

T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

MEVDUDİ'NİN TEFHİMÜ'L-KUR'AN ADLI TEFSİRİNDE
MUCİZE KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAHMUT ÖZBAY

BALIKESİR, 2024

T. C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

MEVDUDİ'NİN TEFHİMU'L-KUR'AN ADLI TEFSİRİNDE
MUCİZE KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAHMUT ÖZBAY

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YUNUS EMRE GÖRDÜK

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY SAYFASI

Enstitümüzün Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı'nda 202012573013 numaralı Mahmut ÖZBAY'ın hazırladığı “Mevdudi'nin *Tefhimu'l-Kur'an* Adlı Tefsirinde Mucize Kavramı” konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 01/02/2024 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Doç. Dr. Nur Ahmet KURBAN

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Fahri ÇAKAN

İmza

01/02/2024

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

01/02/2024

İmza

Mahmut ÖZBAY

ÖNSÖZ

İnsanlığa hidayet rehberi olarak gönderilen ve son ilâhi mesaj olan Kur'an-ı Kerîm, içerdği yüce hakikatlerin daha iyi anlaşılması ve hayata aktarılması için nüzulünden itibaren farklı yorumlara tabi tutulmuştur. Kur'an'ı en doğru şekilde anlama gayretinin neticesinde tefsir ilmi ortaya çıkmış ve bu konuda eserler yazılmıştır. Ele alınan bu eserler ise çoğu zaman kendilerine özgü tarzlarıyla bilim dünyasında şöhret kazanmıştır. Müfessirler muhataplarına Kur'an'ı anlatma hususunda üstlendikleri görevlerini layıkıyla yapmaya çalışmışlardır.

Tefsir ilmi literatüründe mucize ile ilgili ayetler ilk dönem olarak kabul edilen klasik dönemden bugüne farklı yorumlara konu olmuş geniş kapsamlı bir meselesidir. Ancak modern dönemde bu konu bazı sebeplerle daha farklı ve çeşitli yorumlara maruz kalmıştır. Bir anabilim dalı olan tefsir ilminin önem arz eden çalışma alanlarından biri de Kur'an'da yer verilen olağanüstü özelliklere sahip olaylara değinmek bir başka deyişle mucizeler ile ilgili yorumların dünü ve bugünü hakkında araştırmalar yapmaktır.

Bu çalışmada, Ebu'l-A'lâ Mevdudi'nin telif etmiş olduğu *Tefhimu'l-Kur'an* özelinde modern dönemde mucize konusu tahlil edilmiştir. Bu çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; çalışmanın konusuna, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlara yer verilmiştir. İlgili alanyazın bölümünde; müellifimizin, hayatı ve eserleri, İslâm dünyasının bazı kesimleri tarafından eleştiriye tabi tutulduğu bazı konular ve onun genel anlamda mucize kavramına bakışı incelenmiştir. Ayrıca ilgili araştırmalar hakkında da bilgiler verilmiştir. Yöntem bölümünde; araştırmanın modeli ve bilgi toplama kaynakları ele alınmıştır. Bulgular ve yorumlar bölümünde ise çalışmamızın asıl kısmına yer verilmiştir. Burada öncelikle mucize kavramı ve mucize ile ilgili kavramlar üzerinde durulmuş ve mucizelerin özellik ve çeşitlerine değinilmiştir. Bu bölümde yer alan konulardan bir diğeri de Mevdudi'nin mucize ayetlerini tefsir etme biçimidir. Mevdudi, peygamberlerin mucizelerinden bahseden ayetleri ilgili ayetlerin tefsirinde zikretmiştir. Bu çalışmada Kur'an'da zikredilen mucizeler kronolojik olarak sıralanmıştır. Ayrıca bu bölümde harita ve fotoğraflardan da yararlanılmıştır. Aynı bölümün son başlığını da Ebu'l-A'lâ Mevdudi'nin mucize kapsamına dahil ettiği diğere unsurlar oluşturmuştur.

Gerek tezimin konusunun seçiminde ve gerekse tezin araştırması ve yazımı esnasında bana katkılarıyla yol gösteren, beni araştırmaya teşvik eden ve fikirlerinden yararlandığım danışman hocam Sayın Prof. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca katkılarından dolayı kıymetli jüri üyeleri Doç. Dr. Nur Ahmet KURBAN ve Dr. Öğr. Üyesi Fahri ÇAKAN hocalarıma da teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitim hayatım boyunca yanımda olan ve maddi-mânevi desteklerini esirgemeyen anneme, ağabeyim Mehmet ÖZBAY ve kardeşim Halil ÖZBAY'a ve diğer aile bireylerine şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmam boyunca bana destek olan ve kendilerinden istifade ettiğim kıymetli hoca arkadaşlarım Dilek KARACA'ya, Seyyit Nur CİRAN'a, Abdullah GÜNDEM'e, Abdulkerim SAYILGAN'a, İbrahim KARCI'ya ve destek olan diğer herkese ayrıca teşekkür ediyorum. Lise ve Üniversite hayatım boyunca yanımda olan ve desteklerini her daim hissettiğim Müslüm DEMİR ve Mahmut SOLHAN kardeşlerime de müteşekkirim.

BALIKESİR, 2024

Mahmut ÖZBAY

ÖZET

MEVDUDİ’NİN TEFHİMU’L-KUR’AN ADLI TEFSİRİNDE MUCİZE KAVRAMI

ÖZBAY, Mahmut

Yüksek Lisans, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK

2024, 139 Sayfa

Mucize; Tefsir, Hadis ve Kelâm ilimleri başta olmak üzere, pek çok ilmî alanın konusu olmuş, üzerinde düşünülmüş, tartışılmış ve farklı görüşler ileri sürülmüş konulardan biridir. Tefsir ilmi açısından bakıldığında mucize konusu daha çok peygamberlerin iddialarını ve nübüvvetlerini destekleyen bir girişimle ortaya çıkan olağanüstü olaylardır. Bu olaylar daha ziyade peygamberlerin eliyle ilgili kavimlerine bir nimet ya da ceza olarak gönderilmiş, alışılmışın dışında ve eşine rastlanmamış durumlar olarak ayetlere yansımaktadır. Kur’an’ı tefsir etme çabaları ilk ortaya çıktığından beri bu tür ayetler, her dönemin araştırmacıları tarafından, kendi çağlarının ve fikri temellerinin izin verdiği ve gerektirdiği ölçü ve nitelikte ele alınmaktadır.

Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar olan dönemde, peygamberler aracılığıyla gerçekleşen mucizeler konusu, farklı perspektiflerden geniş bir ilgi çekmiştir. Modern dönemde dahi önemini koruyan bu konu zamanın ve şartların değişmesi ile her dönemin ilgilileri tarafından güncellenip yeniden yorumlanan, din ve ilahiyat alanının adeta popüler bir konusu olmayı başarmıştır. Bu çalışmamızın konusu da modern dönem müfessirlerinden olan Ebu'l-A'lâ Mevdudî'nin ele almış olduğu *Tefhimu'l-Kur'an* adlı eserde yer alan mucize ayetleri ve mucize konusu dahilindeki olaylardır. Müellifimiz bu ayet ve olayların bazısını diğer müfessirlerden farklı olarak kendine özgü bir tarzda yorumlamıştır. O, mucizevî olayları yorumlarken bu olaylardan bazılarını günümüz dünyasında yaşanmış benzer olaylarla kıyaslamakta, bazılarını da güncel bilim ve teknoloji gibi gelişmelerle desteklemektedir. Örnek olarak, Hz. Yunus'un balığın karnında hayatta kalma mucizesini açıklarken, 1891 yılının ağustos ayında "James Bartly" adlı balıkçının denize düştüğünü ve bir balina

tarafından yutulmasından 60 saat sonra balinanın karnından diri olarak çıkarıldığını aktarmaktadır. Bir diğere örnek de Sebe melikesinin tahtının getirilişio olayında tahtı günümüz şartlarında Jetle bile getirmenin imkansız olduğunu belirtmesidir.

Modern döneme gelindiğinde özellikle teknolojideki ilerlemeler, Batı'nın etkisi ve küresel çapta etkili olan bilimselleşme hareketleri meydana gelmektedir. Bu hareketlerin etkisiyle Kur'an'ın yeniden ve çağdaş bir tefsire tabi tutulmasının yanı sıra mucize ile ilgili ayetlerin yorumlanmasında da ciddi değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir. Bu bilgiler ışığında, çalışmamızın temel amacı, *Tefhimu'l Kur'an* tefsirinde Mevdudi'nin mucizelere olan yaklaşımlarını tespit etmeye çalışmak ve böylece alana katkı sunmaya gayret etmektir.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde, Ebu'l-Alâ Mevdudi'nin hayatı, eserleri, eleştirildiği bazı konular ve kendisinin genel anlamdaki mucize tanımına yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın modeli ve bilgi toplama kaynakları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise çalışmamızın özünü oluşturan mucize kavramı ve mucize ile ilgili kavramlara değinilmiştir. Bu bölümde, modern dönemde yaşamış bazı müfessirlerin mucizelere bakışı ve Mevdudi'nin mucize ayetlerini yorumlama biçimi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıssa, Mucize, Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an, Tefsir.

ABSTRACT

THE CONCEPT OF MIRACLE IN MAWDUDI'S TAFSIR NAMED TAFHIM AL-QURAN

ÖZBAY, Mahmut

Master Thesis, Department of Basic Islamic Sciences

Advisor: Prof. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK

2024, 139 Pages

The subject of the miracle; Tafsir is one of the subjects that has been the subject of many scientific fields, especially the sciences of Hadith and Kalam, that has been thought about, discussed and different opinions have been put forward. From the point of view of the science of tafsir, the subject of miracles is rather extraordinary events that took place with an attempt to support the claims and prophecy of the prophets. Rather, these events are reflected in the verses as unusual and unprecedented situations that were sent as a blessing or punishment to their tribes related to the hand of the prophets. Since the first attempts to interpret the Qur'an, such verses have been interpreted by the commentators of each era and thought in the scale and quality that their era and intellectual infrastructure allow and require.

The subject of miracle, which has come to the fore from many aspects from the first prophet to the last prophet, has kept its place on the agenda even in the modern era, and has managed to become a popular topic in the field of religion and theology, which has been updated and reinterpreted by the relevant people of each period with the change of time and conditions. The subject of this study is the miracle verses in the work called Tefhimu'l-Qur'an, which was handled by Ebu'l-A'lâ Mawdudi, one of the modern period commentators, and the events within the miracle subject. Our author has interpreted some of these verses and events in a unique way, unlike other commentators. While interpreting miraculous events, he compares some of these events with similar events in today's world, and supports some of them with developments such as current science and technology. For example, St. While

describing the miracle of Yunus survival in the belly of the fish, he states that the fisherman named “James Bartly” fell into the sea in August 1891 and was taken alive from the belly of the whale 60 hours after it was swallowed by a whale. Another example is the fact that in the event of bringing the throne of the Queen of Sheba, it is impossible to bring the throne even with a jet in today's conditions.

When it comes to the modern period, especially the technological progress, the Western the effectiveness of the world and the scientificization that is intensely effective on the global axis serious changes in the interpretation of the verses about miracles within the framework of his movements. is observed. In the light of this information, the main purpose of our study is to try to determine Mawdudi's approaches to miracles in the Tafhimu'l Qur'an commentary and thus to contribute to the field. In the first part of our study, which consists of an introduction and three parts, there are Ebu'l-Al'â Mawdudi's life, works, some of the subjects he was criticized for and his general definition of miracle. In the second part, the model of the research and the sources of information gathering are discussed. In the third chapter, the concept of miracle, which constitutes the essence of our study, and the concepts related to miracles are included. In this section, the view of some mufassirs who lived in the modern period towards miracles and Mawdudi's interpretation of the miracle verses are emphasized.

Keywords: Histories, Miracle, Ebu'l-A'lâ Mawdudi, Tefhimu'l-Qur'an, Tafsir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.5. Tanımlar.....	4
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	7
2.1. Kuramsal Çerçeve	7
2.1.1. Ebu'l-A'lâ Mevdudi'nin Hayatı ve Eserleri	7
2.1.1.1. Mevdudi'nin Hayatı.....	7
2.1.1.2. Mevdudi'nin Kur'an ve Tefsir ile ilgili Eserleri	12
2.1.1.3. Tefhimu'l-Kur'an Adlı Tefsirinin Özellikleri	13
2.1.1.4. Tefhimu'l-Kur'an'da Takip Edilen Üslup ve Metotlar.....	17
2.1.2. Mevdudi'nin Eleştirildiği Bazı Noktalar	19
2.1.2.1. Peygamberlerin İsmet Sıfatı ve Zellelerinin Sebepleri	19
2.1.2.2. Hz. Yunus'un Kavminin Helak Olma Hadisesi	20
2.1.2.3. Hz. İsâ'nın Cismen Gökyüzüne Yükseltilme Meselesi	22
2.1.2.4. Hakkın Ölçüsü Meselesi	22
2.1.2.5. Deccal Meselesi.....	23
2.1.2.6. Mut'a Nikahı Meselesi.....	25
2.1.2.7. Abdestsiz Tilavet Secdesi Meselesi	25
2.1.3. Ebu'l A'lâ Mevdudi'nin Genel Anlamda Mucizeye Bakışı	27
2.2. İlgili Araştırmalar.....	29
3. YÖNTEM	31

3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Evren ve Örneklem.....	31
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	31
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	32
3.5. Verilerin Analizi	32
4. BULGULAR VE YORUMLAR	33
4.1. Mucize	33
4.1.1. Mucize Kavramı	33
4.1.2. Mucizelerin Özellikleri.....	33
4.1.2.1. Allah'ın Fiili Olması.....	33
4.1.2.2. Tabiat Kanunlarına Aykırı Olarak Gerçekleşmesi	34
4.1.2.3. Peygamberlik İddiasında Olan Kişide Zuhur Etmesi	34
4.1.2.4. Peygamberlik İddiasında Bulunulduğu Esnada Meydana Gelmesi.....	35
4.1.2.5. Peygamberlik İddiasında Bulunan Kişinin İsteği Doğrultusunda Gerçekleşmesi.....	35
4.1.2.6. Peygamber Dışındaki Kimselerin Benzerini Getirmekten Aciz Kalacağı Şekilde Olması.....	35
4.1.2.7. Mucizelerin İnkâr ve Yalanlamadan Sonra Meydana Gelmesi.....	36
4.1.3. Mucize Çeşitleri	36
4.1.3.1. Konusu Açısından Mucizeler	36
4.1.3.2. Gayesi Açısından Mucizeler	39
4.2. Modern Dönemde Bazı Müfessirlerin Mucizeye Bakışı.....	41
4.2.1. Muhammed Reşîd Rızâ (ö. 1935).....	41
4.2.2. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1942).....	45
4.2.3. Ahmed Mustafa el-Merâği (ö. 1974).....	47
4.2.4. Muhammed Hüseyin Tabâtabâi (ö. 1981)	49
4.2.5. Muhammed Esed (ö. 1992).....	50
4.2.6. Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî (ö. 1998).....	52
4.3. Ebu'l A'lâ Mevdudi'nin Mucize Eksenli Ayetleri Tefsiri.....	53
4.3.1. Hz. Nuh'un Tûfanı.....	53
4.3.2. Hz. Hûd'un Kavminin Helâkı	55
4.3.3. Hz. Salih'in Devesi.....	57
4.3.4. Hz. İbrahim	59

4.3.4.1. Hz. İbrahim'in Kuşları	59
4.3.4.2. Hz. İbrahim'in Ateşte Yanmaması	60
4.3.5. Hz. Lût'un Kavminin Helâkı	62
4.3.6. Hz. Yusuf'un Gömleği.....	63
4.3.7. Hz. Musâ.....	64
4.3.7.1. Hz. Musâ'nın Işık Saçan Eli.....	65
4.3.7.2. Hz. Musâ'nın Asası	66
4.3.7.3. Yerden On İki Pınarın Fıskırması.....	68
4.3.7.4. İsrâiloğullarının Kırk Yıl boyunca Tih Çölünde Dolaşmaları	69
4.3.7.5. Tûfan ve Fırtına Gönderilmesi	69
4.3.7.6. Denizin Ortadan Yarılması	69
4.3.8. Hz. Yûnus'un Balık Tarafından Yutulması	72
4.3.9. Hz. Süleyman	73
4.3.9.1. Hz. Süleyman'ın Ordusu ve Karınca Hadisesi	73
4.3.9.2. Sebe Melikesine ait Tahtın Taşınması	75
4.3.9.3. Hz. Süleyman'ın Asâsını Ağaç Kurdunun Kemirmesi	78
4.3.10. Hz. İsa	80
4.3.10.1. Hz. İsa'nın Mucizevî Doğumu	80
4.3.10.2. Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi	82
4.3.10.3. Hz. İsa'nın Beşikte İken Konuşması.....	84
4.3.10.4. Hz. İsa'ya ve Havarilerine Gökten Sofra İndirilmesi	86
4.3.11. Hz. Muhammed (s. a.v.)	88
4.3.11.1. Hz. Muhammed'den Mucize Talep Edilmesi.....	88
4.3.11.2. İsrâ ve Mirac Olayı	89
4.3.11.3. Şakku'l-Kamer Hadisesi	92
4.3.11.4. Şerhü's-Sadr Hadisesi	94
4.4. Ebu'l A'la Mevdudi'nin Mucize Kapsamında Değerlendirdiği Diğer Bazı Unsurlar	96
4.4.1. Tûr Dağının Yahudilerin Üzerine Yükselmesi	96
4.4.2. Ashâb-ı Sebt Halkının Maymuna Dönüşmesi.....	98
4.4.3. Hârût ile Mârût Kıssası.....	101
4.4.4. Yüz Yıl Ölü Bırakılan Zat.....	103
4.4.5. Ashâb-ı Kehf	104

4.4.6. Yeryüzünde Bulunan Suların Artıp Eksilmemesi	106
4.4.7. Tatlı ve Tuzlu Özellikteki Deniz Sularının Birbirine Karışmaması	107
4.4.8. Kâinatın Düzeni ve Evrenin Genişlemesi	109
4.4.9. İnsanın Doğumu	111
4.4.10. Mahlukatın Rızıklandırılması.....	112
4.4.11. Dabbetü'l-Arz.....	112
4.4.12. Şeytan ve Cinlerin Bilgi Çalmalarının Engellenmesi.....	114
4.4.13. Kur'an-ı Kerim'in Mucizeliği	116
4.4.14. Yüce Allah'ın Kelamının Sonsuzluğu	118
4.4.15. İnsanın Yaratılışı ve Doğumu	118
4.4.16. Dillerin ve Seslerin Farklı Olması.....	119
4.4.17. Yeryüzünün Konuşması.....	120
4.4.18. Su ve Moleküllerinin Yapısı	121
4.4.19. Fil Olayı	122
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	125
5.1. Sonuçlar	125
5.2. Öneriler	129
KAYNAKÇA.....	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

<u>Sekil 1.</u> Nuh Tufanının Meydana Geldiği Bölge.....	55
<u>Sekil 2.</u> Hud Kavminin Yaşadığı Bölge.....	57
<u>Sekil 3.</u> Semûd Kavminin Yaşadığı Bölge.....	59
<u>Sekil 4.</u> Hz. İbrahim'in Yaptığı Yolculuklar.....	61
<u>Sekil 5.</u> Lut Kavminin Yaşadığı Bölge.....	63
<u>Sekil 6.</u> Hz. Yusuf'un Yapmış Olduğu Yolculuğu Gösteren Harita.....	64
<u>Sekil 7.</u> Hz. Musâ ve Kavminin Yaptıkları Yolculuklar.....	71
<u>Sekil 8.</u> Hz. Yunus'un Yolculuk Yaptığı Yerler.....	73
<u>Sekil 9.</u> Karınca Hadisesinin Yaşandığı Yer.....	79
<u>Sekil 10.</u> Hz. İsa'nın Bulunduğu Yerler.....	87
<u>Sekil 11.</u> Ashâb-ı Sebt'in Yaşadıkları Yer.....	100
<u>Sekil 12.</u> Ashâb-ı Kehf'in Kaldıkları Mağaranın bulunduğu Yer.....	105
<u>Sekil 13.</u> Fil Olayının Gerçekleştiği Yer.....	124

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Anabilim Dalı
a.s.	: Aleyhisselam
b.	: İbn
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviri
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
Ktp.	: Kütüphane
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.	: Miladî
nr.	: Numara
ö.	: Ölüm
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
trc.	: Çeviren, tercüme eden
v.d.	: ve diğerleri

1. GİRİŞ

İlk İnsan ve ilk peygamber Hz. Adem ile başlayan insanlık tarihi, Allah'a bağlılık açısından zaman zaman sekteye uğramıştır. Bunun neticesinde insanlar, asıl amacı olan Allah'a kulluğu bırakıp batıl inançlara sapmıştır. Yüce Allah yoldan çıkıp farklı inançlara yönelen insanları uyarıp kendisini hatırlatmak için peygamberler göndermiştir. Fakat insanlar kendi kavimlerinden seçilen peygamberlerin çoğuna tebliğleri esnasında farklı farklı zorluklar çıkarmıştır. Hemen hemen bütün peygamberler yalancı, sihirbaz, mecnun vb. ithamlarla karşı karşıya kalmıştır. Kendisine peygamber gönderilen birçok kavim, gönderilen peygamberleri kendileri ve gelecekleri için büyük bir tehdit olarak görmüşlerdir.

Yüce Allah insanlara hidayet ve rehberlik için gönderdiği bütün peygamberleri kendi katından desteklemiştir. Bu destek her peygambere özgü olarak farklı şekillerde olmuştur. Peygamberlere verilen bu desteklerin en başında şüphesiz ki olağanüstü biçimde ortaya çıkan mucizeler gelmektedir. Bu mucizelere muhatap olan insanların bazıları mucizeyi gösteren peygambere ve tevhid inancına bağlanmış bazıları ise inatla inkarlarını sürdürmeye devam etmiştir. Peygamberleri ve getirdikleri mucizeleri yalanlayan insanlardan bazıları, yine mucizevî bir şekilde helak olup yeryüzünden silinmiştir.

Peygamberliğin ispatında önemli bir etken olan mucizeler gerek İslâmi ilimler gerekse diğer ilimler açısından tartışılmış ve ilmî zeminde çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Mucize konusu, olağanüstü bir yapıya sahip olmasından ötürü farklı zamanlarda farklı şekillerde yorumlanmıştır. Mucizelerin farklı şekillerde yorumlanmasının sebepleri çeşitlilik arz etmektedir. İçinde bulunulan zaman, tefsirin yazıldığı ortamın coğrafi ve kültürel yapısının farklı olması, müfessirlerin bireysel düşünceleri ve mensup oldukları fikrî, felsefî yahut mezhebî akımlar şüphesiz ki mucizelerin yorumlanma biçimine etki eden unsurlar arasında görülmüştür.

Modern zaman açısından bakıldığında mucizelerin, diğer tefsir dönemlerinden daha yoğun bir şekilde yoruma tabi tutuldukları görülmektedir. Mucizeler ile ilgili

yorumların bu dönemde hem çoğalmasının hem de farklılaşmasının başında özellikle yukarıda sayılan etkenler gelmektedir. Bunların haricinde, teknoloji ve bilimin gelişmesi, doğa ve astroloji bilimlerinde ileri gidilmesi; maddeci ve inkârcı ideolojilerin türemesi, sekülerleşme hareketlerinin ortaya çıkması gibi sebepler sıralanabilir. Bu gibi durumlar mucize ayetlerinin yorumlanmasında bazı müfessirler üzerinde büyük bir etki bırakmıştır. Seyyid Ahmed Han, Cemâleddîn Efgânî, Muhammed Abduh, Reşîd Rızâ ve diğer bazı isimler bu açıdan Kur'an tefsirinde modern dönemin etkisi altında kalan bazı örneklerdir. Tahmin edileceği üzere söz konusu fikrî ve manevî değişim atmosferi, adı geçen yahut burada zikredilmeyen her bir ismi farklı düzeylerde ve farklı açılardan etkilemiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Günümüzde Kur'an tefsirinde birbirinden farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan etkilenen Müslümanlardan bazıları, ayetleri modern zamana uygun olarak yorumlamaya başlamıştır. Kur'an'ın modern yaklaşım penceresinden yorumlanması ise ayetler hakkında farklı anlayışların ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Bu çalışma, yine modern dönem müfessirlerinden olan ancak bahsi geçen değişim ve dönüşüm fırsatından etkilenmeyen Ebu'l-A'lâ Mevdudi'nin *Tefhimu'l-Kur'an* adlı eserinde mucize ayetlerini nasıl yorumladığı ile ilgilidir. Mevdudi, bu eserinde mucizeler konusunda ayrıntılı izahlar yapmıştır. O, mucize ayetlerinin tefsirini yaparken, çoğu zaman akla uygun ve güncel yorumlar yapmaya da özen göstermiştir. Bu çalışmada söz konusu yorumlar ele alınmış ve Mevdudi'nin mucizeler hakkındaki fikir dünyası anlaşılmasına çalışılmıştır. Onun konuyla ilgili farklı fikrî cereyanlara nasıl baktığı ve onları ne şekilde değerlendirdiği de bu çalışmanın kapsamına dahildir.

1.2. Araştırmanın Amacı

İnanç meselesinin en hassas konuları şüphesiz gaybî ve mucizevî olaylardır. Bu olaylar, Kur'an'ın nüzulünden bu yana birçok dönemde farklı yorumlara tabi tutulmuştur. Özellikle içerisinde bulunduğumuz modern dönemde bu konular, bilimin

ilerlemesi, bazı akımların ortaya çıkması ve materyalist düşüncelerin artmasıyla birlikte tekrar gün yüzüne çıkmaktadır. Mucizevî olayların imkansız olduğundan yola çıkarak dinleri inkâr eden bazı akımların baş göstermesi bu konular ile ilgili sağlam, ikna edici ve tutarlı yorumların yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın amacı, modern dönemde yaşamış olan Mevdudi'nin mucize anlatımlarını içeren ayetleri nasıl yorumladığını ortaya koymaktır. Yine onun bu konuda takındığı tutumun arka planında var olan dinamikleri tespit etmek de bu çalışmanın amacı dahilindedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Mevdudi eserinde mucizeler ile ilgili ayetleri açıklarken özellikle her bahsi geçen mucizevî olay hakkında inkâra sapan kimseleri veya akımları zikretmektedir. Bu kimselerin yahut akımların o mucizevî olayı inkâr etme sebebini de açıkladıktan sonra gerekli noktalarda güncel ve akla uygun yorumlar yapmaktadır. Yani bir taraftan mucizeyi mucize olarak kabul ve iman ederken diğer taraftan herkesin günlük hayatta görebileceği örneklerle mucizeleri insan aklına yakınlaştırmaya çalışmaktadır. Bu minvalde yaptığı yorumlardan sonra da olayın bir benzeri günümüz dünyasında yaşanmışsa onu da aktarmaktadır. Böylece hem mucizelerin kimler tarafından ve hangi sebeple inkâr edildiğinin hem de bu gibi kimselere nasıl cevaplar verildiğinin Mevdudi tefsiri çerçevesinde ortaya konulması tefsir literatürüne küçük de olsa bir katkı sağlayacaktır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma Mevdudi'nin Kur'an-ı Kerim'de değindiği ve yorumladığı mucize anlatıları ile ilgilidir. Yani Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin tamamı değil sadece mucize ile ilgili ayetler ele alınacaktır. Diğer taraftan çalışmamız Mevdudi'nin telif etmiş olduğu *Tefhimü'l-Kur'an* adlı tefsiriyle sınırlı olup onun konuyla ilgili diğer eserlerinde yer alan görüş ve yorumları kapsam haricinde tutulmuştur. Bu durumda çalışmamızın sınırları *Tefhimü'l-Kur'an*'daki mucize bahisleri ile takyit edilmiştir. Bununla beraber metin akışı içinde gerektiği zaman ve gerektiği kadar diğer bazı müfessirlerin özellikle de Mevdudi'nin çağdaşı olan bazı müfessirlerin görüşlerine de atıflar yapılacaktır.

1.5. Tanımlar

Ayet: Sözlükte açık alamet, delil, işaret, ibret gibi anlamlara gelmektedir (Yavuz, 1991, s. 242). Bunların dışında “آية” kelimesi, “yüksek bina” anlamında da kullanılmıştır (Şuara, 26/128). Ayrıca bir süre, birkaç cümle veya Kur’an’da yer alan her bölüm bir ayettir (İsfahâni, 2010, s. 112).

Kur’an’da “*ayet*” kelimesi bazı yerlerde mucize bazı yerlerde delil ile aynı anlamlarda kullanılmaktadır (Bakara, 2/73; Bakara, 2/164). Bunların dışında Hz. Salih’in devesinin mucizevî bir şekilde gönderilmesi (A’râf, 7/73; Hûd, 11/64), Hz. İsâ’nın babasız doğumu ve gerçekleştirdiği diğer mucizeler (Meryem, 19/21; Âl-i İmrân, 3/49), Hz. Musâ’nın Firavuna gönderildiğinde gösterdiği asâ, elinin beyaz olması ve diğer mucizeler ayet kelimesiyle ifade edilmektedir.

Beyyine: “ayrılmak, uzaklaşmak, ayırmak, uzaklaştırmak” anlamlarına gelen “*beyn*” veya “açık seçik olmak, açık seçik hale getirmek” anlamına gelen “*beyân*” kökünden türetilmiş bir sıfattır. Temel anlamı “apaçık delil, hüccet, kesin belge”dir. Kelimenin özünde bulunan “ayrılmak” ve “açık seçik olmak” anlamları, birbirini tamamlayan bir vasıf kazanır (Topaloğlu, 1992, s. 96). Örneğin, hiç bilinmeyen bir konu önce benzerleri arasından ayırıştırılır ve sonra açık ve seçik bir şekilde bilinebilir hale gelir. Beyyine, bu nitelikleriyle tamamen veya kısmen bilinmeyen diğer konulara rehberlik ederek onların anlaşılmasını sağlar bu nedenle ona “doğruyu yanlıştan, hakkı bâtıldan ayıran belge” anlamında beyyine denir (Topaloğlu, 1992, s. 96).

Burhân: Arap dilinde “berraklaştırmak, açıklığa kavuşturmak, delil getirmek” anlamlarına gelen “b-r-h” (بره) kökünden türediği kabul edilen “*burhân*”, Kur’an-ı Kerim’de “hak ile bâtılı birbirinden ayıran kesin delil” şeklinde kullanılmaktadır (Kastallânî, h. 1322, s. 390). Aynı zamanda bu kelime, bir şeyin doğruluğunu gösteren kuvvetli delilleri ifade etmektedir. Bu deliller genellikle beş farklı kategoride bulunur. İlk kategori, bir şeyin kesin doğruluğunu vurgularken, ikinci kategori kesin yanlışlığı belirtir. Üçüncü kategori, doğruluğa daha yakın olanı ifade ederken, dördüncü kategori yalana daha yakın olanı belirtir. Beşinci kategori ise doğru ve yanlış eşit oranda gösterebilen bir delil olarak karşımıza çıkar (Ateş, 1997, s. 127).

Furkan: Ayırmak anlamına gelen “فرق” kelimesinden gelmektedir. Furkan, bilinen genel anlamıyla “hak ile batılı birbirinden ayıran” demektir (İsfahâni, 2010,

s.791). Enfal sûresi 41. Ayette belirtilen “يوم الفرقان” ifadesiyle de hak ile batılın ayrıldığı gün olan bedir savaşı kastedilmektedir (İsfahâni, 2010, s. 793). İnsanlara iyilik ile kötülüğün ne olduğunu hangisinin yararlı veya zararlı olduğunu anlayabilecek akıl ve idrak anlayışının verileceği de “*Furkan*” kelimesi ile ifade edilmektedir (Enfal, 8/29).

Hak: Bu kelimenin asıl anlamı uygunluk ve uyumluluktur. Bunların dışında farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Bir şeyi hikmetin gereği yaratmak, bir şeye gerçekte olduğu gibi uygun biçimde inanmak, gereği kadar ortaya konan fiil, söz ve harekete de “*hak*” denir (İsfahâni, 2010, s. 296-297).

Bu ayetlerde “*hak*” kelimesi “*gerçek*” olarak ifade edilmiş. Bir şeyin gerçek olduğuna inanmak da “*hak*” kelimesinin alanına girmektedir. Bu neticeye göre bir şeyin hak olduğunu bilmek, gerçek olduğunu bilmek olarak belirtilmektedir (İsfahâni, 2010, s. 297).

İ’câz: Sözlükte “gücü yetmemek, yapamamak” anlamına gelen acz kökünden türetilen “*i’câz*” kelimesi, genellikle “âciz bırakmak” anlamına gelir (İbn Manzûr, h. 1414, s. 369; Mustafa, 1989, s. 585). Terim olarak çoğunlukla Kur’an’ın edebî üstünlük ve muhteva zenginliği nedeniyle benzerinin meydana getirilememesi anlamında kullanılır. Bu tanımda vurgulanan edebî üstünlük, öncelikle Arap diline hakim olan yazarları ilgilendirirken, muhteva üstünlüğü bunun yanı sıra tüm akıl sahibi ve bilgili insanlarla alakalıdır (Yavuz, 2000, s. 403).

Sultân: Selît kelimesinden türetilen “*sultân*” kelimesi, “karşı konulamayacak bir güce sahip olma, mutlak üstünlük kazanma” anlamına gelir (İsfahâni, 2010, 507). Aynı kökten türeyen “*sulta*” kelimesi ise “tahakküm ve otorite” anlamını içermektedir (Öztürk, 2009, s. 495).

Tefsir: Sözlükteki anlamıyla, “açıklamak, beyan etmek” anlamlarına gelen “*fesr*” kelimesinden doğan “*tefsir*” açıklamak, ortaya çıkarmak, kelime veya sözdeki kapalılığı gidermek anlamına gelir. Kur’an-ı Kerim’in açıklanması için fesr ve aynı anlam taşıyan tefsire kelimeleri kullanılsa da tefsir terimi daha yaygın bir kullanıma sahiptir (Birişik, 2011b, s. 281).

Te’vîl: Sözlükte, “dönüp varmak, dönüp gelmek” anlamına gelen evl kökünden türeyen “*te’vîl*”, bir şeyi amaçlanan nihai noktaya götürmek, sözü detaylı

bir şekilde inceleyip varacağı anlama çıkarmak, anlamını yönlendirmek manasına gelmektedir (Yavuz, 2012, s. 27).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

Bu çalışmada Ebu'l A'lâ Mevdudi'nin te'lif etmiş olduğu *Tefhimu'l-Kur'an* adlı tefsirinde mucize kavramı ele alınmıştır. Mevdudi'nin peygamber eliyle gerçekleşen mucizeler hakkındaki düşüncelerinin yanında Ashâb-ı Kehf'in mağarada uzun zaman kalmaları, Sebt kavminin maymuna dönüşmeleri gibi diğer konular da bu çalışmanın ana konusudur.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu tez Kur'an tefsiri hakkında yapılan araştırmalar ve bazı müelliflerin tefsirleri incelenerek hazırlanmıştır. Ayrıca bu çalışma Mevdudi'nin Kur'an'da yer alan mucize ayetlerini nasıl yorumladığı ile ilgilidir. Bu çerçevede mucize ayetleri ile ilgili olarak Mevdudi'nin modern dönemde telif ettiği *Tefhimu'l Kur'an* adlı eser yanı sıra rivayet, dirayet ve diğer çağdaş tefsirlerden de örnekler verilmiştir.

2.1.1. Ebu'l-A'lâ Mevdudi'nin Hayatı ve Eserleri

2.1.1.1. Mevdudi'nin Hayatı

Mevdudi, 25 Eylül 1903'te Haydarabad-Deccan'daki Avrangabad'da doğdu. Kendisine büyük dedesi olan Ebu'l-A'lâ'nın (ö. 935/1529) ismi verildi. Hz. Hüseyin'in soyundan geldiği için Seyyid Ebu'l-A'lâ olarak anıldı. Mevdudi'nin soyu Çiştîyye şeyhlerinden Mevdûd-i Çiştî'ye kadar dayanmaktadır. Annesi Rukiye Begüm ise Orta Asya'dan Hindistan'a göç eden Türk asıllı bir ailenin kızıdır (Mevdudi, 2017, s. 9). Daha önceden bir İngiliz taraftarı olan babası Seyyid Ahmed Hasan, zamanla İngiliz yönetiminin ve destekçilerinin etkisinden kendini kurtarmıştır. Batı yönetiminden soğumuş birisi olarak çocuklarını İngiliz okullarına göndermeyip evde Arapça, Farsça, Urduca ve İngilizce öğrenmelerini sağlamıştır (Ahmad, 2004, s. 432).

1914 senesinde Batı tarzında eğitim veren ve geleneksel İslâmî usüllere bağlı Medresetü'l-Fevkâniyye'de resmi eğitim almaya başlayan Mevdudi, bir süre sonra babasının sağlığının kötüleşmesi sebebiyle okulu bırakarak ailesinin geçimine katkıda bulunmak amacıyla kendi çabalarıyla eğitimine okul dışında devam etti. 1918 tarihinde Osmanlı Devleti'nin temsil etmiş olduğu hilafetin korunması için Diyoendilerin öncülüğünde başlatılan Hindistan Hilafet Hareketi içerisinde yer aldı (Birişik, 2011a, s. 5). Henüz 16 yaşındayken babasını kaybeden Mevdudi, bu zamandan sonra 1920 tarihinde gazeteciliğe başladı. Japalbur'da bir süre muhabirlik yaptıktan sonra Taj adlı yerel bir gazetede editörlük görevini üstlenen Mevdudi, 1920'lerin sonlarına doğru sömürge yönetimini eleştirdiği bir makale nedeniyle Delhi'ye dönmek zorunda kaldı. 1921 senesinin başlarında *Cemiyeti Ulema-i Hind'in* dergisi olan el-Camia'da editör yardımcılığı görevini üstlenip cemiyetteki seri yazısı olan “*el-Cihâd fi'l-İslâm*” adıyla neşredildi (Ahmad, 2004, s. 432). Bu yazılarında Hinduizm, Budizm, Yahudilik ve Hristiyanlıktaki kutsal savaşla İslâmî cihadı karşılaştırdı. Cihadın güçsüzlerin sömürü, baskı ve zulümden kurtuluşunu sağlayan olumlu ve ahlâkî yönlerini ortaya koydu.

1928 senesinde Haydarabad'a geri dönen Mevdudi, 1932'de Tercümânü'l-Kur'an dergisinin editörlüğünü üstlendi. Bu dergi, Mevdudi'nin düşüncelerini yayma konusunda önemli bir rol oynayarak vefatına kadar etkisini sürdürdü. Mevdudi, 1938 senesinin ocak ayında Muhammed İkbâl'in daveti ile İslâm hukukunun tekrardan canlandırılması amacıyla Pencap'a seyahat edip Gurdaspur bölgesine yerleşti. Bu merkezde bilimsel araştırmaların yanı sıra siyasi faaliyetlere de katılma isteği nedeniyle vakfın kurucularından bazılarıyla arası açıldı. 1939 senesinde *Dârü'l-İslâm*'dan ayrılarak Lahor'a taşındı (Ahmad, 2004, s. 432).

1940'ta Hinduların “*Tek Millet*” teorisine karşı Müslüman aydınlar tarafından “*İki Millet*” teorisi geliştirildi. Mevdudi bu görüşü benimsedi ve Kur'an-ı Kerîm ve Hadislerden örnekler vererek çeşitli yazılar ve kitaplar kaleme aldı. Bundan sonra Pakistan fikri ve Müslüman Birliği'nin ayrı İslâmî ve milli bir vatan kampanyası ve mücadelesi daha da güçlenmiş oldu. Mevdudi'nin kaleme aldığı bu yazılar “Hindistan Bağımsızlık Hareketi ve Müslümanlar” adı altında yayımlandı (Kışlakçı, 2010, s. 64-65).

Muhammed Ali Cinnah'ın liderliğindeki Hindistan Müslümanları Birliği'nin, Müslümanların bağımsız bir devlet kurma hedefine yeterince İslâmi prensiplere özen göstermediği gerekçesiyle, ona mesafeli bir tutum sergiledi (Ahmad, 2004, s. 432). Bu grup içerisinde fikir uyuşmazlığı yaşayan Mevdudi, farklı bir oluşum başlatma kararı alarak benzer düşüncelere sahip olanları bir araya getirdi. 25 Ağustos 1941'de Lahor'da düzenlenen toplantıya iştirak eden yetmiş beş ilim adamıyla Cemâat-i İslâmî teşkilâtını kurdu ve başkanlığını üstlendi. Teşkilâtın merkezi 1942'de Pathankod'a taşındı (Ahmad, 2004, s. 432).

Mevdudi'nin liderliğinde kurulan bu teşkilatın temel amacı, ilahi değerler ve prensipler doğrultusunda insan düşüncesini yeniden şekillendirmek, toplumu oluşturan bireyleri olumsuz alışkanlıklardan arındırmak ve onları gerçek bir İslâmi şahsiyete dönüştürmektir. Ayrıca, toplumun tüm kurumlarını ve bireyler arasındaki ilişkileri İslâm öğretilerine uygun bir şekilde düzenlemek ve sistemi yeniden inşa etmektir. Tüm bu hedeflerin yanı sıra, İslâm toplumunun liderliğinde bir inkılap yapmak ve İslâm devletini kurmak da bulunmaktadır (Ahzan, 1993, s. 293).

Mevdudi, Cemâat-i İslâmî'nin Karaçi'de düzenlenen ilk genel konferansında, Pakistan'ın yeni anayasasının bazı prensiplere dayalı olarak oluşturulması gerektiğini belirtti. Bu prensipler şu şekildedir: Pakistan Hükümeti, mutlak hâkimiyet sahibi Allah'ın iradesine ve emirlerine uymak zorundadır. İslâm Hukuku, ülkenin temel yasasını belirlemeli ve İslâm hukukuna aykırı her türlü düzenleme geçersiz olmalıdır. Hükümet, iktidarını sadece İslâm hukuku çerçevesinde kullanabilir. Bu durum, ülkenin iktidar kesimini rahatsız ettiği için Mevdudi, 1948 senesinin ekim ayında tutuklandı. Toplumdan bazı kimselerin tepkisi üzerine 1950 senesinin mayıs ayında serbest bırakıldı (Ahmad, 2004, s. 432; Kışlakçı, 2010, s. 84-85).

1952-53 yılları arasında ülkede başlayan Kadiyânîlik tehlikesine karşı "*Kadiyânî Meselesi*" adlı bir risale yazan Mevdudi, bunun sonucunda halkı kışkırttığı iddiası ile 28 Mart 1953'te tekrar tutuklandı. 11 Mayıs 1953 tarihinde mahkeme idamına karar verdi. Bu karara büyük tepkilerin gösterilmesi ve bu tepkilerin dünya çapında yayılması sonucu idam kararından vazgeçilip ömür boyu hapse çevrildi. Daha

sonra yüksek mahkeme tarafından 22 Nisan 1955 tarihinde serbest bırakıldı (Ahmad, 2004, s. 433; Kışlakçı, 2010, s. 92-95).

24 Haziran 1956'da hac yolculuğuna çıkan Mevdudi, Beyrut ve Şam'ı ziyaret ederek İhvan-ı Müslimin liderleri ve bazı ilim adamlarıyla buluştu. Ardından, 3 Kasım 1959'da tefsir çalışmalarını yapmak üzere ve Kur'an'da adı geçen bölgeleri ziyaret etmek amacıyla Mısır, Suudi Arabistan, Suriye ve Ürdün'ü kapsayan üç aylık bir gezintiye çıktı. 1960'ların başlarında, Suudi Arabistan kralı, henüz inşa aşamasında olan Medine'deki İslâmi Üniversite'nin akademik yapısıyla ilgili görüşlerini almak üzere Mevdudi'den talepte bulundu (Ahmad, 2004, s. 434).

Mevdudi, 1961 yılında Lahor'da yürürlüğe konulan aile hukuku kararnamesini, İslâm'a ve Sünnet'e aykırı olduğu gerekçesiyle kınadı. Pakistan'da siyasi faaliyetlerin Ekim 1963'te serbest bırakılmasının ardından, Lahor'daki Cemaat-i İslâmi toplantısında yaşanan saldırıda yara almadan kurtulan Mevdudi, Eyyüb Han tarafından hazırlatılan anayasaya muhalefet ederek, bu tutumu nedeniyle 1964 senesinin ocak ayında tutuklandı ancak dokuz ay sonra tekrardan serbest bırakıldı. Mevdudi, 1965 senesinin eylül ayında Hindistan ile başlayan savaşta Eyyüb Han'ı destekledi (Ahmad, 2004, s. 434).

Mevdudi'nin sağlık durumunun kötüleşmesi sonucunda 1979 yılında tedavi olmak amacıyla oğlunun doktor olarak görev yaptığı Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Burada birkaç ameliyat geçirdi ancak 1979 eylül ayının yirmi ikisinde New York'un Buffalo şehrinde hayatını kaybetti. Cenazesi kendi memleketine götürülerek 1 milyondan fazla insanın katıldığı cenaze namazının ardından Lahor'da bulunan evinin bahçesine defnedildi (Ahmad, 2004, s. 433; Kışlakçı, 2010, s. 126-127).

Mevdudi'nin Baba Tarafından Soy Kütüğü;

1. Hz. Ali
2. Hz. Hüseyin
3. İmam Zeynelâbidin
4. İmam Muhammed el-Bakır
5. İmam Ca'fer es-Sadık
6. İmam Musâ el-Kazım

7. İmam Ali er-Rıza
8. Ebu Ca'fer Muhammed Muttaki
9. Ebu'l-Hasen Ali et-Taki
10. Abdullah Ali Ekber
11. Ebu Muhammed el-Huseyni
12. Ebu Abdullah Muhammed
13. Ebu Ca'fer İbrahim
14. Ebu'n- Nasr Samân
15. Ebu'l-Hasen Muhammed
16. Ebu Yusuf Ya'kub Çiştî
17. Kutbuddin Mevdud Çiştî
18. Necmuddin Ebu Ahmed
19. Ruknuddin Muhammed
20. Nizameddin Ahmed
21. Kutbuddin Ebu Muhammed
22. Ziyaeddin Muhammed
23. Uhuddin Ahmed
24. Takiyyüddin Muhammed
25. Ziyaeddin Muhamed
26. Nizameddin Ali
27. Nasihuddin Muhammed Şah
28. Ebu'l-A'lâ Ca'fer
29. Ebu'l-A'lâ
30. Abdülhay
31. Abdussamed
32. Abdulganî

33. Abdüşşekür
34. Abdulhadi
35. Abdulbaki
36. Abdulvali
37. Abdulmuâd
38. Vâris Ali
39. Zahid Hüseyin Hasan
40. Ahmed Hasan
41. Ebu'l-A'lâ Mevdudi (Birişık, 2007, s. 32).

2.1.1.2. Mevdudi'nin Kur'an ve Tefsir ile ilgili Eserleri

1. *Tercüme-i Kur'an-ı Mecid mâ'a Muhtasar Havaşi*. (Lahor'da 1942-1949 yılları arasında hazırlanıp 1969 yılında basılan kısa açıklamalı Kur'an tercümesidir.)

2. *Kur'an ki Çâr Bünyâdî Istilâheyn: İlah-Rabb-İbadat-Din*. Lahor 1978. Bu eser "Kur'an'a Göre Dört Terim" (Çev. Osman Cilacı – İsmail Kaya, İstanbul: 1987) ve "Kur'an'ın Dört Temel Terimi" (Çev. Mahmut Osmanoğlu, İstanbul 2000) adlarıyla Türkçeye de çevrilmiş ayrıca Arapça, İngilizce ve birçok farklı dile tercüme edilmiştir.

3. *Kur'an Fehmî Key Bunyadî Usûl*. Lahor'da basılan eserin tarihi tespit edilememiştir. Bu çalışma "Kur'an'ı Nasıl Anlayalım" (Çev. Bekir Karlığa, İstanbul 1997) ve "Kur'an'ı Anlamaya Giriş" (trc. Bayram Kolsuz, İstanbul 1983) adlarıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

4. *Fezâ'il-i Kur'an*. Lahor 1977.

5. *İnsân ki Hakikât-Kur'an ki Rôşnî meyn*. Lahor 1986. Bu eserde, Kur'an ışığında insan gerçekliğinden bahsedilmektedir.

6. *Kur'an aôr Peygamber*. Rampur 1954.

7. *Kur'an Açısından Kadın* (trc. Necmeddin Gevrî), İstanbul 1985.

8. *Kur'an ki Ma'âşî Ta'lîmât*. Lahor 1969. Kur'an'da yer alan iktisadi prensipleri konu alan bir eserdir (Özel, 2007, s. 25-26).

2.1.1.3. Tefhimu'l-Kur'an Adlı Tefsirinin Özellikleri

Tefhimu'l-Kur'an'ı diğer klasik ve modern tefsirlerden ayıran özellikler vardır. Bu özellikler maddeler şeklinde şöyle açıklanabilir:

1-*Tefhimu'l-Kur'an*'ın en başta gelen özelliklerinden birisi yazarının, Kur'an'da adı geçen kavimlerin ve peygamberlerin yaşamış olduğu bölgelerde araştırma ve inceleme yapmak için gezide bulunmasıdır. Mevdudi iki arkadaşıyla birlikte Kur'an'da geçen yerleri görmek amacıyla 1959 yılında 3 aylık bir gezi gerçekleştirdi. Bu yerler arasında Hicaz, Suriye, Ürdün, Kudüs ve Mısır gibi dini ve tarihi açıdan önemli şehirler vardı. Mevdudi, buraları gezerken buralarda yaşamış olan kavimlerle ilgili bilgi, belge, fotoğraf ve harita toplamaya çalıştı. Bunları yapmasının en büyük amacı 1942 tarihinde yazmaya başladığı *Tefhimu'l-Kur'an*'ı sağlam bir tarihi zemine oturtmak ve ileriki zamanlarda yazmayı düşündüğü "*sîret*" kitabı için bilgi toplamaktı (Özel, 2002, s. 48-49). Örneğin Mevdudi, Şuara 26/149. ayetin yorumunda Semud kavminin bazı eserlerinin bugüne kadar geldiğini, kendisinin de bunları Aralık 1959 yılında gördüğünü söylemektedir. Mevdudi, Hz. Salih'in devesinin su içtiği bölgeyi inceleme maksadıyla gittiğinde bu yöre hakkında bazı açıklamaları yapmaktadır. Mevdudi bu bölgede, az sayıda insanın var olduğunu ve devenin içtiği söylenen kuyu dahil birkaç kuyunun ve yeşillik alanın bulunduğunu söylemektedir. Şu anda kuru halde bulunan bu kuyunun, Türkler döneminde terk edilmiş askerî bir karargâhın içinde bulunduğunu söylemektedir. O bölgede bulunan El-Ulâ'ya giden Mevdudi, burada sanki şiddetli bir depremle parçalanmış gibi görünen tepelerle karşılaştığını aktarmaktadır. Benzer şekildeki tepeleri, Hayber'e kadar yaklaşık uzunluğu 90 mil olan ve Ürdün içlerinden kuzeye doğru 30-40 mil kadarki bölgede de gördüğünü anlatmaktadır. Bu bölgenin uzunluğu 300-400 mil, eni ise 100 mil kadar olan geniş bir alanın korkunç bir depremle tahrip edildiğini söylemektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 54-55).

2- *Tefhimu'l-Kur'an*'ın bir diğer özelliği de Mevdudi'nin tarihi olaylara değinirken haritalara yer vermesidir. O, yaptığı gezilerde topladığı haritaları ilgili konuların açıklamasından hemen sonra vermektedir. Böylece okuyucuya bilgiyi daha sağlam ve etkin bir şekilde aktarmaktadır (Özel, 2002, s. 49).

Mevdudi'nin tefsirine baktığımız zaman, onun şu sûrelerde haritalara yer verdiğini görmekteyiz:

Bakara Sûresi: 1-Hz. İbrahim'in ziyaret gerçekleştirdiği yerlerin haritası. 2- Hac ibadeti yerlerinin haritası.

Maide Sûresi: İsrâiloğullarının Mısır'dan çıktıktan sonra evsiz ve yurtsuz dolaştıkları bölgelerin haritası.

A'râf Sûresi: 1- A'râf sûresinde zikredilen kabilelerin yaşamış olduğu bölgelerin resimleri. 2- İsrâiloğullarının Mısır'dan çıkış ve sonrası güzergahlarının haritası.

Enfal Sûresi: 1- Kureyş ticaret yolları. 2- Kervan yolları. 3- Bedir Savaşı'nda cephelerin durumlarını gösteren harita.

Tevbe Sûresi: Tebük seferi zamanında Arabistan'ın siyasi haritası.

Yusuf Sûresi: Hz. Yusuf'un kıssası ile ilgili Ken'an/Filistin ve Mısır haritaları.

İsrâ Sûresi: 1- Hz. Musâ'dan sonra Filistin'in durumu. 2- Hz. Süleyman ve Hz. Davud peygamberlerin krallıkları ile ilgili harita. 3- İsrâil ve Yuda'nın Beni İsrâil Krallığıyla ilgili harita. 4- Makkabiler zamanında Filistin yönetimi ile ilgili harita. 5- Büyük Herod Krallığının haritası. 6- Hz. İsa zamanında Filistin haritası.

Kehf Sûresi: 1- Hz. Musâ ve Hızır'ın hikayesini konu edinen harita. 2- Zülkarneyn'in hikayesine ilişkin harita.

Hacc Sûresi: Safa ve Merve arasında sa'y yapılan yerin ve Kabe'nin taslak haritası.

Nur Sûresi: Beni Müstalik gazvesi ile ilgili harita.

Şuara Sûresi: 1- Lût kavminin yaşadığı yerin haritası. 2- Şuara sûresinde adı geçen kavimlerin yerlerinin haritası.

Ahzab Sûresi: 1-Hz. Peygamber döneminde Arap kabilelerinin bulunduğu bölgelerin haritası. 2- Hendek Savaşıyla ilgili haritası. 3-Deccal'in çıkacağı yerler ile ilgili iki harita.

Ahkaf Sûresi: 1-Ahkaf çölünün bulunduğu yerin haritası. 2-Nahle vadisinin bulunduğu yerin haritası.

Haşr Sûresi: Yahudilerin yerleşim bölgesinin haritası.

Yapılan incelemeler sonucunda *Tefhimu'l-Kur'an*'da toplam on dört sûrede yirmi dokuz harita ve krokiye yer verildiği görülmektedir (Özel, 2002, s. 49).

3- *Tefhimu'l-Kur'an*'ın başka bir özelliği de içerisinde arkeolojik bilgi ve bulgulara yer verilmesidir.

Mevdudi, A'râf 7/72. ayetin açıklama notlarında Hûd kavminin helak edildiğini, arkeolojik bilgilerin bunu doğruladığını ifade ettikten sonra Hz. Hûd'a tabi olanların bu azaptan kurtulduklarını bundan dolayı "*ikinci âd*" olarak bilindiklerini aktarmaktadır. Ayrıca *Hısn-ı Gurab* olarak bilinen yazıtların da bu kavmin kalıntısı olduğunu söylemektedir. Hz. İsa'dan yaklaşık olarak 18 asır önce yazılan bu yazıtlardan birkaçı günümüze kadar ulaşmıştır. Bu alıntılardan birine göre o çağda yaşayan topluluk, orada bulunan kalenin surları arasında uzun bir süre boyunca büyük refah ve bolluk içinde yaşadıklarını yazmışlardı. Su kanallarının daima suyla dolup taşıdığını yazan bu insanlara göre yöneticileri, her türlü kötülükten uzak asil krallar olarak hüküm sürmüş, huzur ve barışı korumak adına kararlı ve güçlü bir tutum sergilemişler. Hz. Hûd'un şeriatine uygun olarak yönetildiklerini ifade eden bu topluluk, önemli kararları bir kitaba yazdıklarını ve bir düzen içinde yaşadıklarını aktarmışlar. Son olarak da mucizelere ve ölümden sonraki hayata olan inançlarını sürdürdüklerini ve böyle devam ettiklerini yazıtlarına eklemişler (Mevdudi, 1995b, s. 54).

Mevdudi'ye göre bu alıntılar, Hz. Hûd'a inananların, Kur'an'da ifade edilen gerçeği yansıtarak Âd kavminin eski azamet ve zenginliğinin mirasçıları haline geldiğini doğrulamaktadır (Özel, 2002, s. 51).

4- Mevdudi tefsirinde Kur'an-ı Kerim ile Kitab-ı Mukaddes ve Talmud arasında zaman zaman karşılaştırmalar yapmaktadır. Özellikle kıssaları, peygamberlerin hayatlarını ve tarihi olayları yorumlarken Kitab-ı Mukaddes'e ve Talmud'a atıflarda bulunmaktadır. Bu nakillerin bazılarını Kitab-ı Mukaddes ve Talmud'un tutarsızlığını ortaya koymak bazılarını ise söz ettiği meseleyi diğer iki kaynakla desteklemek amacıyla yer vermektedir (Özel, 2002, s. 51).

Yusuf sûresi 12/101. ayeti yorumlarken ilgili ayette yer alan Hz. Yusuf'un konuşmasına dair bilgiler Kitab-ı Mukaddes'te yer almadığı gibi Talmud'da da böyle bir konuşmanın geçmediğini belirten Mevdudi, bu kitapların Hz. Yusuf'un kıssası ve

diğer kıssalar hakkında tutarsız ve önemsiz ayrıntılarla dolu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Mevdudi, bu kitapların bireyin maneviyatını güçlendiren ve peygamberlerin üstün ahlakı ve vazifelerini bildiren bu tür bilgilere yer vermemelerini tuhaf gördüğünü söylemektedir (Mevdudi, 1995b, s. 497).

Kitab-ı Mukaddes'te yer alan ifadelerden anlaşıldığına göre İsrâiloğullarının buzağıya tapmasından Hz. Harun sorumlu tutulmaktadır. Bu konu ile ilgili Kitab-ı Mukaddes'ten uzunca bir alıntı yapan Mevdudi ise Kitab-ı Mukaddes'in kendi kendisiyle çelişkiye düştüğünü söylemektedir. Ona göre Kitab-ı Mukaddes, Hz. Harun'u suçlamak yerine onun temiz olduğu konusunda Kur'an'ı desteklediğini belirtmektedir (Mevdudi, 1995c, s. 268-269).

Enbiya sûresi 21/73. ayetin yorumunda ayette bahsedilen Hz. İbrahim ile ilgili olayın Kitab-ı Mukaddes'te hiç yer verilmediği vurgusunu yapan Mevdudi, Talmud'un bu olaylara değindiğini ve bu konu ile ilgili birkaç ayrıntıya yer verdiğini söylemektedir. O, bu ayrıntıların genellikle Kur'an'da yer alan ayrıntılara uygun olduğunu fakat bazı önemli hadiselerle ilgili büyük çelişkilerin var olduğunu belirtmektedir. Mevdudi, eseri okuyan kişinin bu hadiselerle alakalı Kur'an'ın açıklamalarıyla İsrâiliyat türü bilgiler arasındaki farkı anlaması için Talmud'dan yaptığı uzunca alıntıları eserinde yer vermektedir. Ona göre mantıklı bir insan, Talmud'u okuduktan sonra ve Kur'an'da anlatılan kıssalara dair bilgileri değerlendirdiğinde, bu iki kaynağın farklı kültürlerden gelen, birbirinden bağımsız metinler olduğunu anlayacaktır (Mevdudi, 1995c, s. 318-319).

5- Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*'da İslâm dünyasını olumsuz bir şekilde etkileyen oryantalizme ve bazı oryantalistlere çeşitli eleştirilerde bulunmuştur. Oryantalistlere yönelttiği eleştirileri, Kur'an-ı Kerim'in kaynağı ile ilgili olanlar, Peygamberimizin sünnetleri ile ilgili olanlar ve kıssalarla ilgili olanlar şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Mevdudi, Şuara sûresi 26/149. ayeti yorumlarken, bazı müsteşriklerin Kur'an'ın hak kitap olmadığını ortaya koymak için Hicr bölgesinde bulunan anıtların Semud kavmi tarafından değil Nebatiler tarafından inşa edildiğini ifade ettiklerini söylemektedir. Bu iddialara karşılık ilgili yerleri kendisinin ziyaret ettiğini aktaran Mevdudi, Petra'da gördüğü Semud ve Nebati eserlerinin birbirlerinden farklı üslup ve mimari tarzda yapıldıklarını belirtmektedir. O bu iki farklı millete ait eserlerin

birbirlerinden çok farklı olduğunu, bunları inceleyen kimsenin bu eserlerin aynı çağa ve ulusa ait olmadığını hemen fark edeceğini söylemektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 54-55).

6- Mevdudi, eserinde İslâmî hayat tarzının özelliklerini ortaya koymaya çaba göstermektedir. Nitekim o Kur'an'ı bir hidayet, hareket ve davet kitabı olarak kabul etmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 17; Özel, 2002, s. 56). O, Kur'an'ın ele aldığı konunun insan olduğunu söyledikten sonra bu kitabın insanı felaha veya helake götüren hayat tarzlarını anlattığını söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 19). Ona göre Allah'ın Hz. Adem'den itibaren son peygamber Hz. Muhammed'e kadar gönderdiği peygamberler aynı Hakk'ı ve doğru yolu öğretmişlerdir. Bunun dışında Mevdudi, insanlar tarafından Hakk'a aykırı olarak insanın yaratıcısıyla ve yaratılanlarla ilişkisi bağlamında ortaya atılan bütün teorilerin yanlış olduğunu ve bunlar üzerine inşa edilen yaşam şeklinin insanı hüsrana götüreceğini de söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 21).

7- Müellif, sûre girişlerini de kendine has bir üslupla yapmaktadır. Bunlar bazen kısa, bazen de uzun olmaktadır. Mevdudi genel anlamda bir altyapı oluşturmak için yaptığı bu girişlerde sûrenin adı, nüzul zamanı, konusu ve sûrenin arka planı hakkında bilgiler vermektedir. Bunların yanında bazen bazı sûrelerin özetini vermekte (Mevdudi, 1995a, s. 46), bazen nüzul sebebini açıklamakta (Mevdudi, 1995a, s. 446) bazen de bir sûrede yer alan birden fazla konu arasındaki bağlantılara işaret etmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 324).

Mevdudi, bütün bunlarla ilgili olarak tefsirinin önsözünde her sûrenin başlangıcına bir mukaddime yazarak, o bölümde sûrenin indiriliş zamanını, dönemin koşullarını ve İslâma davette yaşanan zorlukları bildirmektedir. O aynı zamanda eğer sûre içinde farklı dönemlerde nazil olan ayetler varsa, bu ayetlere dair bilgileri araştırarak, mümkün olduğunca derinlemesine inceleyip bu bilgileri açıklama notlarında okuyucularıyla paylaştığını söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 12).

2.1.1.4. Tefhimu'l-Kur'an'da Takip Edilen Üslup ve Metotlar

Mevdudi iki sebepten dolayı bu tefsiri yazmaya karar verdiğini belirtmektedir. Ona göre yalnızca sevap kazanmak amacıyla bu tür çalışmalara girmek, zamanı doğru kullanmamak olacaktır. Bu yüzden eğer bu alan da mutlaka bir tefsir yazılacaksa daha önceden yazılan tefsirlerin noksan kalan taraflarını tamamlamalı ve önceki

müfessirlerin ele almadığı yönlerin açıklanması gerektiğini söylemektedir. Böyle bir çalışma gerçekleştiğinde Kur'an'ı hakkıyla kavramak isteyen kimseler bu çalışmalardan faydalanabilirler ki tefsir yazmaya başlamasının bir sebebi de budur (Mevdudi, 1995a, s. 7).

Müellif, ikinci sebep olarak daha önceleri yazılmış olan meal ve tefsirlerdeki bazı yönlerde eksiklik gördüğünü belirtmektedir. Mevdudi, Kur'an'a biraz daha yönelen aydın insanlara Kur'an'ın hakiki mesajının nasıl ulaştırılacağını düşündükten sonra bu tefsiri yazmaya başladığını söylemektedir. O, yazacağı eser ile daha önceden yazılan eserlerin eksikliklerini gidererek aydınlara hizmette bulunabileceğini ifade etmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 7).

Mevdudi, tefsirinin meal kısmını hazırlarken kelimesi kelimesine çeviri yapmak yerine özgür bir dil kullanmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Bunun nedeni olarak bu sahada birçok alimin bu görevi eksiksiz yerine getirdiğini, dolayısıyla buna benzer çalışmalara ihtiyaç duyulmadığını söylemektedir. Mevdudi'ye göre motamot tercüme, okuyucunun her kelimenin anlamını kavraması ve her ayetin hemen altında tercümesini bulduğunda verilen mesajın anlaşılması konusunda faydalı olabilir. Ancak ona göre bu yöntem, bazı kolaylıkların yanı sıra bazı zayıflıkları da içinde barındırır. Özellikle Arap dilini ve gramerini iyi bilmeyen okuyucular, bu yöntemi tam anlamıyla kullanamazlar. Çünkü kelime kelime tercüme yapılan bir metin okunurken cümlelerin akışı kesilir ve dilin edebi özelliği kaybolur (Mevdudi, 1995a, s. 8-9).

Mevdudi, motamot tercümenin zaafını giderebilmek amacıyla öncelikle Kur'an'ın anlatmak istediği ibareyi okuyup anlatmak istediğini kavradıktan sonra metnin kendisi üzerinde bıraktığı etkiyi noksansız bir şekilde yazdığını ifade etmektedir. Doğrudan kelime kelime tercüme yerine Kur'an'ı apaçık (mübin) Arapça'dan, apaçık (mübin) Urduca'ya çevirdiğini söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 11).

Açıklama notlarıyla ilgili olarak bu notların temel hedefinin okuyucuyu Kur'an'ın ana mesajından uzaklaşmasını engellemek, ayrıntılarla vakit kaybetme riskini en aza indirmek olduğunu vurgulamaktadır. Mevdudi açıklama notlarını iki farklı amaçla yerleştirdiğini ifade etmektedir: Birincisi, okuyucunun açıklamaya ihtiyaç duyacağı ve zihninde sorular oluşturacağı yerlere, ikincisi ise okuyucunun

dikkatini çekmeksizin geçebileceği ve bu nedenle Kur'an'ın gerçek ruhunun kendisine kapabileceğini öngördüğü yerlerdir (Mevudi, 1995b, s. 12).

2.1.2. Mevudi'nin Eleştirildiği Bazı Noktalar

Mevudi, kullanmış olduğu bazı ifadeler ve belirtmiş olduğu farklı görüşler nedeniyle birçok yönden eleştirilmiştir. Onun bu eleştirilere hedef olmasının iki temel sebebi vardır. Bunlardan biri Mevudi'nin eleştiri sahipleri tarafından anlaşılması diğeri ise anlaşılmak istenmemesidir.

Her türlü eleştiriye açık olan Mevudi, *Tefhim*'in önsözünde, okuyuculardan bir eksiklik gördüklerinde veya bir sorunun cevabını bulamadıklarında ya da anlamadıkları ifadelerle karşılaştıklarında yaptığı çalışmayı daha mükemmel hale getirmek için kendisini bunlardan haberdar etmelerini rica etmektedir (Mevudi, 1995a, s. 8). Bunlara rağmen Mevudi, başta Pakistan olmak üzere bazı Ehl-i Sünnet ulemâsı tarafından muhtelif tenkitlerin odağında kalmıştır. Onu eleştiren bu kimseler arasında din adamlarının yanında, modern eğitim almış akademisyen ve siyasetçiler de bulunmaktadır. Bu eleştirilerden bazıları ölçülü ve usûle uygun olduğu gibi bazıları da ölçüsüz ve nezaketsiz bir şekilde cereyan etmiştir. Hatta Muhammed Zekeriya eleştiride daha da ileri giderek kendisi hakkında "*Fitne-i Mevdudiyye*" adıyla kitap te'lif etmiştir (Bulgur, 2007, 141).

Mevudi'nin eleştirildiği bazı noktaları şöyle sıralamak mümkündür:

2.1.2.1. Peygamberlerin İsmet Sıfatı ve Zellelerinin Sebepleri

Usûl ile ilgili meselelerde tartışmalı ilk mesele peygamberlerin günahsız olması yani ismet sıfatı ile ilgilidir. Mevudi'ye göre bu konu hakkında kendisini eleştiren bazı kimselerin ismet sıfatının zati gereklerine dikkat etmediklerini söylemektedir. Ona göre Yüce Allah peygamberlik makamının sorumluluklarını doğru bir şekilde ifa edebilmeleri için maslahaten peygamberleri hatalardan korumuştur. Çünkü eğer Yüce Allah, kısa bir süre dahi peygamberlerden korumasını kaldırsaydı, sıradan insanlar gibi onlar da unutkanlığa maruz kalıp hata yapabilirlerdi. Mevudi'ye göre Yüce Allah, insanların peygamberleri ilah sanmamaları ve onların da birer beşer

olduklarını bilmeleri için kasten her peygamberden zaman zaman korumasını kaldırıp bir iki zellenin meydana gelmesine izin vermiştir (Bulgur, 2007, s. 142).

Mevdudi'nin bu söylemlerine dayanılarak onun peygamberlere ait olan ismet sıfatını kabul etmediği, bu hususu inkâr ettiği iddia edilmektedir. Bu görüş Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat inancına ters olduğundan dolayı Mevdudi ve cemaatinin bu görüşten dolayı Ehl-i Sünnet dışı olduğu söylenmiştir (Bulgur, 2007, s. 142).

2.1.2.2. Hz. Yunus'un Kavminin Helak Olma Hadisesi

Mevdudi'ye yöneltilen bir diğer eleştiri konusu da onun Hz. Yunus ile ilgili söyledikleridir. Ona göre Kur'an'da bu kıssaya üç yerde sadece işaret edilmiş ancak hiçbir ayrıntı verilmemiştir. Bunun için azap kararı verildikten sonra "Kimseye imanı fayda vermez" şeklindeki ilahi kanundan bu kavmin hangi özel sebeplerden ötürü müstesna tutulduğu kesin olarak belirtilmemiştir. Ona göre Kur'an'daki işaretlere dikkat edildiğinde, müfessirlerin beyan ettikleri hususun doğru olduğu anlaşılmaktadır. Yani Hz. Yunus azabı bildirdikten sonra Yüce Allah'ın izni olmaksızın yerini terk edip gitmişti. Bu yüzden Asurlular azabın gelmekte olan belirtilerini görünce tövbe ve istiğfar ettikleri zaman Yüce Allah onları bağışlamıştır. Mevdudi'ye göre Kur'an'ı Kerim'de beyan edilen ilahi kanunun müstakil esaslarından biri de hüccetini tamamlamadıkça Allah'ın bir kavme azap etmeyeceğidir. Nitekim Hz. Yunus, o kavme verilen mühletin son anına kadar nasihate devam etmeyip Allah'ın belirlediği vakitten önce kendiliğinden hicret etmiştir. Mevdudi'ye göre Allah'ın adaleti o kavme azap etmeyi uygun bulmamıştır. Çünkü ona göre Hz. Yunus'un kavmi aleyhine hüccetin tamamlanması için gerekli olan kanuni şartlar oluşmamıştır (Mevdudi, 1995b, s. 364).

Mevdudi'nin bu görüşleri üzerine Kadı Mazhar Hüseyin, onun Hz. Yunus'a dört şeyi nispet ettiğini söylemektedir. Bunlardan ilki Hz. Yunus'un risâlet görevini yerine getirmede kusur ettiğidir. İkincisi, Allah'ın belirlediği vakitten önce kendiliğinden, sabırsızlık göstererek yerinden ayrıldığıdır. Üçüncüsü, Hz. Yunus'un kavmi aleyhinde hüccetini tamamlayamadığıdır. Dördüncüsü ise hüccetin tamamlanmaması sebebiyle kavminin ilahi azaptan kurtulmasıdır. Bunların sonucu olarak Mevdudi'nin masum bir peygamber olan Hz. Yunus'a yönelttiği tenkit

sebebiyle peygamberlerin ismet inancı zedelenmiş ve nübüvvet makamının hususi niteliğinin kalmadığı iddiasında bulunulmuştur (Bulgur, 2007, s. 149-150).

Hüseyin'e göre peygamberler, peygamberlik görevini gerektiği gibi yerine getirmek için masum kılınmışlardır. Nitekim Yüce Allah, bu görevde onları özel olarak gözetmekte ve korumaktadır. Ona göre Hz. Yunus hakkında, peygamberlik görevini yerine getirmede kusur işledi demek, aslında Allah'ın seçiminde kusur bulmaktır. Hüseyin, Hz. Yunus'un yerini terk etmesinin sebebinin içtihadî yanlışlık olabileceğini ancak bunun sabırsızlık ve istikametsizlik şeklinde gerçekleşmediğini söylemektedir. Ona göre Hz. Yunus'un hücceti tamamlayamadığını söylemek, Allah'ın seçimini gerçekten eleştirmektir (Bulgur, 2007, s. 150).

Bu eleştirilere mukabil örneğin Müfti Muhammed Yusuf, Hüseyin'in yazmış olduğu eleştirilerdeki ilk üç hususun yanlış ve gerçeğe aykırı olduklarını ifade ederek karşı çıkmaktadır (Bulgur, 2007, s. 150).

Mevdudi; Katade, Âlusi, Tahanevi ve Râzi gibi müfessirlerin, Allah'ın Hz. Yunus'u üç hatasından dolayı sıkıntıya düşürdüğünü söylediklerini ifade etmektedir. Bu hatalardan birincisi, Allah'ın herhangi bir vakit bildirmediği halde Hz. Yunus'un azabın vaktini kendi kendine tayin etmesidir. İkincisi Hz. Yunus'un azap vakti gelmeden sabırsızlık göstererek görev yerini terk etmesidir. Üçüncüsü ise Hz. Yunus'un kavminden azap kaldırıldıktan sonra bile kavmine geri dönmemesidir (Mevdudi, 1995d, s. 46).

Yusuf'a göre Mevdudi'nin Hz. Yunus ile ilgili sarf etmiş olduğu sözler sadece onun zihninin ürünü değildir. O, Mevdudi'den önceki selef alimlerinin de benzer açıklamalar yaptıklarına dikkat çekmektedir. Oysaki hiç kimse onların Hz. Yunus'a saygısızlık ettiklerini ve peygamberlerin ismetini inkâr ettiklerini iddia etmemektedir. Yusuf'a göre Hüseyin ve diğerlerinin sadece Mevdudi ile değil, selef alimlerinin açıklamaları ile de ters düşen sözleri gerçeği yansıtmamaktadır (Bulgur, 2007, s. 157).

2.1.2.3. Hz. İsa'nın Cismen Gökyüzüne Yükseltilme Meselesi

Hz. İsa'nın gökyüzüne ref'edilmesi hadisesi ve bu hadisenin keyfiyeti hakkında Mevdudi'nin yapmış olduğu yorumlar eleştiri konusu olmuştur. O, Nisa, 4/158. ayeti tefsir ederken bu konuya değinmektedir. Kur'an, Hz. İsa'nın Yahudiler tarafından öldürölmekten kurtarıldığını ve Allah tarafından yüceltildiğini açıkça ifade etmektedir. Ancak Kur'an'da bu olayın detaylarına ve Hz. İsa'nın yükseltilme şekline dair herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir. Aynı şekilde Kur'an, Hz. İsa'nın bedeniyle gökyüzüne yükseltildiği veya ölümü sonrasında ruhunun göğe yükseltildiği hususunda belirli bilgiler içermemektedir. Mevdudi'ye göre anlatılan olayın ifadesi öyle kapalı bir dille yapılmıştır ki bu durumu olağanüstü ve mucizevî olarak değerlendirmekten başka bir yorumda bulunmak hemen hemen mümkün değildir (Mevdudi, 1995a, s. 429).

Mevdudi'nin bu görüşlerine dayanılarak onun Hz. İsa'nın cismani yükseltilişini inkâr ettiği iddia edilmiştir. Bu iddiada bulunanlar, Hz. İsa'nın gökyüzüne cismen yükseltilişi üzerinde ümmetin icması olduğunu dolayısıyla ümmetin üzerinde icma ettiği ve mütevatir kabul edilen böyle bir meseleyi inkâr etmenin bir mümine yakışmadığını ifade etmişler. Bu kimseler daha da ileri giderek böyle mütevatir bir meseleyi inkâr edenin Müslüman olarak kalamayacağı iddiasında bulunmuşlar. Yusuf ise bu iddia ve itirazların doğru olmadığını ve Mevdudi'nin Hz. İsa'nın cismani yükseltilişini inkâr etmediğine dikkatleri çekmiştir (Bulgur, 2007, s. 158).

2.1.2.4. Hakkın Ölçüsü Meselesi

Mevdudi'nin eleştirildiği bir diğer mesele de sahabe-i kiramın bütün ümmet için hakkın ölçüsü ve her türlü tenkitten beri olup olmadığıdır. Bu mesele Mevdudi'nin kurucusu olduğu Cemaat-i İslâmi'nin tüzüğündeki altıncı maddeden kaynaklanmaktadır. Hakkın ölçüsü meselesini bu maddede değerlendiren Mevdudi'ye göre hak ölçüsü olarak sadece Allah'ın Resülü kabul edilmeli ve hiç kimse, tenkitten ayrı tutulmamalıdır. Ona göre kimse başka birinin düşünce sistemine köle olmamalı; her birey Allah'ın belirlediği mükemmel ölçülere göre değerlendirilmeli ve bu ölçüye uygun bir konuma yerleştirilmelidir (Bulgur, 2007, s. 162).

Bazı kimselere göre Hz. Peygamber'in ashâbı da bu kategoriye dâhil olduklarından dolayı, söz konusu maddeye göre Mevdudi onları da tenkide hedef etmiş olmaktadır. Bu kimseler hadislere göre sahâbenin tenkit edilmesinin caiz olmadığını, aksine onların ümmet için hakkın ölçüsü olduklarını söylemiştir (Bulgur, 2007, s. 163-165).

Yine bu tenkide cevap veren Yusuf, sahâbenin yapmış oldukları icmaların ümmet için hüccet olduğunu, dolayısıyla bu icmaların tenkit edilemeyeceğini belirttikten sonra, onların içtihadî görüşlerinin ve bireysel sözlerinin tenkit edilebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla Cemaat-i İslâmi'nin tüzüğünde yer alan ve tartışma konusu olan şey ise sahâbenin icma ettikleri konular değil bireysel görüşleridir (Bulgur, 2007, s. 163-165).

2.1.2.5. Deccal Meselesi

Mevdudi ile bazı kimseler arasında tartışmalı olan bir mesele de Deccal ile ilgili olan meseledir. Mevdudi, *Tercümanu'l-Kur'an* dergisi aracılığıyla ona yöneltilen; Deccal'in bir yerde esir olduğu görüşü yaygındır. Peki bu yer neresidir? İnsanoğlu günümüzde dünyanın dört bir tarafını araştırmıştır. Öyleyse Deccal'in izine niçin rastlanmıyor? Sorularına: Deccal ve benzeri şeyler şer'i niteliği olmayan hikayelerdir şeklinde cevap vermektedir. Onun bu cevabı üzerine Mevdudi, ancak bilindiği kadarıyla en az otuz rivayette Deccal'den bahsedilmektedir. Bu bahisler Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Şerhu's Sünne ve Beyhaki'yi incelemekle doğrulanabilir. Buna göre sizin cevabınız neye dayanmaktadır? Şeklindeki itirazlarla karşılaşmaktadır. Bu itirazlara karşılık veren Mevdudi, kendisinin hikaye olarak gördüğü şeyin Deccal'in bir yerlerde esir olarak tutulduğu görüşü olduğunu söylemektedir (Bulgur, 2007, s. 166-167).

Yusuf, Mevdudi'nin bu ibarede açıkça kıyamet alametlerinden biri olan Deccal'in ortaya çıkacağı meselesini inkâr etmediğini ve bu konudaki inancını teyit ettiğini belirtmektedir. Yusuf, Mevdudi'nin yazdıklarıyla Hz. Peygamber'e karşı küstahlık ettiği yönündeki bir itiraza, Mevdudi'nin, Hz. Peygamber'e Deccal'in ne zaman ve nerede ortaya çıkacağı; kendi döneminde mi yoksa kendi döneminden çok zaman sonra mı ortaya çıkacağı hususunun söylenmediğini belirtmektedir. Yusuf bu hususlarla ilgili Hz. Peygamber'in hadislerde nakledilen farklı sözlerinin vahye dayalı

değil zan ve kıyasla söylendiğini, bu durumun Hz. Peygamber'in kelim tarzından da anlaşıldığını belirtmektedir (Bulgur, 2007, s. 168).

Mevdudi, Hz. Peygamber'in Deccal ile ilgili sözlerini aktardıktan sonra Deccal'in Akdeniz veya Arap Denizi'nde olacağı yönünde bir şüphenin ortaya konulduğunu aktarmaktadır. Son olarak da Mevdudi, "*ben Deccal'in doğudan ortaya çıkacağını düşünüyorum*" diyerek kendisinin Deccal'i inkar ettiği yönündeki söylemlere cevap vermektedir (Bulgur, 2007, s. 168).

Yusuf, Mevdudi'ye yapılan itirazı ve onun bu itiraza verdiği cevabı da göz önüne alıp bu konu hakkında ilgili rivayetleri de paylaşmaktadır. Ona göre bu farklı rivayetlere toplu olarak göz atan herkes, eğer hadis ilmi ve usulü'd-dinden haberdar ise bu konuda Hz. Peygamber'in sözlerinin iki parçadan ibaret olduğunu kolayca anlayacaktır. Bunlardan birincisi, "Deccal gelecektir, belirtilen bazı sıfatlara sahip olacak ve hakkında bilgi verilen fitneyi çıkaracaktır." gibi tespitler Hz. Peygamber'e Allah tarafından verilen kesin haberlerdir. Bunlarda bir rivayet diğer rivayetten farklı değildir. İkincisi ise Deccal'in nerede ve ne zaman ortaya çıkacağına ve kim olacağına dairdir. Bunda sadece rivayetler farklı olmamakla birlikte aynı zamanda çoğu rivayette şüpheyi işaret eden kelimeler de mevcuttur. Mesela İbn Seyyad ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e: "Deccal bu ise onu öldürecek olan sen değilsin. Eğer o Deccal değil ise bir muvâhidi öldürmeye hakkın yoktur." Başka bir hadiste ise "Eğer ben hayatta iken ortaya çıkarsa, ona hüccetle karşı koyacağım. Aksi takdirde benden sonra Rabbim müminlerin hamisi ve yardımcısıdır." demesi gibi (Bulgur, 2007, s. 169).

Bu konu kapsamında Mevdudi'ye yöneltilen bir diğer eleştiri de onun Hz. Peygamber'in Deccal ile ilgili söylediği şeyleri kehanet olarak görmesidir. Bu iddiaya göre Mevdudi, Hz. Peygamber'in dini işlerde kıyasa dayanarak kehanette bulunmasını peygamberlik makamından uzak bir husus olarak görmektedir. Mevdudi'nin bu sözde sözlerinden dolayı bazı kimseler onun Deccal'in çıkacağı konusunda şüpheli tavrı takındığı varsayımında bulunmaktadır (Bulgur, 2007, s. 170).

Bu itiraza karşı Müfti Muhammed Yusuf, Deccal hakkında Hz. Peygamber'in bütün sözlerini kehanet olarak görmenin son derece yanlış olduğunu söylemektedir. Ona göre kehanet Deccal'in ortaya çıkacağı ve sıfatlarıyla ilgili sarf edilen sözlerdir. Yusuf, bu sözler Mevdudi'ye göre vahye dayanmaktadır. Onun zanna dayalı saydığı

sözlerin ise Deccal'in şahsiyeti, çıkacağı yer ve zamanı ile ilgili sözlerdir. Müftü Muhammed Yusuf'a göre vahye dayanmayan konuların vahye dayalı olduklarını iddia etmek sadece hatalı değil, aynı zamanda komik bir durumdur (Bulgur, 2007, s. 170).

2.1.2.6. Mut'a Nikahı Meselesi

Mevdudi'ye yöneltilen eleştirilerden biri de Mut'a Nikahı meselesi hakkındaki görüşleridir. O Sünniler ve Şiiiler arasında tartışma konusu olan bu meseleye Tercümanu'l-Kur'an'da Mu'ninin sûresinin 7. ayetini tefsir ederken değinmektedir. O bu ayeti tefsir ederken kullanmış olduğu bazı ifadeler karışıklığa sebebiyet vermiştir. Onun bu ifadelerine göre Sünniler ile Şiiiler arasında ihtilafa sebebiyet veren mut'a nikahının hükmünü öğrenmek hiç de zor değildir (Bulgur, 2007, s. 186). Buradaki yorumuna göre Mevdudi, mut'ayı zinadan daha uygun görmektedir. Onun bu sözlerinden kaynaklı olarak sanki Mevdudi mut'a nikahını kabul etmektedir şeklinde bir algı oluşmuştur.

Bu algının oluşmasından sonra bazı İslâm alimleri Mevdudi'ye mektuplar göndererek bu meselede icma olduğunu ve Ehl-i Sünnet'in tamamının mut'a nikahını her durumda kesinlikle haram olarak kabul ettiklerini belirtmektedir. Bunun için de Mevdudi bu mesele ile ilgili görüşlerini tekrar gözden geçirmesi gerektiği konusunda uyarılmaktadır. Mut'a nikahını kesin haram olarak kabul ettiğini açıklayan Mevdudi, onun yanlış anlaşılan bazı ifadelerinden mut'a nikahını caiz gördüğü şeklindeki algının gerçeği yansıtmadığını söylemektedir (Bulgur, 2007, s. 187).

2.1.2.7. Abdestsiz Tilavet Secdesi Meselesi

Tartışmalı meselelerden bir diğeri de tilavet secdesinin abdestsiz yapıp yapılamayacağı meselesidir. Cumhur, bu tilavet secdesi için namaz kılmada geçerli olan şartları yani abdestli olma, kibleye dönme ve namazdaki gibi alını yere koyma şartlarını kabul etmiştir. Ancak tilavet secdesi ile ilgili olarak ne kadar hadis varsa, bunların hiçbirinde o şartlar için bir delil yoktur. Mevdudi'ye göre bu hadislerden sadece secde ayetini işiten kişinin nerede ve hangi halde olursa olsun ister abdestli olsun ister abdestsiz ister kibleye dönük olsun ister olmasın, boynunu eğmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 135).

Mevdudi'nin bu açıklamalarına karşı ümmetin tamamından ayrı bir yol tuttuğu ve hakkı gözeten bir alime hiçbir şekilde yakışmadığı şeklinde itirazlar gelmiştir. Hüseyin ise daha da ileri giderek Mevdudi'nin bu ibarelerini alaylı bir tarzda eleştirmektedir. Ona göre çağdaş din müceddidi olarak görülen Mevdudi, içinde abdestin, kıbleye dönmenin ve alını yere koymanın gerekli olmadığı kolay tilavet secdesi ortaya koymaya çalışmaktadır. Mevdudi'nin cumhur ulemanın hilafına fetva vererek haz aldığını söyleyen Hüseyin, böyle fetvaların Müslümanları birleştirmek yerine tefrikaya düşürdüğünü belirtmektedir (Bulgur, 2007, s. 183).

Yusuf, Mevdudi'nin bu yorumlarını hadisler ve rivayetler ışığında tahlil ederek şöyle bir değerlendirme yapar. O, Cumhur'un, tilavet secdesi için namaz kılmada geçerli olan şartları yani abdestli olma, kıbleye dönme ve namazdaki gibi secdede alını yere koyma şartlarını kabul ettiklerini ancak tilavet secdesi ile ilgili olarak ne kadar hadis varsa bunların hiçbirinde o şartlar için bir delil olmadığını söylemektedir. Ayrıca selef alimlerinden amelleri bu şekilde olan bazı kimselerin de bulunduğunu belirtmektedir (Bulgur, 2007, 184).

Yusuf, konu ile ilgili olarak hadislerden ve rivayetlerden elde ettiği sonuçları bu konunun bir özeti olarak açıklamaktadır. O, Buhari, Müslim ve diğer hadis kitaplarında tilavet secdesi ile ilgili olarak rivayetlerden en fazla sabit olan hususun, Hz. Peygamber'in secde ayetini okuduğu zaman hem kendisinin hem de yanındaki sahabenin secde ettiği ve secdenin teşvik edildiği husustur. Ancak Hz. Peygamber'in açıkça veya işaretlerle de olsa tilavet secdesi için abdest almanın gerekli olduğu veya abdestsiz tilavet secdesi caiz değildir şeklinde bir emir verdiği konusunda hiçbir rivayete rastlanmadığını ifade etmektedir (Bulgur, 2007, 184).

Yusuf Karadavi'ye göre Mevdudi gibi bir İslâmi hareket kurucusu, müceddid ve düşünürün, kendine özgü bir yöntemi, benzersiz bir kişiliği, bağımsız bir fikir yapısı ve kendi daveti vardır. ona göre böyle bir kişiliğin eleştiri ve muhalefetlere karşı duyarsız olması düşünülemez (Karadavi, 2017, 83).

Karadavi, Mevdudi'yi eleştirenleri birkaç kategoride toplamaktadır. O, bu eleştirmenleri ve Mevdudi'yi neden eleştirdiklerini şu şekilde aktarmaktadır:

1- Mevdudi'yi eleştirenlerden bazılarının, İslâm'a düşmanlıklarından kaynaklandığını dolayısıyla onların Mevdudi'den değil İslâm'dan nefret ettiklerinden dolayı eleştirilere başvurduklarını belirtmektedir.

2- O'na düşman olan bir diğer grubun ise İslâm'ın onlardan beri olduğu halde İslâm'ın adıyla yaşayan – veya onun adından yararlanan – tasavvufu bir ticaret kapısı görüp Müslümanların avam tabakasını kandıran kimseler olduklarını ifade etmektedir. Karadavi'ye göre bu kimselerin Mevdudi'den nefret etmelerinin sebebi onların sahtekarlıklarını deşifre etmesi, yalanlarını ortaya çıkarması, hurafe ve korkutma yöntemleriyle sürü halindeki takipçilerini İslâm'ın akıl ışığında aydınlanmalarını sağlayıp ellerinden almasıdır (Karadavi, 2017, 86).

3- Karadavi, Mevdudi'yi eleştirenlerden bazılarını, kültürel oluşum farklılığı, ilgi alanlarının farklılığı ve suizanlarının bulunması dolayısıyla onu anlamayanlar ve derinliklerini kavrayamayanlar olarak açıklamaktadır.

4- Karadavi'ye göre eleştirenlerin bir kısmı da Mevdudi'nin bazı konulardaki farklı görüş ve içtihatlarında diğerlerinden farklı görüşlere sahip olması hasebiyle onu kıskanan kimselerdir (Karadavi, 2017, 89).

2.1.3. Ebu'l A'lâ Mevdudi'nin Genel Anlamda Mucizeye Bakışı

Mevdudi, mucizeler için doğrudan bir tanım yapmasa da mucizeleri olağanüstü bir olay olarak görmektedir. O bazı Müslüman aydınların bu mucizeleri normal tabiat olayı olarak görmelerinden yakınmakta olup, böyle bir davranış sergileyenlerin Kur'an'a karşı şüphe içinde bir tavır sergilediklerini belirtmektedir. Kur'an'ın, bu tür olayları olağanüstü bir şekilde gerçekleşen olaylar olarak anlattığını ifade eden Mevdudi, Kur'an'ın bu ifadeleri karşısında hala mucizelerin normal bir olay olarak gerçekleştiklerini iddia edenlerin kitaba inançsızlık içinde olduklarını ifade etmektedir (Mevdudi, 1995b, s. 77).

Yüce Allah'ın, kendi kurmuş olduğu sistem üzerinde tasarruf hakkına sahip olduğunu belirten Mevdudi, bu sistemin kısmen ya da tamamen Allah'ın iradesi sonucunda değişikliğe uğrayabileceğini belirtmektedir. Mevdudi'ye göre bir yılanın yaratılması sürecinin yalnızca biyolojik bir evrimle gerçekleşebileceğine inanan bir kimse, Yüce Allah'ın farklı bir şekilde yaratma ihtimalini reddedecek ve bu doğrultuda bir değişime uğrayan bir asanın yılan formunu almasını ve ardından eski haline dönmesini kabul etmekte zorlanacaktır. Ona göre bir kişi eğer Yüce Allah'ın iradesiyle bir nesneye hayat verme gücü olduğuna inanıyorsa, aynı şekilde cansız bir yumurtadan

hayat sahibi bir varlığın çıkabileceğine inandığı gibi, ağaç dalının da Allah'ın emriyle bir yılanı dönüşmesine kolaylıkla inanacaktır. Mevdudi'ye göre bu kimse için, bir yumurtadan civcivin çıkmasında garipsenecek bir durum olmadığı gibi, aynı şekilde asanın da sadece üç defa yılanı dönüşmesinde de hayret edilecek bir durum bulunmamaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 78). Burada özetle Mevdudi Yüce Allah'ın, evrende istediği zaman istediği gibi kurmuş olduğu sistem üzerinde değişikliğe gidebileceğini söylemektedir. Mevdudi'nin bu düşüncesi aynı zamanda Deizm tarzı akımların görüşlerine de bir cevap niteliğindedir. Zira bu gibi akımlara göre Yüce Allah, kainatı yarattıktan sonra istirahate çekilmiş ve kainata bilhassa dünyaya herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Dolayısıyla Yüce Allah tarafından gönderilen peygamberleri ve kitapları inkâr yoluna gitmişlerdir.

Peygamberlerin mucizeler ile desteklendiği konusuna da değinen Mevdudi, gönderilen mucizelerin iş olsun diye gönderilmediğinin altını çizmektedir. Ona göre mucizeler, peygamberlerin Yüce Allah tarafından yardım gördüğü ve insanların isyanları sonucunda varacakları azabın farkında olmaları konusunda onları uyarmak için gönderilmiştir (Mevdudi, 1995c, s. 120).

Ayrıca Mevdudi, Hz. Peygamber'in mi'râc olayı ile ilgili olarak, Onun rüya gördüğünü iddia edenlere karşı çıkmaktadır. Mevdudi'ye göre eğer bu olay yalnızca bir rüyadan ibaret olsaydı ve Hz. Peygamber kendisine inanmayanlara sadece bunu bir rüya hikayesi olarak anlatsaydı, bu durum onlar için herhangi bir anlam ifade etmezdi. Ona göre garip rüyalar gören insanların bu rüyaları diğer insanlara anlatmalarıyla onların yalan söyledikleri veya deli oldukları söylenemez. Buradan yola çıkarak Mevdudi, Hz. Peygamberin mi'râc olayını rüya türünde değil bizzat fizikî olarak gerçekleştirdiğini kanıtlamaya çalışmaktadır (Mevdudi, 1995c, s. 121).

İnkarcıların, mucize taleplerine de değinen Mevdudi, onların doğru yolu bulamamalarının nedenini onlara mucize gönderilmemesine değil, inanmak istememelerine bağlamaktadır. O, Yüce Allah'ın kainatında birçok mucizenin var olduğunu, bu mucizeler ve ayetler karşısında hidayete erme gibi bir dertleri olmayan inkâr sahipleri için, Yüce Allah'ın göstermiş olduğu hissi mucizelerin de bir faydasının olamayacağını söylemektedir (Mevdudi, 1995b, s. 523).

İnkarcılara göre Hz. Muhammed'in peygamber olup olmadığını bilmenin temel ölçütü, onun birtakım mucizeler sergilemesidir. Mevdudi'ye göre kafirlerin mucize

istemelerinin asıl sebebi, onun mesajlarını aklî delillerle anlamamalarından kaynaklanmaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 512).

Mevdudi, Ayın yarılması mucizesini de kabul etmektedir. Ona göre bu olayın hadis rivayetleri dışında Kur'an'ın ifadesinde de gerçekleştiğini görmek mümkündür. Bu mesele ile ilgili Mevdudi'nin karşı olduğu durum, söz konusu mucizenin inkârcıların isteği doğrultusunda olduğu görüşüdür. O, İslâm ulehasının önemli bir kısmının bu olayı, inkârcıların istekleri doğrultusunda Hz. Muhammed'in göstermiş olduğu bir mucize olarak kabul ettiklerini aktarmaktadır. Mevdudi, bu olayın kafirlerin isteği üzerine gerçekleştiğine dair rivayeti Enes (r.a) dışında hiçbir sahabenin aktarmadığını, Enes (r.a)'ın ise bu olayın çağdaşı olmadığını söylemektedir (Mevdudi, 1995e, s. 46-47). Genel itibariyle bakıldığında Mevdudi, ayın yarılması benzeri mucizeleri kabul etmekle birlikte, bu tür mucizelerin inkârcıların isteği üzerine gerçekleştiğine dair haberlere karşı çıkmaktadır.

Son olarak Mevdudi, eserinde yer yer çağdaşı olduğu bazı akımlara da değinmektedir. Bu akımları özellikle mucize inkârları dolayısıyla ele almaktadır. O, genel itibariyle bir mucize ayetini yorumlarken bu ayetin hangi akımlar veya kimler tarafından inkâr edildiğini belirtmektedir. Söz konusu ayeti yorumlarken, bazen *“akılcılar, materyalistler şöyle demektedir”* (Mevdudi, 1995a, 61; Mevdudi, 1995ç, 575) sözleriyle başlayarak doğrudan isim vermekte bazen de *“bazı kimseler şöyle demektedir”* (Mevdudi, 1995a, 150) diyerek hedefi gizli tutmaktadır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu çalışma ile ilgili Mustafa Necati Bursalı ve Ahmet Şahin'in *“Peygamberlerin Mucizeleri”* adlı eseri önem arz etmektedir. Bu eserde öncelikle mucize kavramı açıklanmış olup bu kavramdan neyin anlaşılması gerektiği ortaya konulmuştur. Daha sonra ise her bir peygamber Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e olacak şekilde kronolojik biçimde listelenmiş ve bu peygamberlerin hayatları ve göstermiş oldukları mucizeler hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın konusuyla ilgili yapılan diğer çalışmalar ise şu şekildedir; BULUT, Halil İbrahim. (2001). *“Nübüvveti İspat Açısından Hissi Mucizeler”*, Doktora Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. ÇOLAK, Esmâ Yasemin. (2002). *“Kur'an-ı Kerim'de Mucize Üzerine Bir Araştırma”*, Doktora Tezi

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. DEMİRCİ, Mehmet. (2014). “*Elmalı Tefsirinde Mucize-Bilim İlişkisi*”, Yüksek Lisans Tezi Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri. ARSLANOĞLU, Betül. (2014). “*Elmalı ve Muhammed Esed Tefsirlerinde Mucize ile İlgili Ayetlerin Mukayesesi*,” Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. MUTLU, Uğur. (2015). “*Fahreddin Razi’ye Göre Mucize*”, Yüksek Lisans Tezi Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan. GAZİOĞULLARI, Mevlüt. (2019). “*Hissi Mucizelerle İlgili Bazı Rivayetlerin Tenkid ve Değerlendirilmesi*”, Yüksel Lisans Tezi Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri. ECER, Cihangir. (2019). “*Menar Tefsirinde Mucizeye Bakış*”, Yüksek Lisans Tezi Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Iğdır. DAYI, Serpil. (2019). “*Modern İslâm Düşünürlerinin Hissi Mucizelere Yaklaşımı*”, Yüksek Lisans Tezi Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize. KORKMAZ, Meltem. (2020). “*İbn Rüşd’ün Mucize Anlayışı*”, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya. BAKIR, İbrahim. (2020). “*Mucize Kavramı ve İmam Mâturîdî’nin Konuya Yaklaşımı*”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma Ebu'l-A'lâ Mevdudî'nin *Tefhimu'l-Kur'an* adlı eserinde mucize kavramına yaklaşımı ele alınmıştır. Ayrıca rivayet, dirayet ve modern bazı müfessirlerin görüşlerine de yer verilmiştir. Böylece Kur'an'da zikredilen herhangi bir mucizevî olay rivayet, dirayet ve modern türlerde eser veren müelliflerin bakış açıları ve yorum farklılıkları çerçevesinde ele alınmış oldu.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışma Kur'an'da ifade edilen bütün mucizelerden ziyade Ebu'l A'lâ Mevdudî'nin Kur'an'da yer verilen ve mucize kapsamında ele aldığı olayları ele almaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Mucize kavramına ilk dönem müfessirlerden günümüze kadar farklı anlamlar yüklenmiştir. Öncelikle bu farklılıkları öğrenebilmek adına klasik ve modern dönemde yaşamış bazı müfessirlerin yorumları ve bu alanda belirttikleri görüşler bu bölümde incelenmiştir.

Müellifimiz hakkında yazılan bazı kitaplar ve tezler okunup gerekli notlar alındı. Onun mucizelere yaklaşım biçimi, bazı mucizeleri yorumlarken kullanmış olduğu ifadeler ve bu ifadelerden dolayı eleştirildiği noktaların araştırılması yapıldı. Bu gibi bilgilere müellifimizle ilgili yapılan sempozyumlar, yazılan kitaplar ve makalelerden ulaşıldı. Müellifimizin *Tefhimu'l-Kur'an* adlı eseri baştan sona kadar okunup bu konu ile ilgili bilgiler, yorumlar ve detaylar başlıklar halinde listelendi. Ayrıca konumuz ile ilgili olan yazarımızın diğer bazı eserleri de incelendi.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Bu çalışmanın konusu belirlendikten sonra konu ile ilgili başta *Tefhimu'l Kur'an* adlı eser olmak üzere konuyla ilişkin kitaplar, makaleler, tezler ve diğer internet kaynakları toplandı. Öncelikle söz konusu eser baştan sona okunarak ilgili notlar alındı. Diğer kaynaklarında okunması sonrası elde edilen notlar ayrıştırılıp sınıflandırıldı. Hangi kaynaktan ne alınmışsa kaynağı ile çalışmaya dahil edildi. Etik kurallar dahilinde alıntı yapılan kaynaklar ilgili kısımlarda zikredildi.

3.5. Verilerin Analizi

Toplanan veriler iki farklı yolla analiz edildi. Asıl çalışma kaynağı olan tefsir altı ciltten oluşmaktadır. Bütün ciltleri mevcut olduğundan genel olarak üzerine yazılarak veya farklı kağıtlar üzerine notlar alınarak çalışmanın analiz kısmı yapıldı. Bazı kaynaklara internetten ulaşıldığından buradan alınan veriler bilgisayar ortamında analiz edildi. Burada da bilgisayarda kullanılan farklı not tutma özellikleriyle bazı veriler toplanıp analiz ve sınıflandırmaya tabi tutuldu.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Mucize

4.1.1. Mucize Kavramı

Mucize kavramı “عجز” kökünden türemiş olup “aciz bırakmak, güçsüz bırakmak” anlamlarına gelir (İbn Manzûr, h. 1414, s. 369; Mustafa, 1989, s. 585). Bu kelime Kur’an’da aciz kalmak (Maide, 5/31.), aciz bırakmak (Fatır, 35/44) bir şeye engel olamamak (En’am, 6/134), geçersiz kılmak (Hac, 22/51) gibi birçok farklı manada kullanılmaktadır.

Rağıp el- İsfahâni, “عجز” kelimesinin manasını “geri kalmak, bir işin sonunda meydana gelmek” olarak ifade etmektedir (İsfahâni, 2010, s. 674; İbn Manzûr, h. 1414, s. 369; Mustafa, 1989, s. 585).

Terim olarak mucize, inkârcıları ikna etmek için peygamberler tarafından ortaya konulan olağanüstü olaylardır. Her Peygamber risaletini eliyle meydana gelen mucizelerle isbat etmiştir (Pezdevi, 1980, s. 138).

Mucize, inkârcılara meydan okuduğu sırada peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin bir başkasını aciz bırakacak şekilde tabiat kanunlarına aykırı bir olayı gerçekleştirmesidir (Nesefi, 1993, s. 469-470). Kur’an’da mucize kelimesi geçmemekle beraber mucizevî olayları anlatmak için âyât, beyyine, sultan vb. kelimeler kullanılmaktadır.

4.1.2. Mucizelerin Özellikleri

4.1.2.1. Allah’ın Fiili Olması

Mucize göstermenin asıl gayesi nübüvvetin ispat edilmesidir. Nübüvvet ise Yüce Allah’ın bildirdiği emir ve yasakların insanlara doğru bir şekilde ulaştırılmasıdır. Bu durumda peygamber, kendisinin Allah tarafından peygamber olarak gönderildiğini

kanıtlamak zorundadır. Bunu Yüce Allah'ın izniyle doğüstü bir olay olarak gösterir. Mucize, Allah'ın fiilidir ve O'nun tarafından gerçekleştirilir (Bâkılânî, 1947, s. 45).

Kur'an'da yer alan bazı ayetlerden de anlaşılacağı üzere mucizelerin asıl kaynağı Yüce Allah'tır. Mucizeler ise O'nun kudreti ve izni doğrultusunda gerçekleşmektedir. Peygamberlerden mucize istendiğinde onlar, kendilerinin sadece bir beşer olduklarını dile getirmiştir. Dolayısıyla onların Yüce Allah'ın izni ve yardımı olmadan böyle bir şeyi yapamayacaklarını bildirmişler (Ankebut, 29/50; Rad, 13/38; İsrâ, 17/90-93).

4.1.2.2. Tabiat Kanunlarına Aykırı Olarak Gerçekleşmesi

Tabiat kanunlarının değişmez ve devamlılığı insanoğlu ile sınırlıdır. Yüce Allah ise böyle bir sınırlamaya tabi tutulamaz. Onun dilemesi ile değişmeyen bütün tabiat kanunları değişir. Peygamberlerin inanmayan topluluğa kendilerini ispatlamak için olağandışı bir olayı gerçekleştirmeleri Allah'ın izni ve gözetimi ile olur (İsfahânî, 2010, s. 210).

Hz. Adem'in hem babasız hem anasız (Âl-i İmrân, 3/59), Hz. İsa'nın babasız yaratılmaları (Âl-i İmrân, 3/47), Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması (Enbiya 21/69), Ahhab-ı Kehf'in uzun yıllar mağarada uyumaları (Kehf, 18/9) vb. mucizeler tabiat kanunlarına aykırı olarak gerçekleşen mucizelerden bazılarıdır.

4.1.2.3. Peygamberlik İddiasında Olan Kişide Zuhur Etmesi

Kainatta tabiat kanunları dışında meydana gelen bazı olaylar vardır. Bu olaylar, sırf olağanüstü oldukları için mucize diye isimlendirilmezler. Çünkü peygamberlik davasında bulunulmadan, kanıtın şekil ve mahiyeti önceden belirtilmeden zuhur eden harikulade olayların hiçbiri mucize kapsamına dahil değildir. Bir olayın mucize olarak sayılması için peygamberlik iddiasında bulunan kişinin elinde meydana gelmesi gerekir (Teftâzânî, 1989, s. 12).

4.1.2.4. Peygamberlik İddiasında Bulunulduğu Esnada Meydana Gelmesi

Peygamberlerin mucize göstermeleri peygamber olarak gönderildiklerinden itibaren başlar. Çünkü bir peygamberin mucize göstermesi onun peygamberlik davasını tasdik etmek için gereklidir. Risalet görevinden önce de böyle bir iddiaya ihtiyacı yoktu (Teftâzânî, 1989, s. 12). Kur'an'ın ayetlerinde yer alan ifadelerle göre peygamberlik gelmeden önce Hz. Muhammed'in de mucizeye dair bir iddiası olmamıştır (Yunus, 10/16).

4.1.2.5. Peygamberlik İddiasında Bulunan Kişinin İsteği Doğrultusunda Gerçekleşmesi

Mucizenin nübüvvete delil olabilmesi için kaynaklarda yer alan başka bir şart da iddiaya uygun bir şekilde oluşmasıdır. Mucizenin asıl gayesi iddiada bulunan peygamberin doğru olduğunu kanıtlamak ve onu desteklemek olduğuna göre peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin kanıt olarak göstereceği doğüstü olaylar iddiasına uygun bir şekilde meydana gelmelidir (Bağdâdî, 2002, s. 170-176).

Peygamberlik iddiasında bulunan kişi "Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu kanıtlamak üzere şöyle bir mucize göstereceğim" dedikten sonra iddiasına uygun bir tarzda olağanüstü bir delil ortaya koyabilirse bu olay onun iddiasındaki doğruluğuna delil teşkil eder (Teftâzânî, 1989, s.12). Çünkü mucizeler Yüce Allah'ın iradesi ve izni ile zuhur eden doğüstü olaylardır.

4.1.2.6. Peygamber Dışındaki Kimselerin Benzerini Getirmekten Aciz Kalacağı Şekilde Olması

Mucizenin en büyük özelliği diğer insanları aynısını meydana getirmekten aciz bırakmasıdır. Zaten herkesin yapabildiği, normal bir şey yapılırdı bu olağan bir durum olurdu. Mucizede önemli olan benzerinin veya denginin getirilmesinin mümkün olmamasıdır. Çünkü peygamberlik iddiasıyla birlikte ortaya konulan delil diğer insanların benzerini yapabileceği bir şey ise onun delil olma özelliğinden bahsedilemez. Bu nedenle peygamberlik iddiasında bulunan birinin bu iddiayı kanıtlamak üzere ortaya koyacağı delilin sadece ilahi güçle gerçekleşebilecek bir fiil olması gerekir (Bakıllânî, 1947, s. 45).

4.1.2.7. Mucizelerin İnkâr ve Yalanlamadan Sonra Meydana Gelmesi

Mucizede olması gereken şartlardan biri de olağanüstü olayın iddiadan sonra gerçekleşmesidir. İddiada bulunulan zaman ile bu iddiayı desteklemek üzere gerçekleşen olay arasında, davayla ilişkisini şüpheye düşürecek kadar uzun bir zaman geçmemelidir (Câhız, 1979. s. 263). Bu itibarla mucize, iddiadan sonra gerçekleşmeli ve böylece iddia ile olay arasında açık bir ilişki kurulmalıdır.

Diğer yandan peygamber, önceden meydana gelmiş bir hadiseyi kendine ait bir mucizeymiş gibi gösteremez. Örneğin iddiadan önce meydana gelmiş volkanik bir patlamayı peygamberliğine delil olarak ileri süremez. Bununla birlikte, önceki bir zamanlarda olmuş bitmiş bir hadiseyi insanlara haber vermesi mucize olarak kabul edilir (İbn Kemal, 1898, s. 142-145).

4.1.3. Mucize Çeşitleri

4.1.3.1. Konusu Açısından Mucizeler

Konusu açısından mucizeler; hissi mucize, haberî mucize ve aklî mucize olarak üçe ayrılırlar.

4.1.3.1.1. Hissi Mucizeler

Diğer adı “*kevnî mucizeler*” olan bu mucize türü, insanların duyu organlarıyla algılayabildikleri doğaüstü olaylar şeklinde gerçekleşmiş mucizelerdir. Bu mucizeler bir defaya mahsus gerçekleşirler. Peygamberlik iddiasıyla gelen kişi tarafından Allah’ın yardımı ile gerçekleşir (Câhız, 1979, s. 278). Hissi mucize gösterildikten sonra isteyen inkâr eder ki bu gibi kimseler genelde helak olmuşlardır. Kur’an’ın birçok ayetinde hissi mucizeleri inkâr eden kimselerin sonuçlarının nasıl olduğu anlatılmıştır (Âl-i İmrân, 3/11; Enfal. 8/54; Yunus, 10/73).

Hissi mucizeler bazen hidayet yani doğru yolu gösterme bazen zor durumda kalan bir peygamberi veya onun kavmine yardım etmek için bazen de bir kavmi işlemiş oldukları günahlar sebebiyle onları helak etmek için meydana gelmiştir.

Hz. Salih’in devesi (A’râf, 7/73), Hz. Musâ’nın asasının yılanı dönüşmesi (A’râf, 7/107; Ta-ha, 20/19-21), Hz. İsa’nın körleri iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi,

çamurdan kuş yapıp hayat vermesi (Âl-i İmrân, 3/49; Maide, 5/110) gibi mucizeler hidayet mucizeleridir.

Mâturîdî, Hz. Musâ'nın göstermiş olduğu bütün mucizelerin birer hissi mucize olduğunu belirtmektedir. Bu durumun sebebinin ise o zamanki toplumun aklî mucizeleri anlamaları bir yana duyu organlarıyla şahit oldukları mucizeleri bile anlamaktan aciz oldukları olarak ifade etmektedir (Mâturîdî, 2005a, s. 465).

Mevdudî'ye göre mucizeler, insanlara peygamberlerin Allah tarafından desteklendiği ve insanların isyanları neticesinde hak ettikleri azabın farkına varmaları için uyarı niteliğindedir. O İsrâ sûresi 59. ayetinde geçen ve müşriklere hissi mucize gönderilmediğini belirten pasajda müşriklere mucizeler gönderilmemesini içeren ayeti Allah'ın rahmeti olarak değerlendirmektedir. Yüce Allah'ın istediği an ve mekanda mucize gösterebileceğini aktaran Mevdudî, O'nun müşriklere mucize göndermemesini onların bu mucizeleri reddetmesi sonucunda helak edilebileceklerine bağlamaktadır (Mevdudî, 1995c, s. 120).

Mevdudî'nin bu yorumuna bakıldığında kendisinin müşrik topluluğa bazı mucizelerin gönderilmediğine işaret ettiği anlaşılmaktadır. Mevdudî'nin bir önceki yorumunda ayette geçen 'ayetler' kelimesini peygamberliğin delilleri olarak sunulan görülebilir mucizeler olarak değerlendirmesi, onun hissi mucizeleri kastettiği anlaşılmaktadır. Fakat Mevdudî, Ayın yarılması olayını kabul etmekte ve o olayı hissi mucize olarak değerlendirmektedir. Bakıldığı zaman Mevdudî'nin bu konu hakkında iki zıt görüşe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ayetin nüzul sebebine bakıldığında müşriklerin Hz. Peygamberden Safaa dağına altına çevirmesi veya ekin ekebilecekleri geniş bir vadi için bazı dağların yürüyüp gitmesi gibi mucizeler istemişlerdir (Emiroğlu, 1984, s. 210). Yüce Allah ise bu mucizelerin verilip verilmemesini Hz. Peygambere bırakmış ve müşriklerin bu mucizeleri inkâr etmeleri durumunda onları helak edeceğini bildirmiştir. Hz. Peygamber, onların helak edilmemeleri için Yüce Allah'a niyazda bulunmuş ardından bu ayet inzal edilmiştir. Ayete ve barındırdığı mesaja bakıldığında Mevdudî'nin "size mucize gönderilmedi / gönderilmiyor" sözü onun hissi mucizeleri kabul etmediği veya Hz. Muhammed'e hissi mucize gönderilmediği anlayışını desteklemez. Aksine onun aslında demek istediği, Yüce Allah, her türlü mucizeyi istediği an ve zamanda gösterebilir. Buna hiçbir şey engel olmaz. Ancak O, peygamberinin niyazı ve o

mucizeleri inkâr etmeleri durumunda helak edileceklerinden dolayı istedikleri mucizeleri (Safaa dağının altın olması veya dağların yürümesi) göndermemiştir.

4.1.3.1.2. Haberi Mucizeler

Peygamberlerin doğrudan vahiy mahsulü olarak öğrenmiş oldukları bilgilerdir. Yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olayların bildirilmesi ile olmuştur (Sâbûnî, 1978, s. 198). Bu mucizeler, helak mucizelerinden önce peygamberlerin kavimlerini uarmak ve peygamberlik iddialarını kanıtlamak için göstermiş oldukları mucizelerdir. Peygamberin vahiy aracılığıyla eski zamanlarda ve gelecekte olmuş ve olacak olayları kesin olarak bilmesi onun peygamberliğinin ispatı için önemli bir etkidir (Teftâzânî, 1989, s. 35).

Hz. İsa'nın insanların evlerinde sakladıklarını haber etmesi (Âl-i İmrân, 3/49), yenilgiye uğrayan Pers ordusunun ileriki zamanlarda galip geleceğinin bildirilmesi (Rum, 3/2-5) vb. gibi olayların önceden bildirilmesi haberî mucizelerdendir. Bunların dışında geçmişten haber veren mucizeler de bu kategori içerisinde yer alır. Bunlar; geçmiş kavimlerin başına gelen olaylar, peygamberlerin kıssaları ve ders çıkarılması için aktarılan yaşanmış bazı olaylardır (Sâbûnî, 1978, 198).

4.1.3.1.3. Aklî Mucizeler

Aklî mucizeler, insanları düşünmeye teşvik eden, gerçekleri kavramalarını sağlayan ve böylece peygamberliğin doğruluğunu kanıtlayan en güçlü delil niteliğindeki mucize türlerindedir. Bu tür mucizelere manevi veya bilgi mucizesi de denilmektedir. Bu mucizeler Belli bir döneme özgü olmayıp her asırdaki akıl sahibi insanlara hitap eder (Sâbûnî, 1978, s. 180). Bu durumdan dolayı aklî mucizelere, hissi mucizelerden daha fazla önem verilmiştir. Sâbûnî, bu mucize türüne en büyük örnek olarak Kur'an-ı Kerim'i göstermektedir (Sâbûnî, 1978, s. 106).

Peygamberin doğruluğunu ve davasının yüceliğini gösteren delillerin hepsi aklî mucize kapsamındadır. Bunlar, akıl ve basiretle idrak edilebilen kanıtlar olup hissi mucizelerde olduğu gibi belli bir zaman ve mekana hitap etmekle kalmazlar, her çağdaki insanların akıllarına hitap ederler (Hatib, 1974, s. 89-90).

4.1.3.2. Gayesi Açısından Mucizeler

4.1.3.2.1. Hidayet Mucizeleri

Bu mucizelerin amacı, peygamberlik iddiasında bulunan elçinin doğruluğunu ispat etmek ve inkârcı toplumu inanmaya teşvik ve ikna etmektir. Bu mucizeler gösterildikten sonra önyargılı ve inatçı insanların dışında kalanlar mucizeyi gösteren elçiye inanıp iman etmişler (A'râf, 7/121-122). İnatlarını sürdürüp inanmayı reddedenler ise cezalandırılmışlardır (Yunus, 10/13).

Hidayet mucizeleri; hissi, aklı ve haberî mucizeler şeklinde gerçekleşmiştir. Hz. Musâ'nın asasının yılan olması (Ta-ha, 20/20; Şuara, 26/32; Kasas, 28/30), asayı taşa vurunca on iki pınarın fışkırması (Bakara, 2/60) ve elinin beyaz olması (A'râf, 7/107; Ta-ha, 20/22-23; Şuara, 26/23), Hz. Salih'in devesi (A'râf, 7/73; Hûd, 11/64), Hz. İsa'nın çamurdan kuş yapıp canlandırması, gözleri görmeyenleri ve alaca hastalığına yakalanan kimseleri iyileştirmesi ve ölüleri diriltmesi (Âl-i İmrân, 3/49) gibi mucizeler hissi mucizeler olup o anki toplumun duyu ve duygularına hitap etmişlerdir. Hz. İbrahim'in kendi kendine hüccet edip Allah'ı bulması (En'am, 6/75-79) ve Hz. Muhammed'in Kur'an mucizesi (Bakara, 2/23-24; Hûd, 11/13-14; İsrâ, 17/88; Tûr, 52/33-34) ise aklı mucizelerdir. Yine Hz. İsa'nın insanların sakladıklarını haber vermesi (Âl-i İmrân, 3/49), Yenilgiye uğrayan Rumların ileriki zamanlarda galip geleceklerinin bildirilmesi (Rum, 30/2-5) haberî mucizeler içerisinde yer alır.

4.1.3.2.2. Yardım Mucizeleri

Peygamberlerin kendilerine inanan ve iman eden ümmetlerinin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak için göstermiş oldukları mucizelerdir. Bu mucizeler bir iddia sonucu değil inananlara sunulan bir lütuf ve ikram şeklinde gerçekleşmiştir. Herhangi bir iddia sonucu olmayıp peygamberler tarafından önceden ortaya çıkarılacağı ile ilgili bir haber verilmemiştir. Bunun sonucu olarak bu gibi mucizeler nübüvveti destekleyecek ve ispat edecek nitelikte bir delil olarak görülmemiştir (Bulut, 2002, s. 63).

Bu mucizelere kendi kavminin su ihtiyacını karşılamak için Hz. Musâ'nın kayadan su çıkarması (Bakara, 2/60), İsrâiloğullarını doyurmak için gökten kudret helvası ve bildircin indirmesi (Bakara, 2/57), yine Firavun'un zulmünden kaçan

İsrâiloğullarını kurtarmak için denizi yarması (Bakara, 2/50; A'râf, 7/138; Yunus, 10/90; Ta-ha, 20/78; Kasas, 28/40; Zariyat, 51/40), Hz. İsa'nın havarilerin istekleri üzerine gökten sofrayı indirmesi (Maide, 5/112-115), bedir savaşında meleklerin Müslümanların yardımına gelip onlarla saf tutmaları (Âl-i İmrân, 3/123-128) gibi mucizeler örnek verilebilir.

4.1.3.2.3. İkrâm Mucizeleri

İkrâm mucizeleri daha çok iman eden insanların imanlarını arttırmak ve inanmalarının mükafatı olarak onlara ikram niteliğinde gönderilen mucizelerdir. Hz. Yunus'un balığın karnından çıkarılması (Enbiya, 21/87-88), Hz. İbrahim'in parçaladığı kuşların tekrar birleşerek canlanması (Bakara, 2/260), çok yaşlı olmasına rağmen Hz. Zekeriya'nın çocuk ile müjdelenmesi (Meryem, 19/4-9), Hz. Meryem'e yiyecek gönderilmesi (Âl-i İmrân, 3/37) gibi mucizeler ikram mucizelerine birer örnektir.

4.1.3.2.4. Helak Mucizeleri

Peygamberlerin elçiliğine ve göstermiş oldukları hidayet mucizelerine inanmamaları ve inanmamakta ısrar eden inkarcıların sonucunda olağanüstü bir şekilde cezalandırılmalarıdır. Helak olayları, şiddetli fırtına, korkunç gürültü, tûfan, deprem gibi olağan afetlerin yanında, gökten taş yağdırılması, kuşların taş taşıyıp helak edilecek toplumun üzerine bırakması gibi olağanüstü şekilde de gerçekleşmiştir (Bulut, 2002, s. 65). Her inkârcı kavim kendi döneminde farklı bir şekilde helak olmuştur. Yüce Allah bu kavimleri helak etmekle onlara zulmetmemiş bilakis kendi küfür ve inatlarının sonucu olarak kendi kendilerine zulmetmiş olduklarını bildirmektedir (Ankebut, 29/39-40).

Peygamberler, bütün uğraşlarına rağmen inkârlarında ısrar eden ve bu ısrarlarından kesin bir şekilde dönmeyeceği belli olan kavimler için son çare olarak onların helak edilmesini temenni etmişlerdir (Bulut, 2002, s. 65). Bunlara örnek verilecek olursa Hz. Nuh, bütün çaba ve emeklerine karşılık küfretmekte ısrar eden ve onunla alay eden kavmi için "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! (Nuh, 71/26)." şeklinde dua etmiş ve ardından tûfan olarak bilinen büyük hadise sonucunda o

kavim helak olmuştur. Hz. Musâ da bütün çabaları ve göstermiş olduğu hissi mucizeler karşısında hâlâ inanmamakta ısrarlarını sürdüren Firavun ve ashabi için Yüce Allah'a niyazda bulunmuştur. Onun bu duasına icabet olarak Firavun ve taraftarları suyun altında kalıp helak olmuşlardır (Bakara, 2/50; Yunus, 10/90; Kasas, 28/40).

Bu örneklerin yanında Hz. Lut (Ankebut, 29/30), Hz. Yusuf (Yusuf, 12/33), Hz. Şuayb (A'râf, 7/89) gibi peygamberler zor durumda kaldıklarında kavimlerine veya etraflarındaki topluluğa karşı Allah'tan yardım istemişlerdir. Hz. Muhammed de kavminin onu tehdit etmeleri ve zor duruma düşürdükleri zaman bu sıkıntıyı gidermesi için, "Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden ve onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım." şeklinde Yüce Allah'a duada bulunmuştur.

4.2. Modern Dönemde Bazı Müfessirlerin Mucizeye Bakışı

Çalışmamızın esası olan Ebu'l-A'lâ Mevdudi'nin mucizelere bakış konusu, çalışmamızın son bölümünde detaylıca işlenecektir. Fakat son bölüme geçmeden önce konuyu daha iyi anlayabilmek adına mucize kavramı, modern dönem tefsirleri çerçevesinde de ele alındı. Bütün modern tefsirlerinin bu bölümde işlenmesinin kapsam olarak hem zor hem de gereksiz olacağından dolayı bu bölüm bazı müfessirlerle sınırlandırıldı. Ele alınan tefsirlerin seçilmesinde farklı bölgeler ve değişik görüşlerden olmasına dikkat edildi. Örneğin; Türkiye'den Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Mısır'dan Reşid Rıza, Merağî ve Şa'râvî vb. müfessirlerin yanında Şîâ müfessirlerden Tabâtabâî ve Yahudi iken Müslüman olan Muhammed Esed gibi ilim adamının yorumlarına yer verildi.

4.2.1. Muhammed Reşid Rızâ (ö. 1935)

Muhammed Reşid Rızâ, 18 Ekim 1865 tarihinde bugünkü Lübnan topraklarındaki Kalemûn'da dünyaya geldi. Ali Rızâ isimli babası, Irak kökenli olup, Hz. Hüseyin'in soyundan gelmesi nedeniyle seyyid veya Hüseyinî olarak bilinen itibarlı bir aileye mensuptu. Reşid Rızâ, Trablus Rüşdiyyesi'nde bir yıl süren temel eğitimden sonra, modern bilimlerin de yer aldığı bir müfredat sunan el-Medresetü'l-Vataniyye'de Hüseyin el-Cisr'in öğrencisi olarak eğitim gördü. Ayrıca, kendi kendini yetiştirmek amacıyla özel çalışmalara özen gösterdi. Özellikle Gazzâlî'nin "*İhyâ'ü 'Ulûmi'd-Dîn*"

adlı eserine büyük ilgi gösterdi ve bu eserden önemli ölçüde etkilendi. Cemâleddîn-i Efgânî ve Muhammed Abduh'un sürgünde buldukları dönemde yayımladıkları “*el-Urvetü'l-Vüşkâ*” dergisi, Reşîd Rızâ'nın düşünce hayatında önemli bir kırılma noktası oluşturdu. Bu dergideki yazılar, Reşîd Rızâ'nın ifadesine göre onu adeta "elektrik gibi" etkilemiş ve aydınlatmıştı. Rızâ, Efgânî ve Abduh'un gayretlerini devam ettirerek dinî ilimlerin ihya edilmesi ve toplumda işlevsel bir konum elde etmesi amacını benimsedi. “*el-Menâr*” dergisinde yazdığı dinî ilimlerle ilgili makaleleri daha sonra kitap halinde yayımladı, klasik kaynakları neşretti ve bu alandaki yazılı üretimde önemli bir etki ortaya koydu. Onun hakkında yapılan incelemeler, Reşîd Rızâ'nın çalışmalarının hem geleneksel metodolojiyi koruma hem de çağın gereksinimlerini dikkate alarak yeniliğe önem verme eğilimini yansıttığını göstermektedir. Bu nedenle, akide ve ibadet prensiplerinin ötesindeki mevzularda, akıl ve ilim temelli açıklamalardan kaçınmamış; geleneksel ilim anlayışını korumak isteyen medrese öğrencilerini eleştirmiştir. Aynı zamanda, İslâmî ilimleri tamamen reddetmeye yönelik Batı yanlısı düşünürlerle her platformda mücadele etmiştir. Reşîd Rızâ, 19. asırda başlayan İslâm dünyasındaki dinî anlayışta ortaya çıkan yenilikçi hareketin bir parçası olmuş ve Müslümanları mevcut durumlarından kurtaracak, aynı zamanda İslâmî değerlerle ters düşmeyecek bir şekildeki yeniliğin zorunluluğunu yaşamı boyunca dile getirmiştir. 23 Ağustos 1935 tarihinde gerçekleştirdiği Süveyş seyahati dönüşünde hayatını kaybetmiştir (Özervarlı, 2008, s. 14-18).

Reşîd Rıza, olayların olağanüstü bir biçimde gerçekleşmesinin mucize olduğu görüşünü benimsemektedir. O, Yüce Allah'ın peygamberlerine verdiği kevnî mucizelerin, O'nun kavimlere karşı delili olduğunu düşünmektedir. Ancak Rıza, bu mucizelerin aklî olarak iman etmeyi gerektirmediği gibi, tabiat itibarıyla da insanları iman etmeye mecbur bırakmadığını söylemektedir. Reşîd Rıza ayrıca, Allah'ın Mucizesi olarak görülen olağanüstü olayların insanların imanını sınamak üzere verildiğine inanmaktadır. Bu nedenle, Reşîd Rıza mucizelerin tam anlamıyla aklî bir dayanağı olmadığını ancak inançlı insanların inancını pekiştirmede önemli bir role sahip olduğunu savunmaktadır (Rıza, 2011a, s. 48).

Peygamberlerin gösterdikleri mucizeleri alışılmadık ve sebebini bilmedikleri bir husus olarak değerlendiren Reşîd Rıza, temelde iki tür mucizeden bahseder. Birincisi sayıları oldukça fazla olan ve Yüce Allah'ın evrendeki yasaları çerçevesinde gerçekleşen mucizelerdir. İkincisi ise bilinen fizik kurallarının tersine gerçekleşen

mucizelerdir. Ona göre sihir veya sihir alanına dayanan mistik olaylar da birer mucize niteliğindedir (Rıza, 2011a, s. 49). Rıza, Hint mistisizminden bazı örnekler vererek bunların da Allah'ın mucizeleri olduğunu kabul etmektedir. Hatta kırk gün havasız ve gıdasız kapalı bir yerde kalan Hintli bir fakirin olayını, Hz. İsa'nın ölü olan bir genci diriltmesi olayından daha sıra dışı görmektedir (Rıza, 2011b, s. 107-108).

Reşid Rıza'ya göre görünürde bilinen kanunlara aykırı olarak cereyan eden olaylar veya alışılmışın dışındaki harikalar, her dönemde her toplumdan münferit olaylar tarzında değil, mütevatir olarak nesiller yoluyla aktarılmıştır. O, toplumların tarihlerinden ve her toplumda cereyan eden garip olaylardan, bilginlerin özel vasıta ve yollarla keşfettikleri şeylerden habersiz olanların avam kesiminin bu olaylarla aldatıldığını ortaya koymaktadır. Mucizeler olarak adlandırılan Yüce Allah'ın gerçek ayetlerinin bu garip hayali işlerin fevkinde olduğunu dile getiren Rıza'ya göre bu olaylar hiçbir insanın çabası veya etkisiyle gerçekleşmez. Ona göre peygamberlerin gerçekleştirdiği mucizeler de onların kişisel çabaları veya etkileri sonucunda ortaya çıkmaz. Hatta mucize olaylarının başlaması bile tamamen Allah'ın iradesine bağlıdır ve onlara emrettiği özel bir eylemle meydana gelir. Rıza bu görüşünden anlaşılacağı üzere mucizelerin, yukarıda yer verilen garip olaylardan farklı olduklarını düşünmektedir (Rıza, 2011b, s. 101).

Kevnî mucizelerin benzerlerini her asır ve toplumda görmenin mümkün olduğunu belirten Reşid Rıza, kevnî mucizeleri peygamberlere özgü olağanüstü hadiseler olarak görmemektedir. Hz. Musâ ve Hz. İsa'nın gösterdikleri mucizelere değinen Rıza, Hz. Musâ'nın gösterdiği mucizelerinin çoğunun ruhani birtakım sebeplerle gerçekleştirilmesinin imkanı olmadığını savunmaktadır. Buna karşın Hz. İsa'nın hastaları iyileştirmesi gibi bazı mucizelerinin ruhani birtakım çabalarla gerçekleştirilmesini mümkün görmektedir. Ona göre Hz. Musâ'nın mucizeleri salt Yüce Allah'ın kudretiyle gerçekleşirken, Hz. İsa'ya verilen mucizeler bunun tersinedir. Buna göre o, Yüce Allah'ın kudretini yansıtırma açısından, Hz. İsa'nın göstermiş olduğu mucizelere nazaran Hz. Musâ'nın göstermiş olduğu mucizelerin daha belirgin olduğunu söylemektedir (Rıza, 2011b, s. 109-110).

Bazılarının düşüncesine göre modern dönem tefsir alimlerinin aksine, Reşid Rıza'nın hem önceki peygamberlerin mucizelerini kategorilere ayırması hem de rivayetlere bağlı olarak aktardığı mistik öyküleri bazı peygamber mucizeleriyle

eşdeğer ya da daha yüksek seviyede kabul etmesi önemli tartışmalara neden olmuştur. Onlara göre Rıza, Hz. Musâ'nın gösterdiği mucizelerin, Hz. İsa'nın gösterdiği mucizelerden daha üstün olduğunu ortaya koyan bir kanıt sunmamaktadır (Salmazzem, 2015, s. 171).

Reşid Rıza için mucizeler şu anlamları ifade etmektedir.

1. Yüce Allah'ın irade ve kudreti evrendeki sistemlerin üstündedir.
2. Mucizeler ile elçilerin tasdik edildiği ve inkârcılara karşı yalnız bırakılmadıkları anlaşılır.
3. Mucizeler sayesinde sıra dışı şeylerin gerçekleşmesinin imkansız olmadığı anlaşılır.
4. Mucizeler, peygamberler dahil bütün insanların gücünü aşan olağanüstü olaylardır. (Öte yandan Reşid Rıza, kevnî mucizelerin benzerinin yapılabileceğini söylediği için bu tespitle çelişmektedir.)
5. Mucize talebinde bulunan müşriklerin asıl amacı inanmaktan çok peygamberi zor durumda bırakmaktır.
6. Müşrikler birbirinden farklı somut mucizeler görseler de inanmazlar.
7. Yüce Allah hiçbir peygamberine hidayete zorlayıcı mucize vermemiştir.

Bütün bu tespitlerin ışığında, bir açıdan da çelişkili ifadeleri göz önüne alındığında Reşid Rıza'nın mucize kavramı hakkındaki görüşleri şu şekilde sıralanabilir.

- a. Geçmiş peygamberlere yalnızca kevnî mucizeler verilmiştir. Kur'an dışında bu mucizeleri bize aktaran rivayetler zayıftır.
- b. Kevnî mucizeler benzersiz değildir. Bunların benzerleri her zaman ortaya konabilir.
- c. Geçmiş peygamberlerin kevnî mucizelerinin niteliksel değerleri aynı değildir.
- ç. Hz. Peygamberin aklî mucizesi olan Kur'an dışında hissi mucizeleri de vardır (Salmazzem, 2015, s. 179-180).

4.2.2. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1942)

Muhammed Hamdi, Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Elmalı'da hafızlık eğitimini tamamlayan Muhammed Hamdi, tahsil hayatına devam etmek üzere İstanbul'a, dayısı Mustafa Efendi ile gitmiş ve Küçük Ayasofya Medresesi'ne kaydolmuştur(1895). Beyazıt Camii'nde aldığı derslere devam ettiği Kayserili Mahmud Hamdi Efendi'den icazet alan Muhammed Hamdi, daha sonra Büyük Hamdi olarak anılan hocasının öğrencisi oldu ve kendisi ise Küçük Hamdi olarak bilinmeye başladı. Soyadı kanunu çıktığında babasının köyünün adını (Yazır) soyadı olarak benimsese de daha çok doğduğu yer olan Elmalılı nispetiyle tanındı (Yavuz, 1995, s. 57-62).

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsiri incelendiğinde onun da birçok müfessir gibi mucizeleri iki kısımda değerlendirdiği görülmektedir. Fakat Yazır diğer müfessirlerden farklı olarak genellikle hissi ya da kevnî olarak adlandırılan birinci gruptaki mucizeleri, maddi ve zamanî olarak nitelendirmektedir. Ona göre bu tür mucizelerin etki ve yararları sınırlı olmaktadır; çünkü belli bir zaman ve mekana bağlı olduğundan bu çeşit mucizelere şahit olamayanların, onları akıl dışı bularak inkâr etmeleri olasıdır. Hz. Peygamber'in Kur'an dışında bu türden çok sayıda mucizesinin olduğunu ifade eden Yazır, bunların da aynı şekilde etki ve kapsamlarının sınırlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca o, dini geleneklerin öğrenilmesinde mucizelerin temel öge olarak kullanılmasına karşıdır. Çünkü ona göre mucizeler, zor durumlarda Yüce Allah'ın kullarına bir yardımı olarak görülmelidir. Hidayetin gayesiyle daha uyumlu olacağını belirterek, dinden istifade edilmesinde asıl olanın mucize değil, ilim ve sünnetullah olması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Yazır'a göre hidayetın temel hedefi insanları zor durumdan kurtarmaktır. Bu, Yazır'ın mucizenin diğer bir türü olarak gördüğü ve edebî, aklî, ilmî açıdan değerlendirdiği Kur'an mucizesi ile mümkün olabilir, düşüncesini taşımaktadır (Yazır, 1992a, s. 234-235).

Bu yaklaşımından anlaşıldığı üzere Yazır, dini konuların pratik hale getirilmesi aşamasında, hissî mucizelerden çok aklî ve ilmî niteliği bulunan mucizeye önem vermektedir. Diğer taraftan Yazır, bazı kevnî mucizeleri teknolojik gelişmeler ışığında açıklamaya çalışmaktadır. Bu duruma örnek olarak Sebe melikesi Belkıs'ın tahtının Hz. Süleyman'ın huzuruna getirilmesini anlatan "...Gözünü açıp kapamadan onu sana

getiririm... (Neml, 27/40)” ayetidir. Yazır’a göre binlerce kilometre hıza ulaşmak, günümüz bilimsel düşünce yapısının alışık olduğu konulardan biridir. Ancak bu eylemi gerçekleştirmek için gerekli olan gücü bilmek ise asıl önemlidir. Ona göre şimşek veya telgraf gibi örneklerde görülen bu hız, bir kütle üzerinde de gözlemlenebilir (Yazır, 1992c, s. 145).

Bir diğer örnekte de Yazır, Hz. Nuh’un gemisinin günümüz teknolojik gelişmeye uygun olarak motor ile hareket ettiğini söylemektedir. Hûd sûresi 40. ayette geçen “... Tennur (tandır veya gemi kazanı) tutuşup parladığı zaman... (Hûd, 11/40)” kelimelerine değinen Yazır, tennur kelimesini bir ocak veya fırın, feveran kelimesini de kuvvetli ve şiddetli bir şekilde kaynamak ve fişkırmak olarak açıklamaktadır. Yazır’a göre gemiden bahsedilirken tam ocağın hareket etmeye başladığı anda yük emri verildiğini işittiğimizde, bu geminin hemen hareket etmeye hazır bir vapur olduğunu anlamak konusunda hiç tereddüt yaşamayız. Ancak ona göre gemiyi göremeyenler, bunu anlamakta zorlanabilirler ve “Acaba bu ocağın feveranı ne anlama geliyor? Belki de bu bir işaret.” diye düşünebilirler (Yazır, 1992b, s. 538). Yazır bu durum ile ilgili birkaç rivayeti aktardıktan sonra tefsir alimlerinin konuyla ilgili genel kanaati doğrultusunda geminin yelkenli değil, kazanla çalışan bir vapur olduğunu belirtmektedir (Yazır, 1992b, s. 539).

Yazır’ın bazı kevnî mucizeleri bu şekilde teknolojik gelişmelerle açıklamaya çalışması, onun mucizelerin olağanüstü niteliklerini kabul etmediği anlama gelmemelidir. Nitekim Yazır’ın amacı, mucizeleri inkâr etmek değil onları sadece bilimsel açıdan izah etmeye çalışmaktadır Yazır, hissî mucizeler dışında ikinci grupta ele aldığı Kur’an mucizesinin niteliklerini de aktarmaktadır. Yazır'a göre Kur’an, açık nazmı olan Arapça ifadesiyle birlikte içerdiği gayba ait haberleri, emirleri, yasakları, müjdeleri ve uyarıları ile Yüce Allah'ın bilgisiyle indirilmiş olan eşsiz bir mucizedir. Ona göre Kur’an hem Arapça dilindeki benzersiz ifadesiyle hem de içerdiği derin bilgilerle, akılların ve anlayışların ötesinde, Yüce Allah'ın ilhamıyla nazil olmuş bir mucizedir. Yazır'a göre Kur’an'ın mucizesini anlamada hatalı bir şekilde yanılgıya düşen inkârcıların, onu sihirle karşılaştırarak Hz. Peygamber'i bir sihirbaz gibi değerlendirmeleri gerçeği yansıtmamaktadır. Yazır'ın vurguladığı gibi sihir, eğitim yoluyla geliştirilebilen ve yetenekle kazanılabilen bir sanattır. Buna karşın mucize ise Yüce Allah'ın lütfu olarak gelir ve bir çabanın ya da benzeri yolların sonucu olarak elde edilemez (Salmazzem, 2015, s. 79).

4.2.3. Ahmed Mustafa el-Merâği (ö. 1974)

Mısır'ın Saîd bölgesine bağlı Circâ (Girga) ilçesine ait Merâğa köyünde doğmuştur. İlk öğrenimini Merâğa'da tamamlayan ve Kur'an'ı ezberleyen Merâği, 1897 senesinde Ezher Üniversitesi'ne kaydoldu. Eğitimini bitirmek üzereyken Kahire'de bulunan Dârülulûm enstitüsüne geçiş yaptı. 1909 yılında bu enstitüden mezun olan Merâği, daha sonrasında belli bir vakit muhtelif okullarda öğretmenlik yaptı. Gordon Memorial College'da İslâm hukuku dersleri vermek üzere atanarak Hartum Üniversitesi'nin temelini atan Merâği, bundan sonra Kahire Dârülulûmu'nda Arap dili ve İslâm hukuku profesörlüğüne getirildi. Aynı dönemde Ezher Üniversitesi Arap dili ve belağat hocası olarak görev aldı ve birçok öğrenci yetiştirdi (Yaşaroğlu, 2004, s. 163-164).

Merâği'ye göre mucizenin esası ve büyüklüğü, neticeleri ve ilginçliğinde değildir. Ona göre bir dilsizin konuştuğunu duymaktan meydana gelen hayret, ilk kez radyo dinlemenin doğurduğu hayretten daha az olabilir. Ancak Merâği'ye göre mucizenin daha önemli oluşu, alışılmışın dışındaki yollarla meydana getirilmesidir. Nitekim bu yüzdendir ki mucizeler, Allah'ın izni olmadıkça hiçbir surette tekerrür etmezler. Çünkü onların kuralını bilmeyiz ve nasıl meydana getirildiklerinin yolunu da kavrayamayız (Merâği, 1990b, 419).

Merâği, mucizelerin Yüce Allah'ın yaratmasının sonucu olarak gerçekleştiğini söylemektedir. Ona göre doğma, büyüme gibi her gün karşılaşılan olaylar da birer mucizedir. Fakat bu mucizeler peygamberlere gönderilen mucizelerden farklıdır. Ona göre evrenin işleyişinde devamlı karşılaşılan olaylar, birer mucize olup Yüce Allah'ın kainattaki kanun ve nizamına uygun olarak gerçekleşmektedir. Merâği'ye göre denizin yarılması olayı diğer peygamberlerin mucizeleri gibi bir mucizedir. Merâği Yüce Allah'ın mucizeleri peygamberler aracılığıyla ortaya koyduğunu söyleyerek kainattaki kanun ve sistemlerin Allah'ın kontrolünde olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre mucizeler, Yüce Allah'ın dilediği zaman ve seçtiği kullarının eliyle yaratılan ayrı bir kanun olarak da gösterilebilir. Merâği'ye göre mucizeler insanların Yüce Allah'a olan inancını güçlendirmek için önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca ona göre mucizeler, Yüce Allah'ın sınırsız gücünü göstererek insanların iman etmeleri için bir fırsat sunar ve kainattaki kanunların Allah'ın yönetiminde olduğunu hatırlatır (Merâği, 1990b, s. 237).

Merâği, Kızıldeniz'in ikiye ayrılması durumunu med-cezir olarak açıklamaya çalışanlara karşı çıkmaktadır. Ona göre eğer bu görüşün sahipleri Yüce Allah'ın Hz. Musâ'nın kavmine bir inayeti olarak peygamberleri eliyle doğaüstü hadiselerin gerçekleştiğini kabul ediyorlarsa; onların bu düşüncelerinde herhangi bir sakınca yoktur. Yok eğer amaçları mucizeleri inkâr etmek ise bu takdirde onlarla konuşmaya gerek yoktur. Çünkü Merâği'ye göre böyle bir tutum sergileyen kimselere önce Yüce Allah'ın kudret ve iradesini ispatladıktan sonra vahyin ve peygamberlerin gönderilerek mucizelerle desteklenmelerinin mümkün olduğunu ispatlamak gerekir (Merâği, 1990b, s. 239).

Merâği'ye göre bilimsel gelişmelerle elde edilen imkanlar mucize olarak değerlendirilemez. Ona göre mucizeler, sadece peygamberlerin eliyle gerçekleşebilir. Örneğin; Hz. İsa'nın kör birini iyileştirmesi ile doktorların görme bozukluğu yaşayan birini tedavi etmeleri arasında fark vardır. Çünkü Hz. İsa görme özelliğini görme işlevini yerine getiremeyen bir organın tekrar görmesini sağlarken, doktorlar ise görebilme gibi bir imkana sahip olan bir organa görme niteliğini kazandırmaktadır. Merâği mucizelerin oluşum şekillerinin neticelerinden daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Çünkü ona göre mucizeler için yeni bir ilahi kanun yaratılmaktadır. Mucizeler esnasında evren açısından etkilenmelerin en aza indirgenmesi için, Yüce Allah tarafından uygun ortam oluşturulmaktadır. Aynı şekilde mucizeyi gösteren peygamber ve mucizeye tanık olanlar da bu duruma hazırlanmaktadır. Özet olarak Merâği'ye göre mucizede önemli olan farklı ve alışılmamış bir olgu olmasından çok onun gerçekleşme şeklidir (Salmazzem, 2015, s. 88).

Merâği'ye göre mucizeler, doğal kanunların dışında bir yolla meydana gelir. Bu nedenle, Yüce Allah'ın izni olmaksızın tekrarları mümkün değildir. Ancak, yeni icatlar, doğal kanunlara ve bilimsel prensiplere uygun şekilde gerçekleştiğinden, bu tür icatların belirli koşullar karşılandığında her zaman tekrarlanması mümkündür. Merâği'ye göre mucizeler Allah'ın olağanüstü kudretinin bir göstergesi olup, insanların iman etmeleri için zorunlu olaylardandır. Ona göre mucizelerin olmaması durumunda materyalistler gibi inançları zayıf kimseler insanların iman etmesine engel olabilirler, bu nedenle mucizeler vazgeçilmezdir (Salmazzem, 2015, s. 89).

4.2.4. Muhammed Hüseyin Tabâtabâî (ö. 1981)

1904 senesinin mart ayında Tebriz yakınlarındaki Şâdâbâd köyünde doğan Tabâtabâî, içinden birçok âlim yetiştiren köklü bir aile olan Tabâtabâî ailesine mensuptu. Doğduğu yer olan Tebrîzî ve soyunun hem Hz. Hasan'a hem de Hz. Hüseyin'e dayanmasından dolayı Hasenî ve Hüseyinî nisbeleriyle de bilinir. Beş yaşında annesini, dokuz yaşında ise babasını kaybeden Tabâtabâî, ilk eğitimini Tebriz'de almıştır. 1925 yılında Necef'e giderek Muhammed Hüseyin İsfahânî ve Muhammed Hüseyin Nâînî gibi hocalardan Şîî fikhî, Hüseyin Bâdkûbî'den felsefe, Ebü'l-Kâsım Hânsârî'den matematik ve hendese konularında eğitim almıştır. İctihad derecesine ulaşmasına rağmen merci-i taklîd olma yolunu seçmemiştir. Bu dönemde manevi kişiliğini etkileyen, ahlâk ve amelî hikmet dersleri aldığı kuzeni Ali Kâdî et-Tabâtabâî olmuştur. 1958-1977 yılları arasında, öğrencisi Seyyid Hüseyin Nasr'ın mütercim olarak katıldığı Henry Eugenie Corbin ile yürüttüğü görüşmelerde, ilâhî hikmet, gnostisizm ve tasavvuf konularında farklı din ve kültürlerin karşılaştırılmasına yönelik çalışmalarda bulundu. 16 Kasım 1981'de Kum'da vefat etti ve cenaze namazını Ayetullah Gülpâyigânî kıldırdıktan sonra, Abdülkerîm Hâirî ve Ayetullah Muhammed Takî Hânsârî'nin türbelerinin yakınına defnedildi (Mertoğlu, 2010, s. 306-308).

Tabâtabâî, Kur'an'ın perspektifinden mucizeliği ele alarak, Kur'an'ın kendisinin de bir mucize olarak varlığını sürdürmekte olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca geçmişten günümüze kadar Kur'an'ın mucizeliğini koruduğunun altını çizmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in bir öğretmen veya eğitimci tarafından yetiştirilmemiş olması, Kur'an'ın mucizeliğine bir kanıt olarak sunulabilir şeklinde bir fikir ortaya koymaktadır (Tabâtabâî, 1997, s. 123). Tabâtabâî'ye göre Kur'an'ın meydan okuması mucizevî niteliğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu meydan okuma, Kur'an-ı Kerim'in mucizevî yönünü gerçek mahiyetiyle ortaya koyar. Ayrıca, Kur'an'ın meydan okumaları doğada olağan sistemin dışında gerçekleşen gelişmelerin nasıl ortaya çıktığını açıklayarak mucizenin gerçek mahiyetini de netleştirir. Bu nedenle Tabâtabâî'ye göre Kur'an'ın meydan okumaları, mucizeliğini ve doğanın nasıl işlediğini anlamak isteyenler için önemli bir kaynaktır. Ona göre Kur'an-ı Kerim, tüm bu özellikleriyle müstakil bir mucize olduğunu kanıtlamaktadır (Tabâtabâî, 1997, s. 116).

Tabâtabâî'ye göre ilim ve bilgi türünden olmayan mucizeler zaman ve mekanla sınırlıdır. Ona göre insanlar ve zamanlar arasındaki farklılıklara rağmen, ilim ve bilgi türünden olan mucizeler herkes ve her zaman için geçerlidir. Tabâtabâî'ye göre Kur'an gibi müstakil olan bir mucize, ilim ve bilgi türünden olması nedeniyle her zaman ve her yerde geçerlidir. Somut olgulara dayanan mucizeler ise zaman ve mekanla sınırlı kaldığından, her zaman ve her yerde geçerli değildir (Tabâtabâî, 1997, s. 121).

Bilimsel gelişmelerle birlikte mucizenin gerçek sebebinin bilinmesi durumunda, mucize sayılan bir şeyin olağanüstülük niteliğini yitireceğini iddia edenlere karşı çıkan Tabâtabâî, bütün bu iddiaların geçersiz olduğunu belirtmektedir. Çünkü ona göre mucizenin mucizeliği, bilinmeyen doğal sebeplere dayanmasından kaynaklanmamaktadır. Tabâtabâî'ye göre bir mucizeyi mucize kılan faktör; sıradışı olmasının yanı sıra hiçbir zaman yenilmez, daima üstün olan bir sebebe veya nedene dayanmasıdır. Tabâtabâî'ye göre duanın kabul edilmesi sonucunda hastanın şifa bulmasının keramet olarak değerlendirilmesi, sebebinin yenilmez olmasından kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde, bu tür bir olay farklı bir şekilde de gerçekleşebilir, örneğin ilaçla tedavi gibi. Ancak ona göre bu durumda olay normal bir nitelik kazanır ve dayandığı sebep, daha güçlü bir etken tarafından alt edilebilir (Tabâtabâî, 1997, s. 148). Özet olarak Tabâtabâî, mucizenin olağanüstü özelliğini esrarengiz olmaktan çok, kuşatılamayan bir sebebe dayandırmaktadır.

4.2.5. Muhammed Esed (ö. 1992)

Muhammed Esed, 2 Temmuz 1900 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Lvov şehrinde (bugünkü Ukrayna'da) Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası avukat, dedesi ise hahamdı. Aile geleneğine uygun olarak özel öğretmenlerden İbrânî dili ve kültürü üzerine eğitim aldı. 1923 yılında Kudüs ve Kahire'de geçirerek Ortadoğu'daki siyasi ve toplumsal hayat hakkında detaylı bilgi edindi. Bursa, İstanbul, Sofya, Belgrad, Berlin üzerinden Frankfurt'a giderek bir süre gazetenin merkezinde çalıştı. 1924'te Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan, İran ve Afganistan'ı kapsayan bir seyahate çıktı ve bu gezisi sırasında Buhara, Merv, Taşkent, Semerkant ve Moskova'yı ziyaret etti. Bu süreçte Kahire'de Muhammed Abduh'un öğrencilerinden olan Ezher şeyhi Muhammed Mustafa el-Merâgî ile tanışarak Ezher Üniversitesi'nde Arapça öğrenimine başladı. 1926 yılında eşiyile birlikte İslâmiyet'i

kabul etti ve Muhammed Esed adını aldı. 1952'de Pakistan'ın Birleşmiş Milletler daimi temsilciliğine atanarak yirmi beş yıl Batı'dan uzak kaldıktan sonra New York'a gitti ve büyük ilgi gördü. Ancak 1955'te Pakistan'a döndü ve devlet başkanının orada kalma talebine rağmen 1959'da Pakistan'daki siyasi çalkantılar nedeniyle ayrılarak hayatının geri kalanını İsviçre, Fas, Portekiz ve İspanya'da ilmi çalışmalar yaparak geçirdi. Muhammed Esed, 20 Şubat 1992'de Granada'da vefat etti (Kahraman, 2020, s. 523).

Muhammed Esed'in mucize tanımı, çoğunluğun kabul ettiği tabiatüstü olarak meydana gelen ve hissi mucize olarak kabul edilen tanımdan farklıdır. Ona göre Kur'an'daki ayet terimi yalnızca mucizeyi ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda bir işareti veya mesajı da içerir. Dolayısıyla ona göre mucize olarak tanımlanan şey, olağandışı bir mesajdır. Esed'e göre bu olağandışı mesajlar bazen insan aklının ulaşamayacağı ruhî/manevî bir hakikati bazen de sembolik bir biçimde kendini gösterir. Fakat ona göre olağandışı mesajlar dahi doğüstü olarak nitelendirilemezler. Çünkü ona göre tabiat kanunları denilen şey, yalnızca Yüce Allah'ın yaratma konusundaki sünnetinin kavranabilir tezahürleridir. Buna bağlı olarak Esed, olayların olağan seyrine uygun olsun veya olmasın, var olan ve meydana gelen ya da var olması veya meydana gelmesi beklenen her şeyi tabii bir şekilde kabul etmektedir (Esed, 1988, s. 319).

Esed, mucizeler ile ilgili yaklaşımını “Mucize yalnızca Allah katındadır (En'am, 6/109)” ayeti çerçevesinde belirtmektedir. Mucizelerin, özel yeteneklerle donatılmış ve İlahî olarak seçilmiş şahıslar aracılığıyla ortaya konuldukları için peygamberlerden bazen “mucize gösterici” olarak söz edildiğini aktaran Esed'e göre bu tanımlama Kur'an tarafından dışlanmaktadır. Ona göre “Mucizeler ancak Allah katındadır (En'am, 6/109)” ayeti, peygamberlerin mucize gösterme yeteneğine sahip olmadığını vurgular (Esed, 1988, s. 319).

Esed'e göre peygamberler, tabiatüstü bir mucize sergilememişlerdir. Tam aksine, Yüce Allah, onlara çeşitli mucizevî alamet ve işaretler göndermiştir. Esed'in bu yaklaşımı, İsrâ sûresinin 59. ayetini şu şekilde çevirmesiyle ortaya çıkmaktadır: “Bizi öncekiler gibi bu mesajı da mucizevî belirtilerle göndermekten alıkoyan tek sebep, önceki toplumların onları hep yalanlamış olmalarıdır.” Yapmış olduğu bu çeviri onun, Hz. Peygamber'e olağanüstü bir mucize verilmediği kanaatini desteklemektedir. Meallerde “Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (En'am, 6/37; Yunus, 10/20; Ra'd, 13/7)” şeklinde çevrilen ve mucize anlamında kullanılan ayet kelimesini “*mucizevî işaret, alamet*”

olarak çevirmiş olması, onun farklı bir mucize anlayışına sahip olduğunu göstermektedir.

Allah'ın gökten su indirip kuruyan toprağa hayat vermesinden bahseden ayeti (Nahl, 16/65) yorumlayan Esed, bu olayı ise organik hayat mucizesi olarak nitelemektedir. O bu yorumlarıyla Reşid Rıza'nın mucize görüşüne yaklaşılarak hayatta sürekli müşahede edilen olağan olayların da birer mucize olduklarını beyan etmektedir.

4.2.6. Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî (ö. 1998)

Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî, 15 Nisan 1911 tarihinde Mısır'ın Dekahliye muhafazasına bağlı Mîtgamr şehrine bağlı Dekâdûs köyünde doğdu. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra Kur'an-ı Kerim'i ezberledi ve 1926 senesinde Ezher Üniversitesi'nin Zekâzîk'deki ilkokuluna kaydoldu. 1932 senesinde lise bölümüne geçiş yaptı. Lise eğitimini tamamlamasının ardından 1936 senesinde Kahire'ye giderek Ezher Üniversitesi'ne bağlı Külliyyetü'l-lugati'l-Arabiyye'ye devam etti. Bu süreçte, Ezher Üniversitesi'nde ders veren dönemin Ezher şeyhi Muhammed Mustafa el-Merâgî, Ahmed Yûsuf Necâtî, Ahmed İmâre ve İbrâhim Hamrûş gibi önemli alimlerden eğitim aldı. 1972 senesinde aynı üniversitenin ed-Dirâsâtü'l-ulyâ kısmının başkanı olarak atandı. 1975 senesinde Mısır'a dönerek, Ezher'den sorumlu bakanlık bünyesinde genel müdür olarak görev aldı. 1970'li yılların sonundan itibaren, Şa'râvî Mısır'da dini hayatı etkileyen ve geniş kitlelere seslenen bir vaiz olarak öne çıktı. Hutbe, vaaz ve irşad faaliyetleri sayesinde Mısır, Arap ülkeleri ve dünyanın çeşitli bölgelerinde büyük ilgi gördü. Halk dilini kullanması, onun izlenmesini kolaylaştırdı ve fasih Arapça dili ile tanınmasını sağladı (Görgün, 2010, s. 350-351).

Şa'râvî'ye göre mucize, doğa kanunlarını ihlal eden bir olgudur ve insanlara göklerin yeryüzündeki temsilcisini destekleyen bir hatırlatma yapar. Ona göre mucize, belirli iki özellik taşımaktadır. İlk olarak, doğa kanunlarını bozan ve yalnızca Yüce Allah'ın gerçekleştirebileceği bir tür olmalıdır. İkinci olarak ise söz konusu mucizenin tehaddi bildirmesi için gönderildiği kavmin uzmanlık alanıyla ilgili olmalıdır (Salmazzem, 2015, s. 142).

Şa'râvî, mucizelerin, doğa kanunlarını ihlal etme ve tehaddi bildirmenin yanında, oluşan şartların uygun netice vermesinin ortadan kaldırılması gibi başka

özelliklerin de bulunduğunu belirtmektedir. Örnek olarak Hz. İbrahim'in ateşe atılması hadisesinde tüm şartlar oluştuğu halde ateş Hz. İbrahim'i yakmamıştır. Bu olayda ateşin yanma özelliği yağmur gibi tabii yollarla değil ateşten bu özelliğin alınmasıyla sağlanmıştır. Ona göre eğer bu mucize yağmur yoluyla gerçekleşseydi orada bulunan şahitler, ateşin Hz. İbrahim'i yakmadığına inanmayabilir, onun yağmur neticesinde Hz. İbrahim'i yakmadığına inanırlardı (Şa'ravi, 1997, s. 2451).

Mucize çeşitlerinden kevnî mucizelere de değinen Şa'râvî, bilimin gelişmesiyle insanların kevnî mucizelere erişebileceğini savunanlara karşı çıkmaktadır. Ona göre kevnî mucizelerin tekrar etme özellikleri yoktur. Örneğin, suyu ayıran bir kişi bu işlemi gerçekleştirse bile, bunu mucize olarak kabul etmek mümkün değildir. Çünkü Hz. Musâ'nın denizi asasıyla ikiye ayırması gibi, hiç kimse benzer bir mucize gerçekleştiremez. Şa'râvî, bu nedenle sonuçları bakımından mucizelere benzeyen gelişmeleri mucize olarak değerlendirmedeğini belirtmektedir (Salmazzem, 2015, s. 143).

Şa'râvî, Kur'an'ın mucizevîliği ile diğer peygamberlerin gösterdiği mucizelerin farklı olduklarını savunmaktadır. Kur'an, Allah'ın kelam sıfatından kaynaklandığı için, Şa'râvî'ye göre nihayetsiz bir mucizedir. O'na göre geçmiş peygamberlerin gösterdiği mucizeler ise Yüce Allah'ın fiillerinden bir fiil oldukları için nihayetsiz değildir. Şa'râvî, Kur'an'ın benzersizliğini ve eşsizliğini vurgulayarak, diğer mucizelere benzemeyeceğini ifade etmektedir. Ona göre Kur'an, her asra ve bütün nesillere hitap ettiğinden dolayı onun i'câz özelliği belli bir topluma hasredilemez. Çünkü Kur'an, yenilenme özelliğine sahip olduğundan, sınırları sabit bir seviyede tutulamaz. Buna karşın geçmiş peygamberlerin muhatap kitleleri, belli ve sınırlı olduğundan onlara verilen mucizelerin kapsamı da aynı doğrultuda kısıtlı olmuştur (Salmazzem, 2015, s. 148-149).

4.3. Ebu'l A'lâ Mevdu'di'nin Mucize Eksenli Ayetleri Tefsiri

4.3.1. Hz. Nuh'un Tûfanı

Nuh Tûfanı, Kur'an ve Tevrat gibi kutsal kitaplarda bahsedilen tarihi bir olaydır. Bu olaya göre insanlar, tevhid inancından yüz çevirip küfre, kötülüğe ve günahlara batmış, bu sebep dolayısıyla Yüce Allah, Hz. Nuh'a bir gemi inşa etme emri vermiş ve gemiye ona inananlarla birlikte her tür canlıdan birer çift almasını istemiştir.

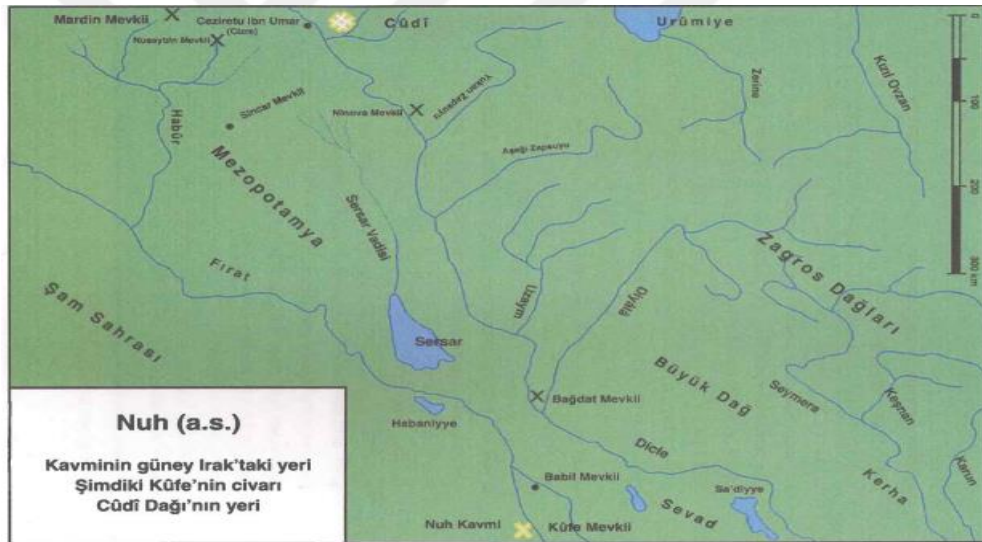
Hem yerden fıskıran sularla hem de gökten inen bir yağışla bölge sular altında kalmaya başlamış, Hz. Nuh ve gemisindekiler günlerce bu suyun oluşturduğu denizin üzerinde savrulduktan sonra tûfan bitmiş, nihayet gemi, Cudi dağının tepesine oturmuştur. Söz konusu tufanın bölgesel mi yoksa küresel mi olduğu bilinmemektedir.

Müfessirlerin çoğunluğu Nuh Tûfan'ının gerçekleşip gerçekleşmediği konusundan ziyade bu mucizevî olayın kapsadığı alan üzerinde durmuştur. Netice itibariyle tûfanın etki alanı hakkında farklı iki yorum ortaya atılmıştır. Bu yorumlardan birincisi tûfanın bölgesel olarak gerçekleştiğidir. Bu yorumu destekleyenlere göre Hz. Nuh, Hz. Muhammed gibi tüm insanlar için görevlendirilmediği aksine belli bir kavme gönderildiği ve tevhid davetinin ulaşmadığı yerlere tûfanın etki etmemesi gerektiğidir. Onlara göre tûfanın ulaşmadığı kimselerin soyu devam etmiştir (Demirci, 2017b, s. 680). İkinci yoruma göre ise tûfan, bütün dünyayı etkisi altına almış, bu durumda Hz. Nuh'un gemisinde bulunanların dışında kurtulan olmamıştır (Demirci, 2017b, s. 680). Haddizâtında Hz. Nuh'un kavmi için, kendi zamanında dünyanın yegâne kavmi olduğunu belirtenler de vardır. Nitekim onun tarihsel olarak Hz. Âdem'e çok uzak olmayan bir zamanda gönderildiği tahmin edilmiştir.

Bazı inkâr sahibi kimseler ise Nuh Tûfan'ının gerçek bir olay olmadığını ve bu olayın sadece bir efsane veya mit olduğunu savunmuştur. Onlara göre tûfan olayı, birçok kültürde de benzer şekillerde anlatılmış ve bu benzerlikler tûfanın gerçek bir olay olmadığına işaret etmektedir. Bu gibi kimselere göre Hz. Nuh zamanında gerçekleşen bu hadise doğaüstü bir olay değil, insanların tarihsel, toplumsal ve kültürel tecrübelerini yansıtan mitolojik hikayedir (http-1). Oysaki birçok kültürde benzer şekilde aktarılması; olayın olmadığını değil tam aksine vuku bulduğunun, gerçek bir hadise olduğunun ve dünyada yaşayan çeşitli millerlere tarih içinde gönderilen peygamberler tarafından bu hadisenin tebliğ edilip hatırlatıldığının delildir. Zaman içinde mitolojik bir kimlik arz eden bu hadisenin Kur'an tarafından tasdik edilmesi bize bunu göstermektedir.

Mevdudi, tûfanın etki alanı hakkında Kur'an'ın sükût ettiğini, İsrâiliyata bakıldığında ise tûfanın evrensel çapta meydana geldiğini ifade etmektedir. O, Kur'an'ın tûfandan arta kalanları insanlığın selefleri olarak gösterdiğini fakat sadece buna dayanarak tûfanın dünya çapında gerçekleştiği manasına gelmediğini söylemektedir (Mevdudi, 1995b, s. 396).

Mevdudi'ye göre tûfan, yeryüzünde bir yıkım değil, sadece Hz. Nuh ve o dönem insanlarını etkileyen bir sel felaketi şeklinde olmuştur. Ona göre o dönemdeki yerleşim bölgelerinin merkezi sadece Hz. Nuh'un yaşadığı bölgeydi. Mevdudi'ye göre tufan sonrasında kalan insanların zamanla diğer yerlere yayıldıkları bir teoriyi destekleyen iki önemli faktör bulunmaktadır. İlk olarak, Dicle ve Fırat bölgesinde gerçekleşen büyük tufana dair tarihsel gelenekler, arkeolojik bulgular ve jeolojik kanıtların sağlam bir şekilde doğruladığı kesin deliller mevcuttur. Bunun yanında Amerika'dan Avustralya'ya kadar uzanan geniş coğrafyalardaki halkların neredeyse tamamının, büyük bir tufanın yaşandığına dair efsaneler içeren geleneklere sahip olmaları ikinci bir önemli noktadır. Mevdudi'ye göre bu durumdan çıkarılacak sonuç, insanlık tarihindeki ataların belirli bir bölgede yaşadığıdır. İnsanlar, bu mucizevi olayın ardından farklı yerlere dağılmış ve tufanla ilgili anlatıları da beraberlerinde taşımışlardır (Mevdudi, 1995b, s. 396).

Şekil 1. Nuh Tûfanı'nın Meydana Geldiği Bölge

(Halil, 2007, s. 23).

4.3.2. Hz. Hûd'un Kavminin Helâkı

Âd kavmi, İslâmiyet öncesi dönemde Arap Yarımadası'nda yaşamış bir kavimdir. Kur'an'a göre Âd kavmi, Ahkâf adı verilen bölgede, Hicaz, Yemen ve Yemame tarafından çevrili bir konumda yer alıyordu. Âd, bu bölgeyi merkez alarak Yemen'den Hadramût'a varan geniş bir coğrafyada etkili bir hakimiyet kurmuştu. Âd kavmine ait olduğuna inanılan bazı kalıntılar, günümüze kadar Güney Arabistan'da

korunmuştur. Kur'an'daki anlatımlara göre Âd kavmi, büyük güç ve servete sahip olan, ancak Yüce Allah'a karşı gelerek kötülükler yapmaya başlayan bir kavim olup peygamberleri olan Hz. Hud'un getirdiklerini reddederek ona zulmetmiştir. Bu nedenle bu kavim, Yüce Allah tarafından gönderilen afetler şeklindeki azap sonucu yok olmuştur (Hud, 11/78-81).

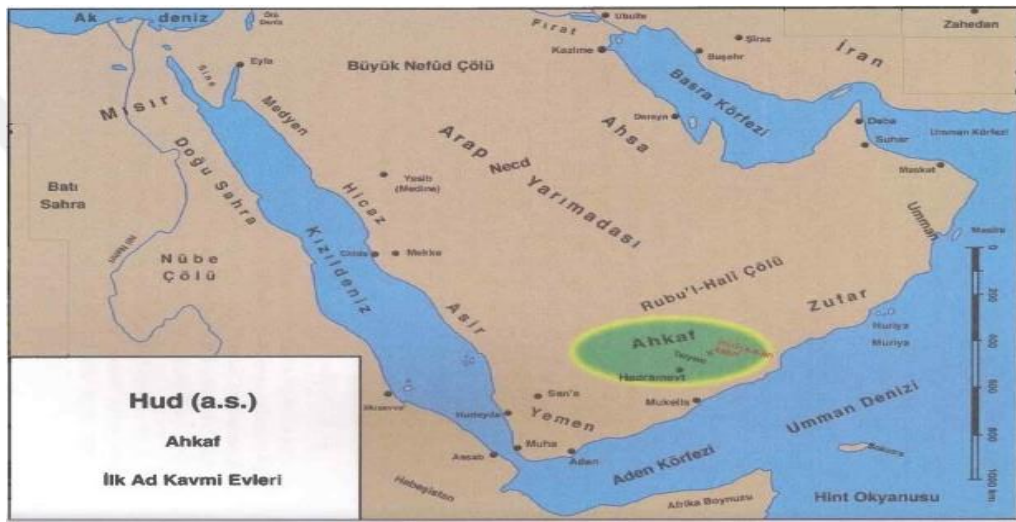
Mevdudi'ye göre Hz. Hud, kevnî mucizeleri işaret ederek kavminin kendi tanrıları ile ilgili iddia etmiş olduklarını çürütmüştür. Âd kavminin şiddetli bir kasırğa ile helâk edildiğini aktaran Mevdudi, bu kasırğanın olağanüstü bir şekilde Âd kavmini saman çöpleri misali sağa sola savurduğunu ve nihayetinde bütün kavmin altını üstüne getirdiğini belirtmektedir. Bu rüzgar için kullanılan “*Akıym* (عقيم)” kelimesi, çocuğu olmayan kısır kadınlar için ifade edilen bir terimdir. Arapça'daki kelimenin manası “*kuru*” olarak çevrilebilir. Mevdudi'ye göre kelimenin bu anlamı göz önüne alındığında, bu terim, bulaştığı şeyi kurutan kuru ve sert bir rüzgarı ifade eder. Ona göre eğer bu terimin kullanıldığı mana da düşünülecek olursa, bu durumda “*Akıym*” terimi, doğuramayacak kadın anlamına geldiği gibi geçtikten sonra ardında herhangi bir eser bırakmayan rüzgarı ifade etmektedir (Mevdudi, 1995d, s. 515).

Mevdudi'ye göre bu tür bir rüzgar ne hafif ne de yağmur getiren bir karaktere sahiptir. Ayrıca ağaçlara fayda vermez ve havanın esmesiyle beklenen olumlu etkileri sağlamaz. Ona göre bu rüzgar sadece zararlı ve kurak bir hava olayından ibaret değildir; tam aksine, insanları yere çalan şiddetli bir kasırğa şeklinde ortaya çıkan olağanüstü bir felakettir (Mevdudi, 1995d, s. 515). Kur'an'a göre bu rüzgar yedi gece sekiz gün aralıksız esmiş ve Âd kavminin yaşadığı tüm bölgeleri yerle bir etmiştir (Hakka, 69/7).

Mevdudi, Fussilet sûresi 16. ayetinde geçen “*uğursuz günler* (ایام نحسات)” ve “*riyhan sarsaran* (ریحا صرصر)

Meşhur bir görüşe göre bu olay çarşamba günü başlamış olup sekiz gün boyunca devam etmiştir. Bu nedenle bazı kimseler çarşamba gününü uğursuz bir gün olarak kabul etmiştir. Mevdudi, böyle bir durumun söz konusu olmadığını bu tür şeylere inanmanın da batıl bir inanç olduğunu söylemektedir (Mevdudi, 1995e, s. 53).

“*Rihan Sarsaran*” kelimesi ile ilgili olarak dilbilimcilerin ihtilafa düştüklerini aktaran Mevdudi, bazılarının bu kelimeye, “yakıcı rüzgar” bazılarının “dondurucu rüzgar” bazılarının da “estiğinde büyük gürültü çıkaran rüzgar” gibi anlamlar verdiklerini belirtmektedir. Fakat ona göre hepsinin birleştikleri ortak nokta bu rüzgarın aşırı şiddette estiğidir (Mevdudi, 1995d, s. 185).

Şekil 2. Hud Kavminin Yaşadığı Bölge

(Halil, 2007, s. 30).

4.3.3. Hz. Salih’in Devesi

Hz. Salih'in devesi, İslâm, Hristiyanlık ve Musevilik'te bahsi geçen mucizevî yaratılışa sahip bir devedir. Bu deveye “*Nakatullah*” adı verilir. Hz. Salih (as), Semûd kavmini inanmaya ve doğru yola yönelmeye çağırduğunda Semûd kavmi, ondan bir mucize göstermesini istemişti. Bunun üzerine Hz. Salih Yüce Allah'ın izniyle kayadan bir dişi deve getirmişti. Ancak Semûd kavmi, kendilerine gönderilen uyarılara rağmen azgınlıklarında daha da ileri giderek deveyi öldürdüler. Bunun üzerine Yüce Allah, Semûd kavmini şiddetli bir depremle cezalandırdı. Deveyi öldürenler de dahil olmak üzere birçok insan Yüce Allah'ın gönderdiği bu azap neticesinde helak olmuştur (Şems, 91/15).

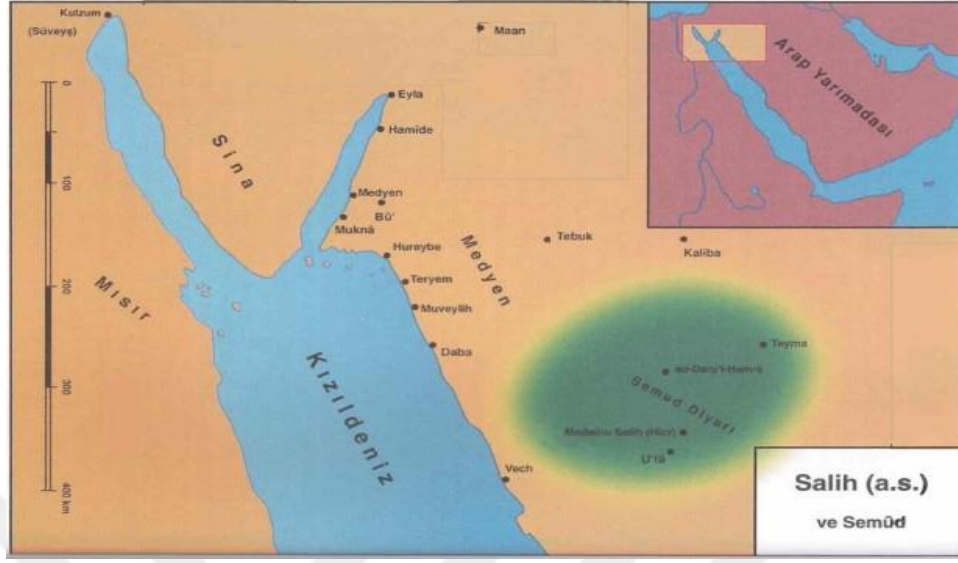
Müfessirler, Hz. Salih'in devesi mucizesi hakkında genellikle aynı görüşe sahip olmakla birlikte, devenin hangi yönünün mucizevî olduğu konusunda farklı yorumlar ortaya atmıştır. Bazı alimler bu devenin üç yönden mucizevî olduğunu söylemiştir. Bunlar; devenin kayadan çıkması, herhangi bir dişi veya erkek deveden doğmaması ve dolayısıyla yetişkin ve mükemmel bir deve suretinde yaratılmış olmasıdır (Razi, 2002d, s. 487). Bazı alimler ise o devenin su içme günü olduğunda oradaki halkın günlük su ihtiyaçlarını devenin sütünden karşıladıklarını böylece devenin mucizevî yönünün bu olduğunu söylemiştir (Razi, 2002d, s. 478). Kur'an, bu olayın bir mucize içerdiğini ifade etmekte ancak bu mucizenin hangi açıdan olduğunu detaylı bir şekilde belirtmemektedir (Razi, 2002d, s. 478).

Mâturîdî, Hz. Salih'in, "O da size bir işaret olarak Allah'ın şu devesidir (Â'raf, 7/73)." ayetinde olduğu gibi devenin Yüce Allah'a nispet edilmesinde özel bir anlam olduğunu ileri sürmektedir. O, bütün develerin Allah'a ait olduğunu ifade ettikten sonra bu devenin mucizevî bir şekilde ortaya çıktığını bundan dolayı ise Yüce Allah'ın, bu deveyi mucizelerden bir mucize olması hasebiyle ayrı ifade ettiğini söylemektedir (Mâturîdî, 2015c, s. 407).

Mevdudî, Kur'an'ın, devenin nasıl vücuda geldiği veya fiziksel yapısı ile ilgili herhangi bir şey söylemediğini bu yüzden bu gibi rivayetlere inanıp inanmamakta herhangi bir zorunluluk olmadığını ifade etmektedir. Bunun yanında o, ilgili ayetlerin üslubuna dayanarak bu devenin bir mucize olduğunu ileri sürmektedir (Mevdudî, 1995b, s. 56). Mevdûdî'ye göre Semûdluların talebi üzerine özel bir mucize olarak bir deve meydana getirilmişti. Bu sıradan bir deveden çok farklı bir nitelik taşıyıp olağanüstü bir yaratılışa sahipti. Ona göre eğer Hz. Salih, sıradan bir deveyi mucize olarak gösterseydi, bu durum bir peygamberden beklenmeyen bir davranış olurdu (Mevdudî, 1995ç, s. 56-57).

Bu devenin mucize oluşuna ve öldürülmesi sonucu kavmin helak oluşuna inanmayan bazı kimseler de vardır. Bu kişilere göre mucize sonucu yaratılan devenin katledilmesiyle Hz. Salih'in kavmini helak eden felaket arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Onlara göre bu tür olayların kendi doğal sebepleri vardır ve belirli bir yerde yaşayan insanların dindarlıkları veya günahkârlıkları ile ilgili hiçbir alakası yoktur. Mevdudî'ye göre bu gibi kimseler, tabî sebepleri öne sürerek deprem benzeri

doğal afetleri te'vil edip asıl manasından saptırmaktadır. Mevdudi onların sarf ettikleri bu gibi sözlerin manasız olduğunu söylemektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 125).

Şekil 3. Semüd Kavminin Yaşadığı Bölge

(Halil, 2007, s. 34).

4.3.4. Hz. İbrahim

4.3.4.1. Hz. İbrahim'in Kuşları

Kur'an'a göre bu olay Hz. İbrahim, ölü bedenlerin nasıl tekrar dirileceklerini anlamak için Yüce Allah'tan bu konu hakkında kalbini tatmin edecek bir şey istemişti. Bunun üzerine kuşların Hz. İbrahim tarafından parçalanıp, mucizevî bir şekilde tekrar birleştikleri olay gerçekleşmiştir. Bazı kimselere göre Hz. İbrahim'in böyle bir istekte bulunmasının sebebi, hissi bir mucizeye sahip olmak istemesinden kaynaklıdır. Çünkü diğer peygamberlerin mucizeleri hem aklî hem hissi iken, Hz. İbrahim'in mucizeleri sadece aklî idi. Bundan dolayı Yüce Allah, kuşların ölüp parçalandıktan sonra nasıl tekrar dirildiklerini hissi bir mucize ile göstermiştir (Mâturîdî, 2015b, s. 124.).

Ebu Müslim, kuşların parçalanma görüşüne katılmayıp; ayette geçen “صرهن إليك” emrinden maksadın “Onları kendine alıştır” veya “seslendiğinde sana gelmeyi öğret” anlamına geldiğini belirtmektedir. Ona göre kuşlar bu komutu öğrenip her çağrıldıklarında sese doğru koşarlar. Ebu Müslim, buradan hareketle Hz. İbrahim'in o kuşların her birini farklı bir tepeye sağ bir şekilde bıraktığını, onları çağırıldığında ise kuşların hızlıca geldiklerini söylemektedir (Razi, 2002, s. 470). Ayrıca ilgili ayette,

Hz. İbrahim'in, kendisine söyleneni yaptığına dair bir kanıt da yoktur. Ona göre burada söz, ölüleri diriltme hakkında bir temsildir. Ebu Müslim'e göre dört farklı kuş ayette geçtiği şekilde önce alıştırılıp farklı tepelere sağ olarak bırakılır. Ona göre sahibine alışan kuşlar çağrıldıklarında dört bir yandan ona doğru gelirler. Ebu Müslim, bu olaydan yola çıkarak mahşer gününde Yüce Allah'ın insanları çağırmasını ele almaktadır. Ona göre tıpkı kuşlar gibi emri geldiğinde insanlar da aynı şekilde toplanacaklardır. Ateş'e göre ayetin bu kuş misalinden maksat da ruhların, alıştıkları bedenlere kolaylıkla döneceğini anlatmaktır (Ateş, 1998a, s. 461).

Muhammed Esed de Ebu Müslim gibi düşünmekte olup bu ayetin tefsirini yaparken olayın mucizevî yönüne değinmemekte ve hadiseyi olağan bir şekilde gerçekleşmiş gibi ele almaktadır (Esed, 2015, s. 132).

Mevdudi'ye göre ise bu olay, şüphe duyulmayacak gerçeklikte bir mucizedir. O, yüz yıl boyunca ölü kalıp diriltilen adam ile Hz. İbrahim'in hayvanları parçalayıp dağıtması ve mucizevî bir şekilde eski hallerine geri dönmelerini kabul etmeyen bazı kimselere karşı çıkmaktadır. Ona göre bu kimseler bu konu hakkında garip yorumlar yapmaktan öteye gidememektedir. Mevdudi, bu tür ayrıntılı ve konudan uzak tefsirlerin yapılmasını gereksiz bir tutum olarak değerlendirmektedir. Ona göre Yüce Allah'ın peygamberleriyle olan ilişkisi olağanüstü bir yapıda olup, bu çerçevede peygamberlerin bazı mucizeleri diğer insanlardan farklı olarak yaşamaları gerekir. Çünkü ona göre sıradan bir mümini doğru yola yönlendirmek için gerçekliği kendi gözleriyle görmek zorunlu olmayabilir. Fakat bir Peygamber, insanları davet ettiği hakikatleri bizzat görmek isteyecektir (Mevdudi, 1995a, s. 206).

4.3.4.2. Hz. İbrahim'in Ateşte Yanmaması

Hz. İbrahim'in ateşte yanmaması hadisesi Kur'an'da açık bir şekilde anlatılan bir mucizedir. Kur'an'da yer alan bu olayda, Hz. İbrahim'in putperestlere karşı mücadelesi anlatılmaktadır. Putperestler, onu ateşe atarak yok etmeye karar verdiklerinde, Yüce Allah'ın lütfu ve inayeti sayesinde ateşin zararından mucizevî bir şekilde korunmuştur (Enbiyâ, 21/69).

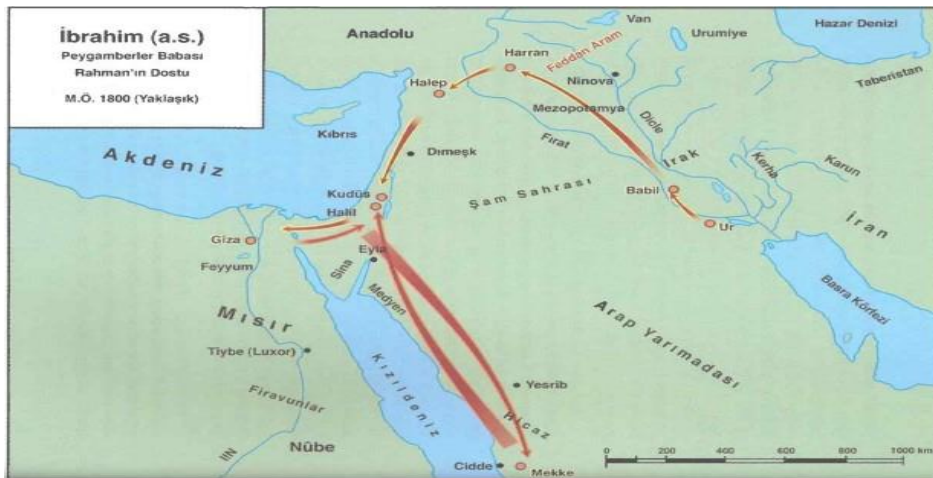
Bu olayın bir mucize şeklinde gerçekleştiğine müfessirlerin geneli katılsa da olayın mucizevî yönü hakkında farklı yorumlar ortaya atılmıştır. Bazı Alimlere göre Yüce Allah, o ateşteki sıcaklığı ve yakma özelliğini kaldırıp, parlama ve aydınlatma

özelliğini bırakmıştır. (Nesefî, 2019ç, s. 141). Bazılarına göre de Allah Teala, Hz. İbrahim ile ateşin arasında ateşin ona ulaşmasına mani bir engel yaratmıştır (Razi, 2002h, s. 174).

Mâturîdî, ateşin Hz. İbrahim için serin ve zararsız, başkaları için ise normal bir ateş özelliğinde olabileceği tespitinde bulunmaktadır. O, Ateşin bu özellikte olması durumunda, Hz. İbrahim'in risâlet ve nübüvvetinin en büyük mucizelerinden biri olacağını bildirmektedir (Mâturîdî, 2015f, s. 299).

Abdullah b. Abbas'a göre Yüce Allah, "Ey ateş İbrahim'e karşı soğuk ol." sözlerini söyledikten sonra "Selametli ol." cümlesini söylemeseydi Hz. İbrahim soğuk dolayısıyla donardı (Taberi, 1996c, s. 538).

Mevdudi, bu olayın Kur'an'da açıkça değinilen mucizelerden biri olduğunu belirtmektedir. O, bunun aksine bu mucizevî hadisenin meydana gelmediğini ispat etmeye çalışan bazı kimselerin de var olduğunu söylemektedir. Mevdudi'ye göre Hz. İbrahim, diri bir şekilde ateşe atılmakla tehdide maruz kalmış ardından alevlere atılmıştır. Ancak Yüce Allah, ateşin Hz. İbrahim'e selametli olmasını emretmiştir. Mevdudi'ye göre Kur'an'da yer alan bu ayetlerin aksine bazı kişiler hala bu mucizeyi reddetmektedir. Çünkü bu kimselere göre Yüce Allah dahi koymuş olduğu fizik kanunlarını ihlal edemez. Ona göre bu kişiler, modern akılcı kimselere cazip gelmeyen bu tür mucizelerin, fizik kanunlarına göre yoruma tabi tutulmasını savunmaktadır. Ona göre bu kimseler, Yüce Allah'ın her şeye muktedir olduğunu ve O'nun bilim ile açıklanmayan olağanüstü şeyler yapabileceğini unutmaktadır (Mevdudi, 1995c, s. 317).

Şekil 30. Hz. İbrahim'in Yaptığı Yolculuklar
(Halil, 2007, s. 42).

4.3.5. Hz. Lût'un Kavminin Helâkı

Müfessirlerin, alimlerin ve müminlerin tamamı Lut kavminin Yüce Allah tarafından helâk edildiğine inanırlar. Bu Yüce Allah'ın bir hükmü ve o kavmin sapkınlığından ve günahlardan dolayı verdiği bir cezadır. Bu kanaati apaçık ayetler ortaya koyduğu gibi hadislerde de teyit edilmiştir. Ancak bazı kimseler, Lut kavminin helak edilmesinin olağanüstü bir mucize ile değil doğal bir afet sonucu gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu görüşlerine dayanak olarak da araştırmacıların yaptığı bazı çalışmaları göstermektedirler. Halbuki ayette açıkça “Anında (yurtlarının) üstünü altına çevirdik ve üzerlerine balçıktan pişirilmiş taş yağdırdık (Hicr, 15/74).” denilmektedir. Bir rivayete göre Lut Kavmi, azabı ve helak edilmeyi hakkettikten sonra, Cebrail (a.s.), bir kanadını bu kavmin altına koyup gök ehline kadar yükseltmiş ardından onları ters çevirip yere çalmıştır (Razi, 2002g, s. 89). Bazı müfessirler, üzerlerine taşlar yağdırıldı, sonra Cebrail, üzerlerine taşlar yağdırdı demiştir. Bazıları da Cebrail o bölgeyi ters çevirdikten sonra üzerlerine taşlar yağdırıldı ve her bir taş üzerinde, kendisine isabet edip öldüreceği kişinin isminin bulunduğunu söylemiştir (Mâturîdî, 2015d, s. 215).

Razi'ye göre bu helak olayı iki bakımdan mucize özelliği taşımaktadır. Bunlardan biri, yerin sökülüp en yakın birinci kat semaya kadar yükseltilmesidir. Diğeri ise yükseltildikten sonra etraftaki diğer beldelerin hareket etmeksizin ve Hz. Lut ve ehline ulaşılmaksızın, onların bu yüksek bir mesafeden yere atılmalarıdır (Razi, 2002g, s. 89).

Mevdudi, bu durumun tabiat olayı olarak gerçekleştiği üzerinde durmaktadır. Mevdudi'ye göre azap, muhtemelen depremin yerin altını üstüne getirdiği ve taşların yağdığı korkunç bir volkanik patlama şeklinde ortaya çıkmış olmalıdır. “Pişirilmiş balçıktan taşlar” ifadesi muhtemelen volkanik yerlerde, yerin altında sıcaklık ve lav sonucu oluşan taşları işaret etmektedir. Ona göre bu oluşumun izlerine günümüzde bile Lut Gölü çevresinde rastlanmaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 415). Pişirilmiş çamurdan kastın, meteorlar veya onların üzerine akan volkanik lavlar olabileceği ihtimalini de belirten Mevdudi, bunların güçlü bir rüzgar tarafından taşınıp üzerlerine yağdırıldığı ihtimalinin olabileceğini de söylemektedir. Bu olayın doğal bir afet şeklinde gerçekleştiğini belirten Mevdudi ve onun gibi bazı alimler, hadislerde ve tefsirlerde yer alan detaylara göre kavmin helak edilmesinin bir mucize olduğunu savunmaktadırlar (Mevdudi, 1995a, s. 579). Bununla birlikte mevcut helâk hadisesinin

sebepsiz ve doğrudan değil, yine tabî sebepler tahtında ve fakat her şeyde olduğu gibi yine Yüce Allah'ın takdiriyle meydana geldiği vurgusu önemlidir.

Şekil 57. Lut Kavminin Yaşadığı Bölge
(Halil, 2007, s. 58).

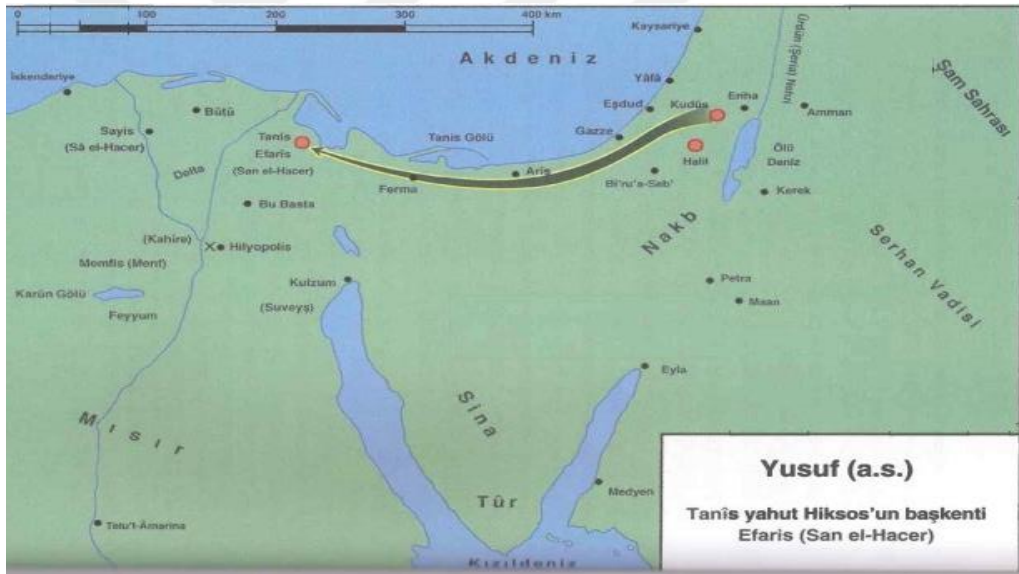
4.3.6. Hz. Yusuf'un Gömleği

Hz. Yusuf'un gömleğini babasına göndermesi olayı Yusuf sûresinde anlatılan bir kıssadır. Buna göre Hz. Yusuf, Mısır'da başarılı bir vezir olduğu dönemde, babası Hz. Yakub'un yanında yaşayan kardeşleri ile yeniden buluşmuştur. Hz. Yusuf'a babalarının gözlerinin kör olduğunu söylediklerinde o, kendi gömleğini babalarının gözlerine sürmeleri için kardeşlerine vermişti. Hz. Yusuf'un kardeşleri, Mısır'dan çıktıklarında Hz. Yakub, gömleğin kokusunu almış ve bunu yanında bulunanlara söylemiştir. Bazı müfessirlere göre aradaki mesafe 80 fersah yani 444,8 kilometredir. Bazılarına göre ise bu mesafe 400 kilometredir (Mâturîdî, 2016f, s. 389).

Taberi bu olayın mucize sonucu gerçekleştiğini beyan etmektedir (Taberi, 1996c, s. 52). Hz. Yakub'un bu mesafeden koku alma yetisine değinen Mâturîdî de onun, gömleğin kokusunu aldığı halde yanında bulunanların aynı kokuyu almamasını, Hz. Yakub'a verilen bir mucize olarak yorumlamaktadır (Mâturîdî, 2016f, s. 389).

Mevdudi'ye göre bu olay peygamberlerin sahip oldukları olağanüstü güçlerin bir örneğidir. Bu kadar uzak mesafeden kokunun alınmasını mucizevî bir durum olarak değerlendiren Mevdudi, peygamberlerin bu olağanüstü güçlerinin doğuştan gelmediğini; aksine Yüce Allah'ın muradı neticesinde muvakkaten ortaya çıktığını ifade etmektedir. Mevdudi'ye göre Hz. Yakub'un Mısır'da bulunduğu zaman zarfında Hz. Yusuf'un elbiselerinin kokusunu almayıp, Allah'ın dilemesi ile kokunun alınmasının nedeni de budur. Nitekim mucizeler Allah'ın muradı ve isteği ne zaman tecelli ederse o zaman vuku bulmaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 491).

Kitab-ı Mukaddes'in, Hz. Yakub hakkındaki "cahil ve sıradan bir baba" yakıştırmasına da değinen Mevdudi, Kur'an'ın Hz. Yakub'u çok uzak mesafeden koku alma gücüne sahip özel bir insan olarak sunduğunu söyler. Dolayısıyla muharref Kitab-ı Mukaddes'in bu ithamları elbette ki kabul edilebilir değildir (Mevdudi, 1995b, s. 491).

Şekil 84. Hz. Yusuf'un Yapmış Olduğu Yolculuğu Gösteren Harita
(Halil, 2007, s. 68).

4.3.7. Hz. Musâ

Yüce Allah, Hz. Musâ'yı Firavun ve kavmine peygamber olarak göndermiştir. O, Allah'ın elçisi olduğunu bildirip ondan İsrâiloğullarını kendisiyle beraber göndermesini istemiştir. Ne var ki Firavun, inat ve inkârcılığı ile Hz. Musâ'nın bu teklifine karşı çıkmıştır. Yüce Allah Hz. Musâ'yı Firavun'a karşı bazı ayet ve

mucizelerle desteklemiştir. Bu başlık altında Hz. Musâ'nın göstermiş olduğu bazı hissi mucizeler üzerinde durulacaktır. Müminlere göre Hz. Musâ'nın tarihteki varlığı ve göstermiş olduğu mucizeler gerçektir (Mâturîdî, 2015e, s. 25).

Fakat bazı kimseler Hz. Musâ'nın gösterdiği bazı mucizelerin sembolik olduğunu iddia etmektedir. Bu iddialarının daha da ilerisine giden bu kimseler Hz. Musâ'nın varlığını dahi inkâra kalkışmaktadır. Onlara göre tarihte Musâ adında peygamberlik iddia eden ve Firavun'la mücadeleye girişen bir şahsiyet yer almamaktadır. Bazılarına göre ise Hz. Musâ'nın İsrâiloğulları ile herhangi bir ilgisi yoktur. Onlara göre Musâ adındaki şahıs Firavunun kızının çocuğu olup sonradan efsane haline getirilmiştir (http-2). Elbette ki bunların Kur'an'a iman edenler açısından kabul edilebilir bir tarafı yoktur. Bu iddialar herhangi bir delile dayanmak şöyle dursun, inkâra bahane kılınan hezeyanlar kabilindedir.

4.3.7.1. Hz. Musâ'nın Işık Saçan Eli

Hz. Musâ ile ilgili Â'raf, 7/108 ve onu takip eden ayetlerde onun İsrâiloğullarını kurtarma ve Hakk'a davet yolunda Firavun ile mücadelesi anlatılmaktadır. Hz. Musâ'nın bu mücadelesinde onun peygamberliğini destekleyici bu ve benzeri olağanüstü mucizeler hakkında farklı görüşler ortaya atılmaktadır.

Müfessirler açık ayetler ışığında Hz. Musâ'nın ışık saçan eli mucizesini gerçek bir olay olarak kabul ederek bu olayın Hz. Musâ'nın peygamberliği üzerindeki önemine dikkat çekmiştir. Ancak özellikle modern dönemde bazı kimseler, bu olayın sadece sembolik bir anlam taşıdığını ve Hz. Musâ'nın elinin gerçekten ışık saçmadığını savunmaktadır. Bazı kimseler ise Hz. Musâ'nın elinde alaca hastalığı olduğunu belirtmiş ve elinin ışık gibi parlamasının sebebini bu hastalık olarak te'vil etmeye çalışmıştır (Mâturîdî, 2015e, s. 25).

Mâturîdî'ye göre Hz. Musâ'nın eli herhangi bir eksiklik veya hastalık olmaksızın bembeyaz ışık saçarak parlamıştır (Mâturîdî, 2015e, s. 25). Bu ise bir mucizedir.

Genel anlamda mucizelerden bahseden ayetleri te'vil etmeye çalışan Esed, her zamanki yaklaşımına aykırı şekilde bu konuyla ilişkili ayetleri açıklarken Hz. Mûsâ'nın elinin leke bulundurmeyen bir beyazlık ve parlaklık içinde olduğunu, ona

peygamberliğinin bir nişanesi olarak olağanüstü bir parlaklık bahşedildiğini söylemektedir. Kitab-ı Mukaddes'te geçtiği gibi eli "kar gibi cüzzamlı" değildir. Ona göre Hz. Mûsâ'nın eli, bir uğursuzluk sebebiyle değil, Allah'ın rahmetinin işareti olarak bembeyaz olmuş (Esed, 1988, s. 366), kendisine tevdi edilen peygamberlik görevi sayesinde görülmemiş derecede aydınlanmıştır (Esed, 1988, s. 761).

Mevdudi'ye göre Hz. Musâ'nın elinin ışık saçması olayı gerçek bir mucizedir. O, elinin ışık saçması şeklindeki mucizenin Hz. Musâ'ya peygamberliğine delil olarak onun Allah'ın elçisi olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca Hz. Musâ'nın Firavun ve sarayındaki düşmanlarına karşı verdiği mücadeleyi de sembolize etmektedir (Mevdudi, 1995b, s. 77). Dolayısıyla bu maddî/kevnî mucizenin Kur'an'da anlatılmasının bu şekilde sembolik bir yönü de bulunmaktadır.

4.3.7.2. Hz. Musâ'nın Asası

Hz. Mûsâ döneminde Mısır'da sihir çok gelişmişti. Yüce Allah da Hz. Musâ'ya sihrin gücünü aşması için asâ mucizesini vermişti. Hz. Musâ, asanın yılan dönüşme mucizesi ile sihirbazların meydan okumalarını boşa çıkarmış ve onların iman etmelerine sebep olmuştur. Müfessirler genel olarak Hz. Musâ'nın asâsının mucize oluşunu gerçek bir olay olarak kabul ederler. Onlar bu olayın Hz. Musâ'nın peygamberliği üzerindeki önemine dikkat çekerler (Zemahşeri, 2016b, s. 928; Mâturîdî, 2015ç, s. 30). Bazı filozoflar ise bu olayın sadece sembolik bir anlam taşıdığını ve asanın gerçekten yılan haline dönüşmediğini savunmaktadır (Kindi, 2020, s. 106-127).

Bu noktaya vurgu yapan Razi, tabiatçıların asânın bir ejderhaya veya yılan dönüşmesini inkâr ettiklerini belirtmektedir. Tabiatçılara göre bu olayı mümkün görmek, artık kesin bilgilere güvenmemeyi gerektirecektir. Çünkü onlara göre küçük bir asâdan büyük bir ejderhanın ortaya çıkmasını düşünmek; küçük saman çöpünden gücü yerinde bir insanın veya arpa tanesinden bir yılanın oluşabileceğine razı olmak gibidir. Bu ise onların nazarında bâtıl ve yanlıştır (Razi, 2002d, s. 535).

Yine bazı kimseler ise Kur'an'da bahsi geçen asânın, eski Mısır topraklarının hâkimi olan kralların ellerinde güç ve iktidarı temsil eden asâ gibi sembolik olduğunu söylemektedir. Bu düşünceye göre Kıssadaki "القي عصاك" (asânı at) (Â'raf, 7/117), "القي عصاه" (asâsını attı) (Şu'ara, 26/32) şeklinde deyimsel ifadeler de Hz. Musâ'nın

yönetim ve gücüne, hâkimiyetinin Mısır toprakları, Suriye ve Filistin civarında yayılmasına işaret etmektedir. (Kindi, 2020, s. 106-127).

Peygamberlere verilen mucizelerin toplumda yaygın olan durumlarla ilişkili olduğuna vurgu yapan Mâturîdî, Hz. Musâ döneminde sihrin ön planda olması hasebiyle onun göstermiş olduğu mucizelerin sihir türünden gerçekleştiğini belirtmektedir. Ona göre Hz. Musâ'nın zamanında sihir oldukça yaygındı ve insanlar o dönemde sihir pratiğiyle meşguldüler. Bu nedenle Hz. Musâ'nın peygamberliğini ispatlamak amacıyla getirdiği mucizeler, o insanların gerçekleştirdiği sihirlerle benzerlik gösteriyordu. Ancak bu mucizeler, insanların güçlerinin ötesinde olduğu için sihir değil, aksine semavi bir mucize olarak kabul edilmelidir. Ona göre Hz. Musâ, bu olaylar aracılığıyla insanların bu mucizelerin doğaüstü bir kaynaktan geldiğini anlamalarını ve sihir olmadığını fark etmelerini amaçlamıştır. Nitekim sihirbazlar bunu fark etmiş ve Âlemlerin Rabbine teslim olduklarını ilan etmiştir. Hatta bu öyle kuvvetli bir imandı ki Firavun'un ölüm tehdidinden korkmayan sihirbazlar korkunç bir şekilde katledilerek şehit olmayı kabullenmiştir (Tâhâ, 20/70-73).

Mâturîdî, asânın yere atıldıktan sonra yilana dönüşmesi ve Hz. Musâ'nın elini cebinden çıkardıktan sonra bembeyaz olmasının ayrı birer hikmet olduğunu belirtmektedir. O, bu iki mucizenin de Hz. Musâ'nın kontrolünden çıktıktan sonra gerçekleştiklerini, dolayısıyla burada mucizelerin asıl kaynağının Allah olduğunun vurgulandığını ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak da "Mucize, yaratılmışların gücünün ve idaresinin dışında gerçekleşen şeydir." ifadesini kullanmaktadır (Mâturîdî, 2015ç, s. 16).

Zemahşeri, Hz. Musâ'nın asânının bir ejderhaya dönüştüğünü ve bunda hiçbir şüphe olmadığını, açık ve net bir şekilde onun erkek bir ejderha olduğunu söylemektedir (Zemahşeri, 2016b, s. 928).

Mevdudi, Hz. Musâ'nın peygamberliğinin delili olan bu mucize hakkında bilgi veren ayetleri (Bakara, 2/60; A'râf, 7/115; A'râf, 7/117) farklı bir şekilde yorumlayan kimselere karşı çıkmaktadır. Mevdudi'ye göre böyle düşünen Müslüman aydınlardan bazıları, ayetlerde ifade edilen mucizeleri bilinen fizik kurallarına uygun olarak oluşmuş olağan hadiseler şeklinde açıklamaya çalışmaktadır. Ancak Mevdudi'ye göre bu kişiler böyle yapmakla Kur'an'a karşı şüphe içinde olduklarının farkında değiller. Çünkü Kur'an, bu ayetlerde doğaüstü bir olayı anlatmakta olup bunun yanında bu

hadiseyi peygamberliğe bir delil olarak sunmaktadır. Buna dayanarak Mevdudi böyle mucizevî bir hadiseyi olağan bir durum olarak izaha kalkışanları inançsız kimseler olarak nitelermektedir. Ona göre böyle davranmakla bu kimseler, kendilerini gülünç duruma düşürmektedir (Mevdudi, 1995b, s. 77).

4.3.7.3. Yerden On İki Pınarın Fışkırması

Kur'an'ın birçok yerinde Hz. Musâ'nın İsrâiloğulları ile çölde seyahat ettiği sırada bir su kaynağı bulamadıkları ve susuz kaldıkları anlatılır. Buna karşılık Hz. Musâ, Yüce Allah'tan yardım talep eder ve Yüce Allah, Hz. Musâ'nın yardım isteğine karşılık onun asâsını taşa vurmasını söyler. Hz. Musâ bu emri yerine getirir ve taşa vurduğunda 12 pınarın fışkırdığı ve her pınarın İsrâiloğulları için bir su kaynağı olduğu anlatılır (Bakara, 2/60).

Müfessirler bu mucizenin Hz. Musâ'nın ve İsrâiloğullarının Yüce Allah'ın yardımına ne kadar muhtaç olduklarını göstermek için gerçekleştiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda bu mucize Kur'an'ın birçok yerinde İsrâiloğullarının inançsızlığı ve isyanı gibi konulara da atıfta bulunmak için kullanılmıştır (Razi, 2002e, s. 116).

Hasan el-Basri, Hz. Musâ'nın vurduğu taşın normal bir taş, elindeki değneğin de sıradan bir değnek olduğunu söylemektedir (Razi, 2002e, s. 114). Nitekim hadise zaten mucizedir. Bundan dolayı normal bir taş ve değnekle mucize ortaya koymak önemli bir olgudur ve ancak bir peygamber tarafından gerçekleştirilebilir.

Razi, İsrâiloğullarının Tih çölünde her daim içebilecekleri bir kaynağa ihtiyaç duyduklarını, bunun üzerine Yüce Allah'ın onlara bu mucizeyi verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca İsrâiloğullarının bu taşı yanlarında taşıdıklarını ve ihtiyaç duydukları zaman ondan su alabildiklerini de belirtmektedir (Razi, 2002e, s. 114).

Bazı müfessirler ise Yüce Allah'ın her bir kabilenin su içeceği yeri bildirerek bunu onlar için bir ibadet şekli kıldığını söylemektedir. Böylece her bir kabile kendine ait pınara yönelecek ve diğer kabileleri rahatsız etmeyecekti (Mâturîdî, 2015ç, s. 86).

4.3.7.4. İsrâiloğullarının Kırk Yıl boyunca Tih Çölünde Dolaşmaları

Mevdudi, Sina çölünün olumsuz hava koşullarına rağmen iki milyona yakın kişinin helak olmamasını Yüce Allah'ın mucizevî yardımına bağlamaktadır. O bölgede yaşayan nüfusun azlığına değinen Mevdudi, bu gibi mucizeleri inkâra kalkışan kimselere karşı çıkmaktadır. Mevdudi'ye göre eğer çağdaş bir devlet şu andaki keşif çağında bile bir bölgeye (örneğin 500 bin kişilik) askeri birlik göndermeye kalksa, bu şüphesiz büyük zorlukları beraberinde getirecektir. Bu nedenle vahye ve mucizelere inanmayan birçok araştırmacı ve bilim adamı, İsrâiloğullarının bu yarımadayı baştan sona geçtikleri ve senelerce onun bir yerinde yaşadıkları gerçeğini, Kur'an ve İncil'de bahsedildiği şekliyle kabul etmemiş ve böyle bir olayın mümkün olamayacağını ileri sürmüştür (Mevdudi, 1995b, s. 103-104).

4.3.7.5. Tûfan ve Fırtına Gönderilmesi

Hz. Musâ'ya verilen diğer bir mucize tufan ve fırtına hadisesidir. Mevdudi'ye göre bu tûfan ve fırtına mucizeleri iki ayrı şekilde gerçekleşmiştir. Ona göre bu olay hem doğal bir yağış şeklinde hem de dolu taneleriyle birlikte yağmur fırtınası şeklinde gerçekleşmiş olabilir. Kitab-ı Mukaddes'in bu olayı yağmur fırtınasından ziyade sadece şiddetli dolu taneleri şeklinde yağması olarak bahsettiğini de aktaran Mevdudi, yukarıda değindiği ihtimallerden ikincisinin daha ağır bastığını belirtmektedir (Mevdudi, 1995b, s. 86).

4.3.7.6. Denizin Ortadan Yarılması

İsrâiloğullarının Hz. Musâ'nın peygamberliğinin gerçek olduğunu gösteren mucizeleri görmeleri üzerine Yüce Allah, Hz. Musâ'ya kendi halkı olan İsrâiloğullarını Mısır'dan çıkarmasını emretti. Buna karşılık Hz. Musâ, Allah'ın emri doğrultusunda kavmini geceleyin yola çıkardı. Ancak Firavun bunu öğrenince şehirlere haberciler gönderdi ve İsrâiloğullarını takip etmek üzere bir araya toplanan kavmiyle beraber yola çıktı. İki ordu karşı karşıya geldiğinde İsrâiloğulları, yanındakilere "Kesinlikle yakalandık. Sen bize gelmeden önce de eziyet çekiyorduk, şimdi de çekiyoruz." diyerek umutsuzluklarını ifade etti. Hz. Musâ, "Allah benimle beraberdir" diyerek onların morallerini takviye etti. Mısır'ı terk ettiklerinde Firavun, onların peşine

düşmüştü. İsrâiloğulları ise Mısır'ın merkezinden ayrılarak Sina çölüne girmiş ve denizin önünde durmuşlardı. Bu kritik anın yaşandığı noktada denizin yarılması şeklindeki mucize gerçekleşmiş oldu (Mevdudi, 1995c, s. 261).

Hadisenin müfessirler açısından yorumu, bu olayın Yüce Allah'ın gücünü ve Hz. Musâ'ya tahsis ettiği yetkiyi gösterdiği şeklindedir. Ayrıca İsrâiloğullarına kurtuluş yolunu açarken aynı zamanda Firavun'un zulmüne son verildiği de vurgulanır.

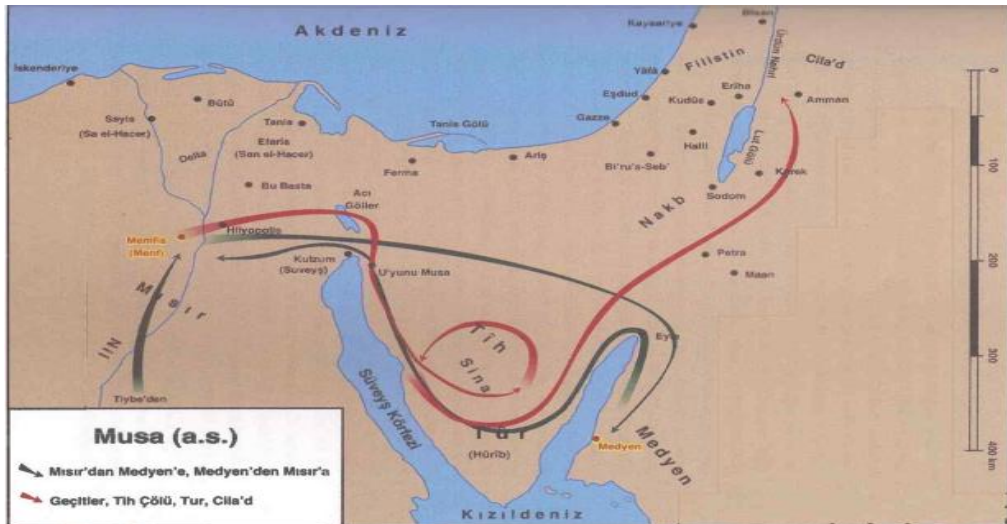
Razi'ye göre bu olayın gerçekleşmesi ile birden fazla mucize gerçekleşmiştir. Bunlar: 1-Suyun ortadan yarılması. 2- O suyun üst üste binip bir dağ şeklini alması ve bu şekilde Hz. Musâ ve beraberindekilerin birbirlerini görebilmeleri için suyun içinde deliklerin oluşması. 3- Hz. Musâ ve kavmi suyu geçmek üzereyken Firavun ve kavmine rüzgar ve karanlığın gönderilmesi. 4- Suyun uzun süre boyunca dağ şeklinde durmasıdır. Bu durumların hepsi ayrı birer mucizedir (Razi, 2002ı, s. 332). Muhtemelen Razi denizin tek bir şerit şeklinde değil, birkaç yol oluşacak şekilde yarıldığını kabul etmektedir. Onun bu yorumuna göre deniz birkaç bölüm olarak ayrılmış ve her bölüm arasında Hz. Musâ'nın kavminin birbirini görecek şekilde delikler oluşmuştur.

Beydavi, Hz. Musâ'nın denize vurması sonrasında denizin aralarında yollar olan on iki parçaya ayrıldığını ve her bir kabilenin kendine ait olan yola girdiği tespitinde bulunmaktadır (Beydavi, 2011b, s. 59).

Bazı araştırmacılar ve yazarlar ise bu olayın tam olarak nasıl gerçekleştiğine dair farklı yorumlar yaparlar. Bu gibi kimseler hadisenin büyük bir fırtına veya med-cezir sonucunda gerçekleştiğini söylemiştir. Örneğin Esed, Kızıl Deniz'i geçme mucizesi ile ilgili olarak bu denizin bugün Süveyş Kanalı olarak bilinen kanalın kuzeybatı ucunda vuku bulduğunu ifade etmektedir. O, olayın geçtiği dönemde bu bölgenin şimdiki kadar derin olmadığını bu bakımdan Kuzey Denizi'nin ana kıtayla Frisian adaları (Bu adalar Kuzey Avrupa anakarasından 5 ile 32 km arasında olan alçak bir adalar zinciri şeklindedir.) arasında kalan sığ bölümü gibi olduğunu söylemektedir. Esed, bölgenin bu yönüyle yüksek cezir (geri çekilme) hallerinde sığ bölgelerin çıplak yani açığa çıktığını ve geçici olarak geçilebilir hale geldiğini belirtmektedir. Açığa çıkan alan bu durumdayken, anî ve şiddetli bir med dalgasıyla tekrar sulara gömüldüğünü aktarmaktadır (Esed, 1988, s. 902).

Oysaki bu olay her zaman vuku bulan bir med-cezir hadisesiyse Hz. Musâ'nın denize asâsıyla vurmasının ne gibi bir gereği vardır? Dahası bu durum Kur'an'da niçin olağanüstü bir şey olarak anlatılmaktadır? Buna binâen olacak ki müfessirlerin neredeyse tamamı hadisenin olağanüstü ve mucize olduğu noktasında hemfikirdir.

Mevdudi de aynı çizgiyi takiben bu durumun açıkça bir mucize ile gerçekleştiğini; hal böyleyken bunu doğal bir hadise şeklinde yorumlamaya çalışanların yanılğı içerisinde olduklarını bildirmektedir. Mevdudi'ye göre İsrâiloğulları tam denizle düşmanın ortasındaiken Yüce Allah, Hz. Musâ'ya mucizeyi gerçekleştirmek adına asâsıyla denize vurmasını emretmiştir. Ona göre bu olayda deniz ikiye bölünmüş, kavmin geçebilmesi amacıyla kenarları duvar şeklinde yükselen suların olduğu kuru bir yol oluşmuştur. Mevdudi'ye göre Kur'an'ın anlatımına dayanılarak bu olay fırtına veya med-cezir sonucu meydana gelmemiştir. Çünkü ona göre bu olay med-cezir şeklinde gerçekleşseydi su yükselip ortasında kuru bir yol olan yüksek duvar olamazdı (Mevdudi, 1995c, s. 261). Mevdudi'nin bu görüşü olayın bazı kimseler tarafından söylendiği şekilde med-cezir veya fırtına şeklinde gerçekleştiği iddialarını çürütmektedir. Çünkü birçok rivayete göre sular yükselip duvar şeklini almıştır. Günümüzde de dünyanın birçok bölgesinde çok şiddetli fırtına ve kasırgalar oluşmaktadır. Fakat bunların hiçbiri denizin yarılması olayı gibi gerçekleşmemektedir. Öyleyse bu olayı Hz. Musâ'nın İsrâiloğullarını kurtarması için ona verilen bir mucize olarak kabul etmek en doğru olanıdır.

Şekil 85. Hz. Musa ve Kavminin Yaptıkları Yolculuklar

(Halil, 2007, s. 77).

4.3.8. Hz. Yûnus'un Balık Tarafından Yutulması

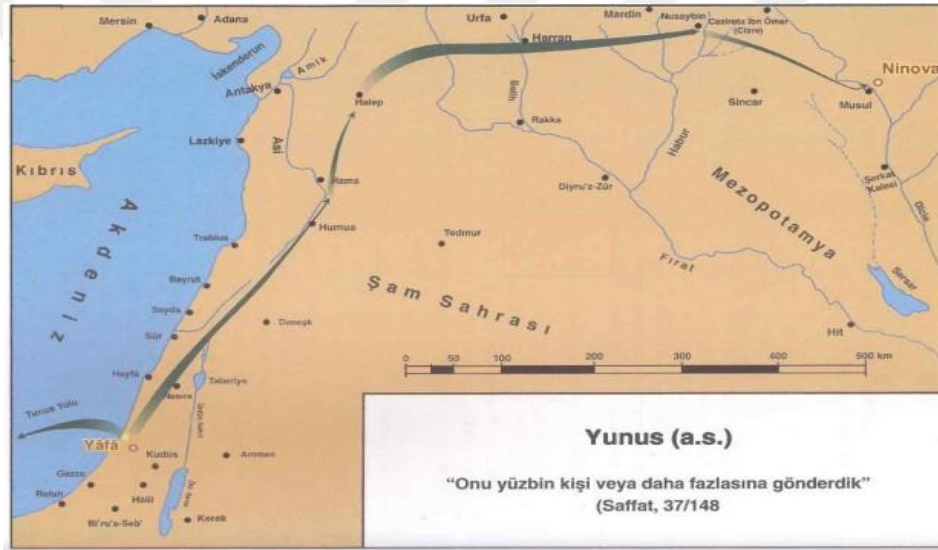
Hz. Yunus Kur'an'da "Zennûn" olarak belirtilir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre Nûn, balık demektir. Zennûn ise balığın sahibi anlamına gelmektedir. Hz. Yunus Musul kentine yakın Ninova halkına peygamber olarak gönderilmiştir. O, halkını hak dine davet etmesine rağmen onlar inkârlarında ısrar etmiş ve Hz. Yunus'u dinlememişlerdi. Bunun üzerine Hz. Yunus kavmine azabın üç gün sonra geleceğini söylemiş ve onları terk etmişti. Azabın kendilerine mutlaka isabet edeceğini anlayan Ninova halkı, çocukları ve hayvanlarıyla birlikte çöllere giderek orada Yüce Allah'a yalvararak göndereceği azabı kendilerinden kaldırması için niyazda bulunmuştu. Bunun üzerine Yüce Allah, onların bu isteklerini kabul edip azabı bu kavim üzerinden kaldırmıştı (Razi, 2002h, s. 216-217).

Kavminin inkârcılığını gören Hz. Yunus, oradan uzaklaşmak için bir gemiye binmişti. Daha sonra geminin batma tehlikesi karşısında kura sonucu denize atılmış ve bir balık tarafından yutulmuştu. Balığın karnında kalan Hz. Yunus hatasını anlamış ve istiğfar etmiştir. Bunun üzerine Yüce Allah onun duasını kabul etmiş ve balığa Hz. Yunus'u üzerinde herhangi bir ağaç bulunmayan düz bir kumsala bırakmasını ilham etmiştir. Kur'an'da Hz. Yunus'un kime kızdığı açık bir şekilde belirtilmese de bazı müfessirler Rabbine, bazıları halkına, bazıları da orada bulunan bir krala kızıp onlardan ayrıldığını ifade etmiştir. Ebu Hayyan, Hz. Yunus'un Rabbine kızarak çıktı diyenlerin sözlerinin kabul edilmemesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü ona göre bu davranış peygamberlik makamına uygun değildir (Sâbûnî, 2003, s. 95). Aynı şekilde Razi'ye göre de Allah'a kızdı demek caiz değildir. Çünkü Razi'ye göre bu durum, Allah'ın emredici ve yasaklayıcı olduğunu bilmeyenlere ait bir sıfattır (Razi, 2002h, s. 216-217).

Mevdudi, Hz. Yunus'un bir balık tarafından yutulma mucizesini kabul etmektedir. Bu meyânda bir insanın balığın karnında yaşayamayacağını öne süren rasyonalistlere, İngiltere'de 19. yüzyılın son yıllarında meydana gelen bir olayı onların bu söylemlerine karşı delil olarak kullanmaktadır. Bu olay Ağustos 1891'de "*Star of East*" adlı bir balıkçı teknisinin balina avlamak üzere denize açılması esnasında vuku bulmuştur. Teknede bulunan balıkçılardan bazıları ortalama 6 metre uzunluğunda, 1.5 metre genişliğinde ve tam 100 tona yakın ağırlıktaki dev bir balınayı yakalamıştır. Bu dev balınayı tutmak adına uğraşırken, balıkçılardan biri olan James Bartly denize

düşmüş ve balina tarafından yutulmuştur. Ertesi gün, bu balina ölmüş bir şekilde bulunmuş ve balıkçılar, onu tekneye çekmek için büyük bir çaba harcamıştır. James Bartly, arkadaşları tarafından balığın karnından canlı bir şekilde çıkarıldığında, balığın onu yutmasından tam 60 saat geçmiştir (Mevdudi, 1995d, s. 43).

Mevdudi'nin olayı bu örnek üzerinden açıklaması onun bahsettiği inkârcılara tabiri caizse anladıkları dilden hitap etmeye çalıştığını gösterir. Çünkü Mevdudi bu gibi kimselerin mucizelere inkârcı bir perspektiften yaklaştıklarını bilmektedir. Bu yüzden onların amaçlarının mucizeleri inkâr etmek olduğunu, Hz. Yunus'un başına gelen olayın bir benzeri sıradan biri için mümkün olabiliyorsa, Yüce Allah'ın mucize göstermesiyle Hz. Yunus için de mümkün olabileceğini belirtmekte ve bu hususun altını çizerek söz konusu inkârcı şahıslara sormaktadır (Mevdudi, 1995d, s. 43).

Şekil 86. Hz. Yunus'un Yolculuk Yaptığı Yerler

(Halil, 2007, s. 104).

4.3.9. Hz. Süleyman

4.3.9.1. Hz. Süleyman'ın Ordusu ve Karınca Hadisesi

Hz. Süleyman'ın ordusu Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere birçok İslâmî kaynakta geçmektedir. Neml, 27/17. ayette anlatıldığı üzere bu ordu cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşmaktadır. Onun bu orduları farklı yerlere sevk ettiği ve kuşlarla konuştuğu de Kur'an'da yer almaktadır (Neml, 27/17-24).

Bazı müfessirler, Hz. Süleyman'ın ordusunun gücünün sıradan bir askeri güç olduğunu ve mucize olmadığını söylerken bazıları ise Hz. Süleyman'ın Allah tarafından verilen özel bir güce sahip olduğunu ve ordusunun bu gücü sayesinde mucizevî bir şekilde hareket ettiğini savunur. (Mâturîdî, 2015g, s. 368; Razi, 2002ı, s. 411; Taberi, 1996ç, s. 267).

Bazı kimseler ise Hz. Süleyman'ın ordusunda bulunan ve ordusunun ayrı birer neferi olarak bahsedilen cin ve kuşların ayrı birer insan kabilesi oldukları; dolayısıyla onların gerçek anlamda cin ve kuş olmadıkları iddiasında bulunmuşlardır (Mevdudi, 1995ç, s. 98-99). Bâtıniye görüşüne mensup olan bazı kimseler de Neml, 27/18-20. ayetlerde geçen geçen karınca ve Hüdüh kuşu ile ilgili aynı yorumları yapmış ve onların da birer insan olduklarını söylemiştir (Mâturîdî, 2015g, s. 369). Bazıları da Hüdüh kelimesinin, Hz. Süleyman'ın ordusunda yer alan bir subayın ismi olduğunu ifade etmiştir (Mevdudi, 1995ç, s. 102-103).

Mevdudi ise bu varlıkların ayette bahsedildiği üzere birbirinden farklı varlık türleri olduğunu bildirmektedir. Ona göre kendi zamanındaki yazarlardan bazılarına göre ayette geçen “*cin*” ve “*tair*” sözcüklerini geleneksel anlamdaki cin ve kuşları tarif etmemektedir. Bilakis onlar, bu kelimelerin Hz. Süleyman'ın askerleri içerisinde muhtelif vazifeleri yerine getiren insanlara işaret ettiğini söylemektedir. Onların bu görüşüne göre “*cinler*” terimi, Hz. Süleyman'ın yönetimi altındaki dağ kabileleri gibi, olağanüstü işleri yapma hususunda yetenek ve güçleriyle bilinen grupları ifade ederken, “*tair*” ise piyade askerlerden çok daha hızlı hareket edebilen süvari birliklerini simgelemektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 102-103).

Mevdudi'ye göre bir kişinin olağanüstü yetenekleri nedeniyle cin, güzellik sebebiyle peri veya son derece süratli olması dolayısıyla herhangi birine kuş denilmesi, yalnızca mecaz olarak kullanıldığında mümkün olabilir. Buna karşın söz konusu kavramlar mecaz anlamın dışında kullanıldıklarında cin, peri ve kuş sözcüklerinin sırayla kuvvetli bir insan, güzel bir kadın ve süratli bir adam manalarını ifade etmez (Mevdudi, 1995ç, s. 99). Yani ayetlerde bu lafızlar hakiki anlamları ile kullanılmıştır. Bunun aksini destekleyen herhangi bir delil olmadığı için bunlar mecaza hamledilemez. Hüdüh kuşunun bir subay ismi olduğu iddiasına da değinen Mevdudi, bu bilginin herhangi bir tarihi belgeye dayanmadığını ve Hz. Süleyman'ın subaylarının arasında böyle bir ismin bulunmadığını söylemektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 102-103).

Dolayısıyla yorumcunun keyfi istedi diye Kur'an lafızları mecaz olarak yorumlanamaz.

Bazıları da Neml vadisiyle kastedilen şeyin insanların içinde yaşadığı bir bölge olduğunu söylemiştir. Onlar, “vadi-n neml” tamlamasının karıncalar vadisi anlamına gelmediğini; bilakis Suriye’de böyle bir bölgenin var olduğunu iddia etmişler (Mevdudi, 1995ç, s. 99). Mevdudi, bu iddiayı öne süren kimselere karşı çıkmaktadır. Ona göre eğer “*en-Neml*” terimi, insanlardan oluşan bir kabileyi ifade ediyor ve “*Nemle*” de bu kabileden bir bireyi temsil ediyor olsa, Hz. Süleyman'ın ilgili yerde yaptığı dua anlamsız olurdu. Nitekim bir kişinin kabile üyelerini güçlü bir hükümdarın ordularının yaklaşmakta olduğu konusunda uyarması doğal bir durumdur. Dolayısıyla bu durum hükümdarın Yüce Allah'a dua etmesini gerektirecek olağanüstü bir hal değildir. Halbuki böylesine muazzam bir güce sahip bir kişinin, yani Hz. Süleyman'ın karıncanın diğer karıncalara seslenmesini uzaktan işitebilmesi ve anlaması, kuşkusuz kişiyi gururlandırır. Böyle bir nitelik ise kişinin kibir duygularını aşılacak derecede olağanüstü özellikleri içermektedir. Bu da insanı gurur ve kibriyle doldurabilir. İşte Hz. Süleyman'ın yaptığı dua tam da bununla ilgilidir ve bu tabloda yerli yerine oturmaktadır (Mevdudi, 1995ç, s. 101).

Son olarak, Hz. Süleyman'ın karınca gibi küçük bir varlığın sesini nasıl işittiği sorusuna değinen Mevdudi, vahiy kelamı gibi başka kimsenin duymadığı bir çağrıyı kavrayabilen duyulara sahip bir peygamberin, karıncanın sesli konuşmasını anlamakta hiç zorlanmayacağını belirterek cevap vermektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 101). Tabi ki bu özelliğin bu düzeyde her peygambere verilmemiş olduğu da bir gerçektir.

4.3.9.2. Sebe Melikesine ait Tahtın Taşınması

Hz. Süleyman, Sebe halkına mektup gönderdikten sonra Hüdühüd'ün haber verdiği tahtın getirilmesini istemişti. Cinlerden biri o tahtı Hz. Süleyman henüz tahtından kalkmadan; kitap ehlinden biri ise Hz. Süleyman'ın gözünü kapatıp açması gibi kısa zamanda getirebileceğini söylemişti (Neml, 27/39-40).

Bazı müfessirler Hz. Süleyman'ın Melike ve ahalsinin teslim olmasından önce tahtı istemesini farklı şekillerde yorumlamıştır. Bu yorumlardan birine göre Hz. Süleyman, Sebe Melikesinin Müslüman olmadan önce tahtının kendisine getirilmesini

istemiştir. Bu talebinin sebebi, Melike Müslüman olduktan sonra tahtı ele geçirmenin kendi açısından meşru olmaması endişesiydi. Dolayısıyla Hz. Süleyman, melikenin İslâm'ı kabul etmeden önce tahtın kendisine getirilmesini talep etmiştir. (Mevdudi, 1995ç, s. 113).

Mevdudi, bu yorumun peygamberin niyeti hususunda saçma sapan bir anlayış olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla Hz. Süleyman'ın gayesi, tebliğ sırasında mucize göstermek isteğidir. Ona göre bu ayetin manası, Hz. Süleyman'ın Allah'ın bir peygamberi olduğuna dair sağlam bir inançla birlikte, Yüce Allah'ın elçisine nasıl doğaüstü güçler bahsettiği fikrini anlamamızı sağlamaktadır. Mevdudi, bazı kimselerin ise sırf mucizeyi inkâr etmek için türlü yollara girdiklerini ve onların bu ayeti mucizevî olayın dışında tutmaya çabaladıklarını da aktarmaktadır (Mevdudi, 1995ç, s. 113). Ona göre bu olay apaçık bir mucizedir. Ayrıca olayın mucizeliğini kabul etmek onu inkâr etmekten daha kolaydır.

Mevdudi bazı çağdaş yorumcuların ilgili ayeti yanlış tercüme ederek farklı manalara çekmeye çalıştıklarını da aktarmaktadır. Bu gibi kimselerin Neml, 27/38. ayeti, 'Sizden hanginiz Melike için bir tahtı bana getirebilir?' diye tercüme ettiklerini söyleyen Mevdudi, Kur'an'ın "O'nun tahtı" anlamında olan "بعرشها" ifadesini kullandığını ancak "O'nun için bir taht" anlamındaki "بعرش لها" tabirini kullanmadığını söylemektedir. Mevdudi, Hz. Süleyman'ın Melike'nin tahtını Yemen'den Kudüs'e getirilmesi şeklindeki Kur'an'ın ifadesini göz ardı eden bazı kimselerin, söz konusu ayeti yanlış tercüme ettiklerini belirtmektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 113). İfrit'in "Sen daha makamından kalkmadan önce, ben onu sana getirebilirim (Neml, 27/38)" sözü ile ilgili de farklı görüşler vardır. Bazıları bu makamın yargı makamı olduğunu ve yargı işlerinin öğlene kadar sürdüğünü dolayısıyla İfrit'in tahtı yarım günde getirmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Beydavi, 2011b, s. 106; Sâbûnî, 2003, s. 359).

Nesefî'ye göre bu İfrit azgın ve pis bir cindir. Asıl adı da Zekran'dır (Nesefî, 2019ç, s. 563). Taberi ise bu cinin adını Kuzen olarak rivayet etmektedir (Taberi, 1996ç, s. 275). Beydavi'ye göre de ifrit denilen bu varlık Zekvan veya Sahr adında kötü ve zapt edilemez bir cindir (Beydavi, 2011b, s. 106).

Bu mesele münasebetiyle cinlerin dağlarda yaşayan insanlar olduklarını iddia eden kimselere de değinen Mevdudi, iki şehir arasındaki mesafenin çok uzak olduğunu

hatırlattıktan sonra tahtın, böyle kısa zamanda bir insan tarafından getirilebilmesinin mümkün olmadığını söylemektedir. Mevdudi'ye göre günümüzde bile jet uçaklarıyla bu vazifenin başarıyla tamamlanması mümkün değildir. Söz konusu tahtın açık bir ormanda bekleyen bir nesne değil; bilakis melikenin sarayında bulunduğunu ve sarayın da sıkı bir şekilde korunduğunu aktaran Mevdudi, melikenin olmadığı bir dönemde tahtın daha güvenli bir yerde saklanmış olması gerektiğini söylemektedir. Ona göre eğer birisi tahtı almak üzere oraya gitmiş olsaydı, oradaki nöbetçileri etkisiz hale getirmek ve tahtı almak için güçlü bir kuvvetle gitmesi gerekirdi. Sonuç olarak Mevdudi tahtın bir insan veya bir ordu tarafından alınmasının imkansızlığını belirtmekte olup bu görevin yalnızca bir cin ile ilişki sonucunda gerçekleştirilebileceğini mantıklı görmektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 113).

“Kendinde Kitaptan bir ilim bulunan biri kişi” diye nitelenen şahıs hakkında da farklı görüşler vardır. Müfessirlerden bazıları onun bir melek bazıları da bir insan olduğunu söylemiştir. Bu kimsenin insan olduğunu söyleyenler ise bu kişinin kimliğinde birleşmemiştir. Bazılarına göre bu kimse Yahudi bir vezir olan Berahya'dır. Kimileri de onun Hz. Hızır olduğunu iddia etmiştir. Razi gibi alimler ise bu kimsenin Hz. Süleyman'ın kendisi olduğunu ileri sürmektedir. Muhammed Esed de bu görüştedir (Esed, 1988, s. 927).

“...Göz açıp kapanıncaya kadar getiririm. (Neml, 27/40)” ifadesine değinen Esed, bu durumu büyüün başarabileceğinden daha hızlı bir şekilde olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Esed, tahtın getirilmesi olayının sembolik olduğunu belirtmektedir. Ona göre Hz. Süleyman'la Sebe Melike'si kıssasının tamamında olduğu gibi kıssanın “tahtın getirilmesi” kısmında da insan ruhunun manevî değerler açısından kademeli uyanışının sembolik ifadesi, ince bir biçimde iç içe işlenmiştir (Esed, 1988, s. 927).

Mevdudi ise bu kimse hakkında Kur'an ve sahih rivayetlerde herhangi bir bilginin yer almadığını belirtmektedir. Birçok müfessirin bu şahsı farklı olarak nitelediğini aktaran Mevdudi, Razi'ye itiraz ederek onun belirtmiş olduğu görüşün rivayetlere değil bizzat Kur'an'a dahi uymadığını söylemektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 115).

Ayrıca Mevdudi, bir kral tahtının çok uzak mesafeden göz açıp-kapanıncaya kadar nasıl getirildiğine dair sorulara da cevap vermektedir. Ona göre gözlem ve deneye dayanan yer, zaman, madde ve hareket gibi kavramlar sadece bizim için geçerli

ve uygulanabilir olan kavramlardır; ancak bu kavramlar Allah'ı bağlamaz, O'nun için değişmez. Mevdudi'ye göre Yüce Allah'ın gücü, sıradan bir tahtı değil, güneşi ve ondan daha büyük yıldızları anlık bir şekilde milyonlarca mil mesafelere bir anda hareket ettirebilecek ve yönlendirebilecek kadar büyüktür. Dolayısıyla bir emriyle her istediğini anında yerine getiren Yüce Allah'ın, Sebe melikesinin arşını çok yüksek hızlarda hareket ettirebilecek güce sahip olması mümkündür (Mevdudi, 1995ç, s. 115-116).

4.3.9.3. Hz. Süleyman'ın Asâsını Ağaç Kurdunun Kemirmesi

Hz. Süleyman ölüm vakti geldiğinde asâsına dayanmış haldeydi. Bu yüzden de cinler ve insanlar onun öldüğünün farkına bile varamamıştı. Bir yaprak kurdu asâsını kemirip kırdıktan sonra Hz. Süleyman yere yığıldı ve o zaman öldüğü anlaşılmış oldu. Bu ayet cinlerin gaybı bildiğini iddia edenlere bir cevap niteliğindedir. Nitekim ayette de ifade edildiği gibi eğer cinler gaybı bilselerdi kurt asâyı kemirmeden ve Hz. Süleyman yere yığılmadan öldüğünü bilirlerdi (Mevdudi, 1995ç, s. 514-515).

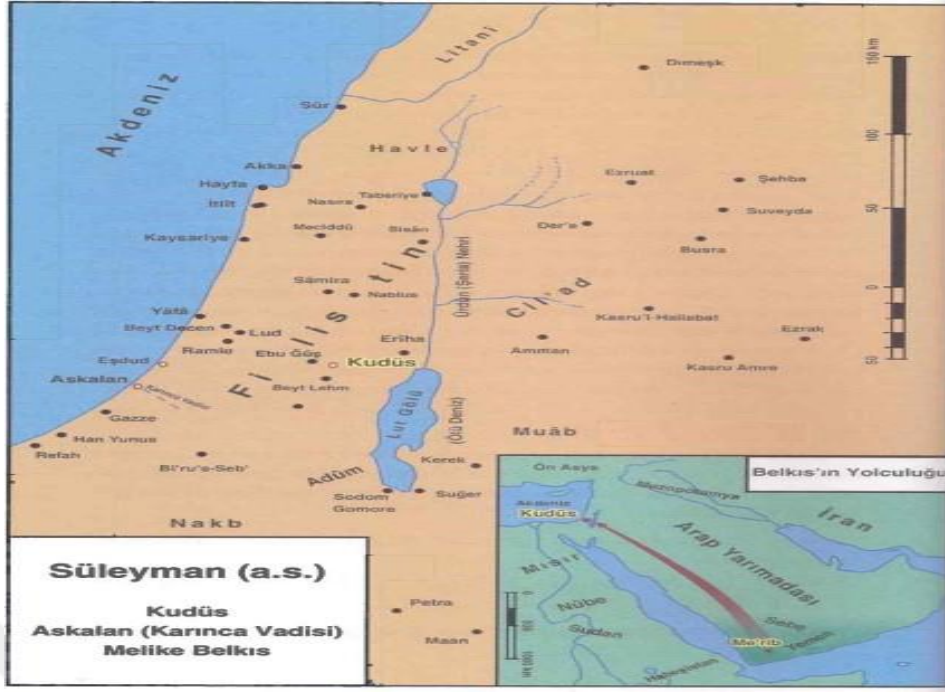
Bazı çağdaş müfessirler bu ayeti çok farklı anlamlarda yorumlamıştır. Onlara göre Hz. Süleyman'ın oğlu Rehoboam lüks hayatı tercih etmiş ve çevresindeki dalkavuklar tarafından etkilenmiştir. Ancak yeteneksiz olması hasebiyle Hz. Süleyman'ın vefatından sonra taşıdığı mesuliyeti yerine getirememiştir (Mevdudi, 1995ç, s. 514-515).

Muhammed Esed'e göre bu kısa insan hayatının değersizliğini ve doğal zayıflığını, dünyevi güç ve görkemin geçici ve anlamsız olduğunu anlatan bir mecaz olarak kullanılmıştır (Esed, 1988, s. 1038).

Yukarıda belirtilen bu yorumların Kur'an'ın ifadesine uymadığını söyleyen Mevdudi, Kur'an'ın asıl anlatmak istediğinin yukarıda yer alan ifadelerden farklı olduğunu belirtmektedir. Ona göre Hz. Süleyman, değneğine yaslanmış biçimde otururken veya ayaktayken vefat etti. Destek aldığı değnek sebebiyle vücudu yerinde sabit kaldı ve cinler, onun yaşamını sürdürdüğünü düşünerek önceki vazife ve işlerine devam ettiler. Ancak ağaç kurdunun değneği kemirip çürütmesiyle Hz. Süleyman'ın bedeni yere yıkıldı. Bu esnadan sonra cinler, onun hayatını kaybettiğini anladılar (Mevdudi, 1995ç, s. 514-515).

Söz konusu ayeti yukarıda aktarıldığı gibi yorumlayan çağdaş müfessirlere de değinen Mevdudi, onların türlü te'villerle ayetin anlamını farklı bir manaya çektiklerini söylemektedir. Ağaç kurdunu Hz. Süleyman'ın ehil olmadığına, değneğin Hz. Süleyman'ın gücüne, bedeninin yıkılmasını ise krallığının çöküşüne yorumlayan bu kimselere karşı çıkan Mevdudi'ye göre eğer Yüce Allah, bu konuları açıklamak isteseydi bunu elbette yapardı. Arap dilinde kelime sıkıntısı olmadığını da belirten Mevdudi, hal böyle iken Kur'an'ın böyle kapalı ifadeler kullanmayacağını söylemektedir. Ona göre Kur'an, hiçbir yerde yorum sahiplerinin bildirdiği şekilde bilmece gibi karmaşık ifadeler kullanmamıştır. Mevdudi'ye göre bu tür bir yorumun en tuhaf ve mantıksız yanı, cinlerin Hz. Süleyman'a hizmet etmek üzere boyun eğen çevre kabile ve topluluklar olduğunun iddia edilmesidir (Mevdudi, 1995ç, s. 514-515).

Mevdudi'ye göre söz konusu ayetin son kısmını açık fikirli bir şekilde değerlendiren herkes, cinlerin kendilerini gaybı bilen bir grup varlık olarak yahut insanlar tarafından gaybı bildikleri sanılan bir topluluk olarak bilindiğini fark eder. Ona göre cinlerin gaybı bilemeyecekleri gerçeği, Hz. Süleyman'ın ölmüş olmasına rağmen onu yaşayan bir varlık gibi algılayarak hizmet ve görevlerine devam etmelerinde ortaya çıkmaktadır (Mevdudi, 1995ç, s. 515). Ayrıca Mevdudi, Kur'an'ın ifadesinin, cinleri çevre kabileler olarak gören bir kişinin bu yanlış inancını hemen değiştirmesini sağlayacak kadar açık olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla vakıa, materyalist dünya önünde, gözle görülmeyen cinlerin varlığını kabul etmekten utanç duyan bireylerin Kur'an'da açıkça bahsedilmesine rağmen bu hatalı düşünce üzerinde ısrar etmelerinden başka bir şey değildir (Mevdudi, 1995ç, s. 515).

Şekil 87. Karınca Hadisesinin Yaşandığı Yeri Gösteren Harita
(Halil, 2007, s. 94).

4.3.10. Hz. İsa

4.3.10.1. Hz. İsa'nın Mucizevî Doğumu

Hz. İsa'nın doğumu konusu hem Kur'an hem de hadis literatüründe anlatılan bir olaydır. İslâm inancına göre Hz. Meryem Yüce Allah'ın seçkin kullarından biridir ve Hz. İsa'yı mucizevî bir şekilde dünyaya getirmiştir.

Mâturîdî, Hz. Adem'in babası ve anası olmaksızın yaratıldığını, buna rağmen onun için Rab'dır veya ilahtır şeklinde yakıştırmaların yapılmadığına dikkat çekmektedir. Buna rağmen, sadece babasız yaratılması hasebiyle Hz. İsa'nın İlah olduğu iddia edilmiştir (Mâturîdî, 2015b, s. 355).

Taberi Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılmasının, Hz. Adem'in hem anasız hem de babasız olarak yaratılmasından daha garip olmadığını söylemektedir (Taberi, 1996b, s. 275). Dolayısıyla bu ne inanılmaz bir şeydir ne de onu ilah kılacak bir durumdur.

Zemahşeri, Hz. İsa'nın insanların dünyaya gelişi konusunda süregelen adetin dışında var edilmiş olmasının Hz. Adem'in dünyaya gelişine benzetildiğini ifade etmektedir. Ayrıca Zemahşeri, anasız ve babasız yaratılmış olmanın sadece babasız

olarak yaratılmış olmaktan çok daha ilginç ve mucizevî olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte O, bu Hz. İsa'nın Hz. Adem'e benzetilmesinde ilginç olanın daha ilginç olana, harikulade olanın daha harikulade olana benzetildiğini belirtmektedir (Zemahşeri, 2016a, s. 954).

Razi ise Hz. Adem'in balçıktan yaratılışının yanı sıra, Hz. İsa'nın ana rahminde birikmiş kan damlasından yaratılmasının akla daha yakın olduğunu söylemektedir (Razi, 2002b, s. 360). Razi'nin söylemek istediği şey, zahir nazarda toprağın insana dönüşmesindense, anne rahminde yani başka bir insanın bir parçasından bir insanın ortaya çıkmasının daha makul olduğudur. Bu münasebetle Hz. Adem'in yaratılışını inkâr etmeyen kişinin Hz. İsa'nın babasız yaratılışını evleviyetle inkâr etmemesi gerekir. Allah'ın kudretine göreyse hiçbiri zor değildir.

Esed bu ayetin, Hristiyanlığın Hz. İsa'ya atfettikleri ilahlık doktrinine bir cevap olduğunu vurgulamakta ve Hz. Adem örneğinden yola çıkılarak bütün insanlığın kastedildiğini bildirmektedir. Ona göre bu ayet Hz. İsa'nın Hz. Adem -dolayısıyla bütün insanlar- gibi ölümlü olduğuna işaret etmektedir (Esed, 2015, s. 157).

Hz. İsa'nın olağanüstü doğumuna karşın bazı kimselerin onun anne ve babasının olduğunu dolayısıyla doğumunun da normal olduğunu savunanlar olmuştur. Mevdudi'ye göre bir yandan Kur'an'ın ilahi bir kelim olduğuna inanan, ancak diğer yandan Hz. İsa'nın mucizevî olmaksızın bir anne ve babadan dünyaya geldiğini kanıtlamak için uğraşanların durumu, Yüce Allah'ın kendisini iyi ifade edemediğini göstermeye çabalamaktır (Mevdudi, 1995a, s. 257). Zira bunların takındığı tavra göre Yüce Allah -hâşâ- anlatmak istediğini açık seçik ve net bir şekilde anlatamamış; muhataplar da Hz. İsa'nın babasız doğduğunu zannetmiştir!

Hristiyanlığın Hz. İsa'ya atfettikleri ilahlık iddiasına da değinen Mevdudi, kadim müfessirlerin de dikkat çektiği üzere; mucizevî bir şekilde dünyaya gelmenin insana Rab veya O'nun oğlu olma hakkı tanımadığını vurgulamaktadır. Şayet böyle bir hak olsa Hz. Adem'in buna Hz. İsa'dan daha layık olduğunu söylemektedir. Zira o hem anasız hem de babasız gelmiştir dünyaya. Dolayısıyla Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi sonucu ilah olarak görülmesi sapkınlıktır. Bunun en büyük delili ise Hz. Adem'in hem anasız hem de babasız dünyaya geldiği halde ilah olarak görülmemesidir (Mevdudi, 1995a, s. 264-265). O, Hristiyanların Hz. İsa'yı ilah olarak görmesinin yanlış dayanaklar sonucu olduğunu söylemektedir. Mevdudi'ye göre Hz.

İsâ yalnızca Allah'ın iradesiyle mucizevî bir şekilde yaratılmış ve kendisine verilen mucizelerle peygamberliğinin açık bir kanıtını sunmuş olan bir insandır. Onun göğe yükseltilişine de değinen Mevdudî'ye göre kafirler çarmıha germeden önce Yüce Allah onu kendi katına yükseltmiştir. Yüce Allah'ın kudreti, yaratmış olduğu mahlukattan dilediğine istediği şekilde davranmaya yeter. Bu sebeple Hz. İsâ'ya özgü bu durum ile onun ilah olduğu, ilahın oğlu olduğu ya da onun idaresinde ortak olduğu çıkarımı yapmak tümüyle hatalıdır (Mevdudî, 1995a, s. 265). Nitekim doğmak, doğurulmak, önceden olmayıp belli bir tarihte dünyaya getirilmek gibi özellikler zaten ilah olmaya engel insani vasıflardır. Yine İlâhi kudretle babasız dünyaya gelmek ise ilahlığa mani olan sair evsafı nakzeden bir husus değildir.

4.3.10.2. Hz. İsâ'nın Göğe Yükseltilmesi

Müfessirlerin ekseriyetine göre Hz. İsâ ruhu ve cesediyle birlikte göğe yükseltilmiştir. Bir kısım müfessirlere göre ise göğe yükseltilen Hz. İsâ'nın cismi değil ruhudur. Razi de Hz. İsâ'nın ölmeden ve öldürülmeden yükseltildiğinin Nisa sûresinin 158. ayetiyle sabit olduğunu söylemektedir (Razi, 2002c, s. 408).

Ömer Nasuhi Bilmen, Yüce Allah'ın Hz. İsâ'yı yanına, kutsi ve ulvi bir makama yükselttiğini bunun da asla inkâr edilemeyeceğini bildirmektedir (Bilmen, 1985, s. 702).

Esed'e göre Kur'an'ın hiçbir bölümünde, Yüce Allah'ın Hz. İsâ'nın yaşadığı dönemde bedensel olarak cennete yükseltildiğini destekleyen herhangi bir açık beyan bulunmamaktadır. Ona göre ayetteki “Allah o'nu kendi katına yüceltti” ibaresiyle Hz. İsâ'nın Allah'ın özel rahmeti mertebesine yükseltildiği anlaşılmaktadır. Esed, “onu yücelttik” fiilinin İdris Peygamber ile bağlantılı olarak da kullanıldığına değinmekte ve bu yüceltmenin bütün peygamberlerin yararlandıkları bir lütuf olduğunu söylemektedir (Esed, 2015, s. 242).

Süleyman Ateş, bu ayette “seni bana yükselteceğim” hitabı ile kastedilenin Hz. İsâ'nın ruhu olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu durum üç maddede delillendirilebilir.

1) Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın kanunlarında değişiklik olmadığını belirtiyor. Hz. İsâ'nın cisminin göğe yükseltilmesi, Yüce Allah'ın arzdan çıkan

maddelerin tekrar arza dönecekleri hakkındaki kesin kanununa aykırıdır. Madde, kendi doğasında bir değişiklik olmaksızın ve harici etkiler olmadan yukarı çıkmaz. Buna benzer bir olay insanlık tarihinde hiç yaşanmamıştır.

2) Gök ile kastedilen maddi gök ise yıldızlardan ibarettir. Yani Hz. İsa, şu yıldızlardan birine mi çıkarılmıştır? Eğer kastedilen manevi gök ise oraya ceset gitmez, ruh gider. Çünkü orası maddi değildir.

3) Kur'an-ı Kerim, Hz. İsa'nın göğe yükseltildiğini ifade etmiyor; aksine, Allah'a yükseltildiğini belirtiyor. Allah'a yükselmek, O'nun katında yüksek bir makama ulaşmayı ifade eder. Benzer şekilde, Hz. İdris için de "Biz onu yüce bir dereceye yükselttik." ifadesi kullanılmıştır (Ateş, 2015b, s. 50).

Ateş, Kur'an'ın Hz. İsa'nın öleceğini açıkça ifade ettiğinden dolayı onun öldüğüne inanmak gerektiğini savunmaktadır. Hz. İsa'nın Hristiyanların zannettikleri gibi Yahudiler tarafından asılarak öldürülmediğinin altını çizen Ateş, Yahudilerin ona benzeyen birini astıklarını, Hz. İsa'nın da onların gözünden kaybolup emin bir yere gittiğini ve orada normal bir şekilde vefat ettiğini söylemektedir (Ateş, 1998b, s. 55).

Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar ineceğini aktaran hadislere de değinen Ateş, bu hadislerin te'vil edilebileceğini söylemektedir. Ateş'e göre bir peygamberin dini yaşandıkça, o peygamberin maneviyatı da yaşamaktadır. Ona göre Hz. İsa'nın öğretileri Yahudiler tarafından sonlandırılmamış aksine yayılmış ve Yahudilik üzerinde etkili olmuştur. Onun ruhuyla bütünleşen ümmet, belki ismen değil ama manen Hz. Muhammed'in fikirlerini benimseyecek ve onları uygulayacaktır. 20. yüzyılın ikinci yarısında İslâm'ın sesinin yavaş yavaş duyulacağını söyleyen Ateş, İslâm'ın anlaşılmasını engelleyen, onun özünü değiştirip tahrif ederek Avrupa'ya aktaran misyonerlerin, yeni nesil tarafsız bilim insanlarının çabalarıyla bu tutumlarından vazgeçmek zorunda kaldıklarını söylemektedir. Ona göre İslâm, doğru bir şekilde anlatıldığında şüphesiz ki Avrupa'da ve dünyanın her yerinde hakimiyet kuracaktır (Ateş, 1998b, s. 55).

Tabi ki Ateş'in bu kanaatlerinde ve delillendirmelerinde birtakım mantık hataları ve eleştirilecek pek çok şey bulunmaktadır. Ancak bunları örnek olarak alıntıladığımız için o hususa girmeksizin Mevduci'nin kısa ve net bakış açısıyla mukayese imkanı sunmuş olalım.

Hz. İsa'nın kıyamete yakın bir zamanda Deccal ile savaacağını bildiren hadislere değinen Mevdudi, bu hadislerin seraheten Hz. İsa'nın yeniden yeryüzüne gönderileceğini bildirdiklerini, bu sebeple Hz. İsa'nın ölü olmaktan çok ikinci gelişine dek evrenin bir yerlerinde yaşıyor olduğuna inanmanın daha mantıklı olduğunu belirtmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 430).

Mevdudi, Hz. İsa'nın yükselme durumunun kapalı bir ifadeyle anlatıldığını; bu nedenle konu hakkında bir yorum yapmanın veya görüş bildirmenin imkansız olduğunu söylemektedir. Bu sebeple o, hadisenin mucizevî bir şekilde gerçekleştiğini dile getirmekten başka herhangi bir çarenin kalmadığını ifade etmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 429). Mevdudi'ye göre eğer ifade edilen bu olay yalnızca Hz. İsa'nın doğal olarak vefat etmesi olayıyla sınırlı olsaydı, bu olaydan anlatılmasının ardından söylenen "Allah güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir" ifadeleri anlam teşkil etmezdi. Çünkü bu kelimeler, yalnızca Yüce Allah'ın gücünü ve kudretini açıklayan doğüstü bir hadise meydana geldiğinde kullanılır (Mevdudi, 1995a, s. 430).

4.3.10.3. Hz. İsa'nın Beşikte İken Konuşması

Hz. Meryem, doğurduğu çocuğu yani Hz. İsa'yı kucağına alıp getirdiğinde, ailesi bu durumu şaşkınlıkla karşılar ve onu kınamaya başlar. Temiz bir ailenin itibarına yakışmayacak bir durumu gerçekleştiğini iddia ederler. Ancak Hz. Meryem, sessiz kalır ve sadece bebeği gösterir. "Beşikteki bebekle nasıl iletişim kurabiliriz?" diyenlere bebek, Yüce Allah'ın kulu olduğunu, Allah'ın kendisine Kitabı verip peygamber yaptığını, her yerde mübarek kılındığını; yaşamı boyunca namaz kılma, zekat verme, annesine iyi davranma gibi görevleri olduğunu belirtir. Ayrıca, Allah'ın kendisini azgın bir zorba yapmadığını, doğduğu, öleceği ve tekrar dirileceği günlerde esenlik içinde olacağını ifade eder (Ateş, 1988c, s. 376).

Abdullah b. Abbas'a göre Hz. İsa mucize eseri olarak henüz 40 günlük iken beşikte konuşmuştur. Bu da onun istikbalde peygamber olacağını açık bir alametidir (Demirci, 2017a, s. 210).

Nesefi Hz. İsa'nın, "Üzülme, cevabı da bana havale et." sözü üzerine Hz. Meryem'in onu işaret ettiğini, bunun üzerine Hz. İsa'nın beşikte bulunuyor iken mucizevî bir şekilde onlarla konuştuğunu söylemektedir (Nesefi, 2019c, s. 526).

Esed'e göre Hz. İsa'nın beşikte konuşmasını aktaran ayetler (Meryem, 13/27-30), sonraki zamanda meydana gelecek bir durumu ifade etmek için te'kid amacıyla geçmiş zamana ait bir kip kullanarak, meydana gelecek olayların tasavvurunu sağlayan bir metafor niteliği göstermektedir. O, bir insana zihinsel planda ve hayat tecrübesi olarak tam bir olgunluğa erişmeden önce peygamberlik görevi verilmesinin düşünülemeyeceğini söylemektedir. Esed'e göre bu pasajın Hz. İsa tarafından, onun yetişkinliğe ulaştığı ve kendisine fiilen peygamberlik görevinin tevdi edildiği dönemden sonra da ifade edilmiş olması mümkündür (Esed, 2015, s. 744).

Esed gibi birtakım te'viller yapan Mevlana Muhammed'e göre de henüz düşünme melekeleri oluşmamış bir çocuğun -Hz. İsa'nın- beşikte konuşması mümkün değildir. Ona göre genç yaşta kendisine peygamberlik verilen Hz. İsa, kavminin gözünde ağzı süt kokan bir çocuk gibiydi. Bu sebeple yaşını başını almış Yahudiler, genç birisinin ebedi hakikatleri hatırlatmasını onur meselesi yaparak: "Biz, beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz dediler (Meryem, 19/27-32)." Yani ona göre Hz. İsa kavmi ile konuşurken aslında genç bir delikanlı idi. Ancak kavmi onu hala küçük bir çocuk mesafesinde görüyordu. Bundan dolayı kendilerinden küçük yaşta olan ve bazı tecrübelerden yoksun genç bir delikanlıyı mecazi olarak çocuğa benzetmişlerdi (Demirci, 2017a, s. 211).

Buradan da anlaşıldığı gibi Esed ve Mevlana Muhammed gibi ilgili mucize anlatısını kendi akıllarına sığdıramayan araştırmacılar, Hz. İsa'nın beşikte konuşma hadisesini kabul etmemekte olup bu olayın Hz. İsa'nın yetişkin yıllarında gerçekleştiğini belirtmektedir. Oysa Kur'an'ı Kerim bu konu hakkında şüpheye mahal vermeyecek şekilde Hz. İsa'nın beşikte konuştuğunu bildirmektedir. Ehl-i sünnet ulemasının tamamına yakını da Hz. İsa'nın beşikte konuştuğunu ona verilen bir mucize olarak kabul etmektedir.

Mevdudi de ayetleri bu şekilde temelsiz te'villere sapıp yorumlayanların yanlışlık içerisinde olduklarını belirtmektedir. Ona göre bütün temayı göz önünde bulunduran bir kimse, Esed ve Mevlana Muhammed gibi kimselerin yaptıkları yorumların yanlış olduğunu ve mucizeyi inkâr etmek amacıyla ortaya attıklarını görebilir. Mevdudi'ye göre Hz. İsa, beşikte iken olağanüstü bir şekilde kavmine hitap etmiştir. Bu durum Kur'an'ın farklı yerlerinden çeşitli deliller ile de müeyyedir (Mevdudi, 1995c, s. 217).

4.3.10.4. Hz. İsa'ya ve Havarilerine Gökten Sofra İndirilmesi

Hz. İsa'nın gökten sofrayı indirme mucizesi tarihsel ve dini kaynaklar arasında yer alan bir anlatıya dayanmaktadır. Bu olay, Kur'an'da da anlatılmıştır. Kur'an'da bu olaya dair ayrıntılı bir anlatımdan ziyade, kısa bir bahis bulunmaktadır. Hz. İsa ve havarilerinin bir yolculuğu sırasında Kur'an'da da adı zikredilmeyen bir yerde, gökten Yüce Allah tarafından bir sofranın indirildiği ifade edilmiştir. Bu sofranın üzerinde ise temiz ve helal olan yiyeceklerin bulunduğu anlatılır. Mucize şeklinde gerçekleşen bu olay Hz. İsa'nın Allah'ın gücü ve lütfuyla insanların ihtiyaçlarını karşılayabileceğini göstermek amacıyla gerçekleştirilen bir gösterge olarak yorumlanır.

Hasan el-Basri ve Mücahid böyle bir sofranın indirilmediğini söyleyip bu görüşlerini iki farklı delile dayandırmışlar. Bu delillerden birincisi, ayette geçen “Eğer sizden herhangi biri gökten indirdiğim sofrayı inkâr ederse ben onu muhakkak ki alemlerden hiç kimseyi azaplandırmadığım bir azapla azaplandırırım” sözü üzerine, orada bulunanların bu azaptan korkup bağışlanmalarını talep etmeleri ve “Biz bu sofrayı istemiyoruz” demiş olmaları ihtimalidir. İkincisi ise sofranın hem evvelkiler hem de sonrakiler için bayram olacağını bildirilmesidir. Böyle bir sofranın inmesi durumunda bu bayramın kıyamete kadar sürmesi gerekecektir. O zamandan günümüze hatta kıyamete kadar böyle bir bayramın olmaması, sofranın inmediğini ortaya koymaktadır (Razi, 2002ç, s. 290).

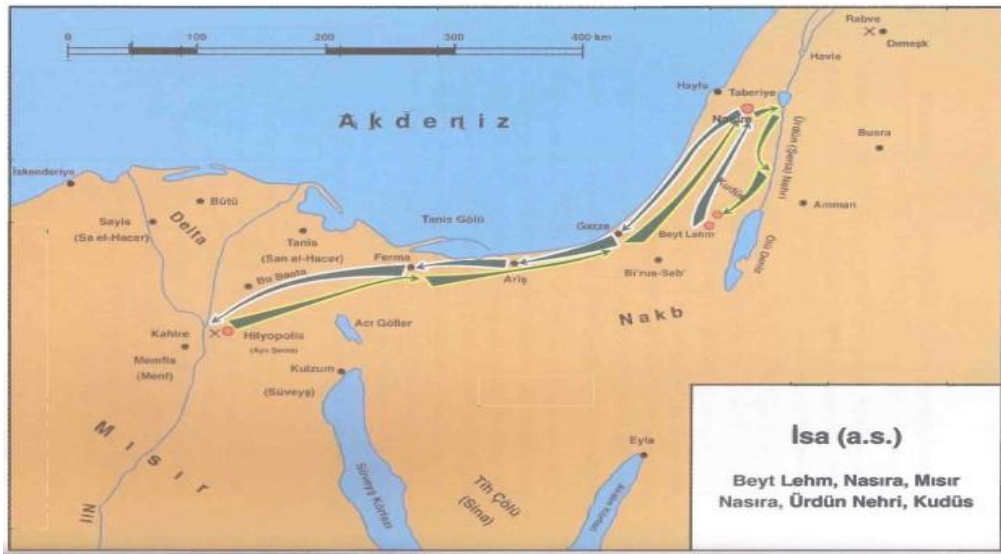
Müfessirlerin büyük bir çoğunluğunun görüşü ise bu sofranın indiği şeklindedir. Onlar “Ben onu sizin üzerinize elbette indireceğim” sözünü herhangi bir koşula dayanmaksızın sofranın mutlak manada indirileceği noktasında Yüce Allah'ın bir vaadi olduğu noktasında ittifak etmekte (Razi, 2002ç, s. 290).

Esed, bu hadise ile ilgili iki farklı kıraate değinmektedir. İlki Kur'an'ın genel kabul gören kıraatidir. Bu ifade, “هل يستطيع ربك” yani, “Rabbinin gücü yeter mi?” şeklindedir. Kur'an'da Hz. İsa'nın havarilerinin sağlam müminler olarak tanımlandıklarına dikkatleri çeken Esed, bu şekildeki bir sorunun Yüce Allah'ın dilediği herhangi bir şeyi yapabilme kudreti ile ilgili esaslı bir şüpheyi ortaya çıkardığını söylemektedir. O, bu sorunun yukarıdaki manada anlaşılması durumunda Yüce Allah'ın kudreti konusunda şüphe edilmiş gibi gözüktüğünden müfessirlerin çoğunluğunun bu soruyu bir kimsenin başka birine “Benimle gelir misin?” sorusuna benzettiklerini aktarmaktadır. Bu durumda sorulan kişinin kudreti ile ilgili şüpheyi

değil, gitme arzusuyla ilgili bir belirsizliği yansıttığını ifade etmektedir. Dolayısıyla havarilerin sorusu “Allah’ın gücü buna yeter mi?” şeklinde değil “Allah böyle bir sofrayı indirir mi?” anlamındadır (Esed, 1988, s. 289-290).

Söz konusu bir diğer kıraat ise “هل تستطيع ربك” yani, “Rabbinden isteyebilir miydin?” şeklindedir. Esed bu kıraatin havarilerin Hz. İsa’nın Yüce Allah’tan yukarıdaki talepte bulunabilme kudreti hakkındaki tereddütlerini yansıttığını belirtmektedir. Hz. Ayşe’nin de önceki kıraati reddedip bu kıraati ele aldığını aktaran Esed, kendisinin de bu görüşe katıldığını söylemektedir. O, Hz. İsa’nın yaptığı duanın da günlük yiyecek isteğinin bir yansıması olarak anlaşılabilirliğini bildirmektedir. Ayrıca Esed, “اني منزلها” kelimesiyle Yüce Allah’ın devamlılık gerektiren maddî ve manevî rızıklandığına vurgulandığını belirtmektedir. Esed bu mucizeyi kabul etmeme noktasında daha da ileri giderek ayette Yüce Allah’ın varlığının delili olarak bir mucize gösterilmesi talebinin kınandığını da söylemektedir (Esed, 1988, s. 289-290).

Neticede Mevdudi gerçekten bir sofranın indirilip indirilmediği konusunda Kur’an’ın sustuğunu ve herhangi bir sıhhatli kaynağın olmadığını söyledikten sonra iki durumun da mümkün olabileceğini ifade etmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 524). Onun bu iki ihtimali kabul etmesinin sebebi konuyla ilgili belirsizliktir. Yoksa mucize eseri olarak Yüce Allah’ın bir sofrayı indirmiş olabileceği noktasında Mevdudi’nin herhangi bir itirazı bulunmamaktadır.

Şekil 114. Hz. İsa’nın Bulunduğu Yerler
(Halil, 2007, s. 118).

4.3.11. Hz. Muhammed (s. a.v.)

4.3.11.1. Hz. Muhammed'den Mucize Talep Edilmesi

Müşrikler Hz. Muhammed'den peygamberliğini ispat edecek çeşitli isteklerde bulunmuşlardı. Çünkü onlara göre bir kimsenin peygamberliği gösterdiği mucizelere bağlıdır. Onlara göre kişi gösterdiği mucizeler nispetinde peygamber olabilir (Mevdudi, 1995b, s. 132).

İnkarcılara göre Hz. Muhammed'in asıl manada peygamber olduğunu öğrenmenin tek kıstası, mucizevî bir olay meydana getirip getirmeyeceğidir. Çünkü onların akli delillerle onun mesajını anlamak gibi bir çaba içinde olmadıkları biliniyordu. Hz. Muhammed'in yüksek karakterinden veya ashabıyla gerçekleştirdiği manevi inkılaplardan ders çıkaramıyorlardı. Ayrıca cahiliyeden kalma söylentilerinin ve mensup oldukları şirkin ne kadar yanlış olduğunu görmek için Kur'an'da belirtilen akli delilleri incelemek konusunda da hiçbir niyetleri yoktu (Mevdudi, 1995c, s. 512). Bu çerçevede Mevdudi, Kur'an'ın bazı ifadeleriyle Hz. Muhammed'in görevinin mucize göstermek olmadığını asıl görevinin batıl yola düşmüş olan insanları uyarmak olduğunu anlaşıldığını belirtmektedir (Mevdudi, 1995b, s. 132).

Mevdudi'ye göre Hz. Peygamber zamanında ona ve davasına karşı gelen müşriklerin inanmamalarının sebebi mucize göstermemekle ilgili değildi. Ona göre onlar inatlarından ve inanmak istememelerinden böyle bir duruma düşmüşlerdi. Mevdudi, R'ad, 13/7. ayetini müşriklerin mucize taleplerine verilen cevap olarak değerlendirmektedir. Onun tanımıyla ayetin verdiği cevap olağanüstü bir ifade örneğidir (Mevdudi, 1995b, s. 523).

Mevdudi'ye göre bu ayetle Hz. Peygamber'den onlara şöyle demesi istenmiştir: “Göklerde ve yeryüzünde size iletilen mesajı doğrulayan, bu mesajı tanıklıkla destekleyen birçok ayet bulunmaktadır. Açık gözler ve açık kalp ile dikkatlice gözlemlediğinizde, bunları kolayca anlarsınız. Eğer gerçeği savunmak için göstermeniz gereken kararlılık ve arzudan kaçınırsanız, o zaman gerçeği onaylamaz ve kabul etmezsiniz. Ancak belki de inanmanız için olağanüstü ve mucizevî bir ayet olmalıdır; çünkü Firavun ve yandaşları gibi mucizenin sihir olduğunu iddia edebilirsiniz. Bu hastalığa yakalanan insanlar, gerçeği sadece azap onları tamamen dehşetiyle kuşattığında kabul ederler. Ancak siz de iyi bilmelisiniz ki sonradan duyulan pişmanlık bir fayda sağlamaz (Mevdudi, 1995b, s. 366).

4.3.11.2. İsrâ ve Mi'râc Olayı

Hz. Muhammed'in İsrâ ve Mi'râc olayı Mekke döneminde gerçekleşmiştir. Bu olağanüstü olay hakkında farklı rivayetler ve yorumlar mevcuttur. Bu yorumlardan bir tanesi -ki alimlerin çoğunun görüşü bu şekildedir. - Hz. Muhammed'in İsrâ ve Mi'râc hadiselerini uyanıklık halinde gerçekleştirdiği ve olayı bizzat yaşadığıdır. Bu durumun uyanıklık halinde gerçekleştiğini söyleyen kimseler, İsrâ, 17/1. ayette geçen “*Li-nüriyeha*” kelimesini *rû'yet* yani görmek olarak tefsir etmektedir (Razi, 2002ğ, s. 520). Bir diğer yorum ise Hz. Peygamberin bu yolculuğu ruhsal olarak yaptığıdır. Bu yorumun asıl dayanağı da Hz. Ayşe'nin, “O, yalnızca ruhu ile (bi-rûhihî) seyahat etti ve bedeni yerinden hiç ayrılmadı.” sözüdür (Esed, 1988, s. 1498). Mi'râc hadisesinin bedeni olduğunu kabul etmeyenler de bu durumu imkansız olarak gördüklerinden rüya halinde gerçekleştiği şeklinde değerlendirmektedir.

Razi, bu olayın fiziksel olarak gerçekleştiğini ifade etmektedir. O aynı zamanda olayın bir rüyadan ibaret olduğunu söyleyenlerin bu yorumlarının zayıf ve yanlış olduğunu belirtmektedir (Razi, 2002ğ, s. 520).

Esed, her iki durum için aktarılan rivayetleri ve görüşleri değerlendirdikten sonra İsrâ ve Mi'râc yolculuklarının ruhsal olduğuna kanaat getirmektedir. Esed'e göre İsrâ ve Mi'râc'ın 'somut' bir gerçekliğe dayandığına dair ikna edici bir neden bulunmasa da bu olayların objektif gerçekliğinden şüphe etmek için de bir neden bulunmamaktadır. Ona göre ilk dönem Müslüman kelamcılarının normal psikoloji bilgisine sahip olmamaları nedeniyle, sadece iki olasılığı düşünebildikleri belirtilmiştir: Ya fiziksel bir olay ya da bir rüya. Esed'e göre bazı kimseler bu muazzam olayların sadece bir rüya dünyasına hapsedilmesi durumunda anlamlarını büyük ölçüde kaybedebileceklerini düşündüklerinden, istemsiz bir şekilde fiziksel terimlerle yorumlamayı tercih ettiler ve Hz. Ayşe, Hz. Muaviye ve Hasan Basri'nin aksine, bu tutumlarını heyecanla savundular (Esed, 1988, s. 1500).

İsrâ ve Mi'râc olaylarının ruhen gerçekleştiğini ifade eden Esed'e göre günümüzde bilindiği gibi rüya, fiziksel gerçekleşmenin tek alternatifi değildir. Ona göre henüz bebeklik döneminde olmasına rağmen, modern psişik araştırmalar her ruhsal deneyimin (insan bedeninin bilinen organlarından hiçbirinin rol oynamadığı bir deneyim) zihnin salt sübjektif bir tezahürü olmak zorunda olmadığını göstermiştir. Ancak Esed'e göre böyle bir deneyim, belirli durumlarda insanın fizyolojik

organizması aracılığıyla gerçekleştiğinden, kelimenin tam anlamıyla daha az gerçek veya olgusal olduğu söylenemez (Esed, 1988, s. 1500).

Esed'e göre bu tür istisnai psişik aktivitelerin gerçek niteliği hakkında şu an için çok az bilgi bulunmaktadır. Bu nedenle bu aktivitelerin özellikleri hakkında kesin sonuçlara ulaşmak mümkün değildir. Ancak ona göre modern psikologların bazı gözlemleri, insan ruhunun geçici olarak bedenden ayrılma olasılığını doğrulamıştır. Bu durum, tarihin başından beri birçok dinin mistikleri tarafından dile getirilen bir olasılığa işaret etmektedir. Ona göre böyle geçici bir kopma durumunda, ruh veya can, zaman ve mekanı serbestçe aşabilir. Dolayısıyla Esed bu tür kopmaları hayali tecrübe olarak değerlendirmektedir. Ona göre bu tür hayalî tecrübeleri, benzeri bir tecrübeyi hiçbir zaman yaşamamış olan insanlara anlatmak gerektiğinde, yaşayan şahıs -bu durumda Hz. Peygamber- mecazî ifadeler kullanmak zorunda kalmaktadır. Esed'e göre bu, İsrâ ve Mi'râc esrarlı tecrübeleri ile ilgili bütün hadislerin müteşabih üslubunu açıklayan bir unsurdur (Esed, 1988, s. 1500).

Bazı kimseler de Hz. Peygamber'in mi'râc olayını Zerdüştlükle bağdaştırarak hadiseyi Zerdüş'tün hikayelerine dayandırma yoluna gitmişlerdir. Onlara göre Hz. Peygamber'in mi'râc gecesi yaşadığı bütün hadiseleri noktası noktasına Zerdüş't yaşamıştır. Dolayısıyla bu kimseler, Hz. Peygamber hakkında anlatıla gelen mi'râc olayının aslında Mecusilere ait olduğunu söyleyerek bu gecede yaşanan olayların Zerdüş't tarafından yaşandığını aktarma çabası içine girmişler (http-3).

Mevdudi, İsrâ sûresinin ilk ayetinin tefsirinde bu durumu ele almış ve detaylı yorumlarda bulunmuştur. O, ayette “*Sübhane*” kelimesinin geçmesiyle bu olayın olağanüstü bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Mevdudi'ye göre eğer olay sadece mistik bir görüntüyle sınırlı olsaydı, ayet bu olayı meydana getiren varlığın her türlü zayıflık ve eksiklikten uzak olduğunu gösteren “*Sübhane*” ifadesi ile başlamazdı. Ona göre “Kulunu bir gece... götüren” ifadesi, bunun sadece bir görüntü veya rüya olmadığını, aksine Yüce Allah'ın peygamberine ayetlerini gösterdiği fiziksel ve bedensel bir yolculuk olduğunu göstermektedir. Mevdudi'ye göre bu nedenle herkesin bunun sadece ruhsal bir deneyim olmayıp, Yüce Allah'ın peygamberi için hazırladığı fiziksel bir yolculuk ve bir gözlem olduğunu kabul etmesi gerektiğini belirtmektedir (Mevdudi, 1995c, s. 76). Nitekim rüya hadiseleri ümmetin herhangi bir ferdi için de mümkün olabilecek bir şeydir. Veli kullar gerek rüya gerekse yakaza aleminde pek

çok manevi seyahat ve tecrübe yaşamıştır. O halde Hz. Peygamber'in tecrübesinin elbette bunlardan bir farkının olması gerekmektedir.

Mevdudi bu olayın bir rüyadan veya mistik bir görüntüden ibaret olduğunu söyleyenleri bu söylemlerinden dolayı eleştiriye tabi tutmaktadır. Bazı kimselerin bu olayı imkansızmış gibi görmelerini garip bir durum olarak değerlendirmektedir. Çünkü Mevdudi'ye göre insanın sınırlı - hatta çok sınırlı - güçleriyle Ay'a ulaşabildiği bir çağda Yüce Allah'ın sonsuz güç ve kudreti neticesiyle resulüne bu tür bir yolculuğu kısa bir sürede gerçekleştirebileceğini inkâr etmek oldukça saçma olacaktır. Ona göre bir şeyin imkan dahilinde olup olmadığı konusundaki sual, kısıtlı güçlere haiz olan beşer için muteber olabilir. Ancak her şeyde tasarruf sahibi olan Yüce Allah söz konusu olduğunda, bu tür sualler edilemez. Mevdudi'ye göre Yüce Allah, Hz. Muhammed'i Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürdüğünü söylediğinde, bu mucize eseri hadiseyi sadece Yüce Allah'ın her türlü fiile muktedir olduğuna inanmak istemeyenler itiraz edip inkâr edebilir (Mevdudi, 1995c, s. 76).

Mevdudi bu hadiseyle ilgili hadislerle yöneltilen itirazları ise basit ve saçma olarak değerlendirmektedir. Bu itirazlardan biri Yüce Allah'a belirli ve sınırlı bir mekan izafe edilmesidir. Çünkü onlara göre Hz. Peygamber'in Allah'ın huzuruna yükselmesi bunu gerektirirdi. Hz. Peygamber bu yolculuk sırasında cenneti, cehennemi ve bu esnada azaba uğrayan bazı kimselere şahit olmuştur. Bir diğer itiraz da bu durumla ilgilidir. Bu yüzden bazı kimseler, "Neden bazı insanlar kıyametten sonra kurulacak mahkemedен önce azap çekmekte veya mükafat görmekte?" şeklinde itirazda bulunmaktadır (Mevdudi, 1995c, s. 77).

İlk itiraza değinen Mevdudi'ye göre Yüce Allah, kullarıyla ilişki sağladığında onların noksan ve zayıf tabiatlarına göre iletişim araçları kullanır. Bunun bu şekilde olması Allah'ın kendisinde bulunan eksiklik sebebiyle değil, insanların eksiklik zayıflıkları nedeniyledir. Örnek olarak O, yaratmış olduklarından birisiyle konuştuğunda, kendi sözlerinde herhangi kısıtlama olmadığı halde, kullarının anlayabileceği şekilde sınırlı bir konuşmayı tercih eder. Bu duruma benzer olarak O, kullarına mucizelerini göstermek istediğinde, onları mucizelerin gerçekleştiği yere götürür. Kulun evrende bulunan tüm ayetleri görmeye güç yetiremeyeceğini belirten Mevdudi, Yüce Allah'ın bir şeyi görmek amacıyla bir yere gitmesine ihtiyaç

duymadığını aksine böyle bir şeyi kulun yapmak durumunda olduğunu söylemektedir (Mevdudi, 1995c, s. 77).

İkinci itiraza da cevap veren Mevdudi, bu rivayetlerde yer alan durumların sembolik şeyler olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu itirazların sebebi Hz. Peygamber'e gösterilen birçok ayetin sembolik olduğunun anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Mevdudi'ye göre bir çukurdan fazla kiloya sahip bir ineğin çıkması, ancak yeniden çukura girememesi, fitnenin somut bir halini temsil eder. Ona göre benzer biçimde zina edenler, Hz. Muhammed'e önlerinde taptaze et olduğu halde çürümüş bir et yerlerken gösterilmiştir (Mevdudi, 1995c, s. 77). Buna bağlı olarak Mevdudi, verdiği bu örnekten yola çıkarak dünyada yapılan kötülüklerin ahiret hayatındaki karşılıklarının sembolik olarak daha önceden gösterildiklerini belirtmektedir.

4.3.11.3. Şakku'l-Kamer Hadisesi

İslâm alimlerinin çoğunluğuna göre ayın yarılması, Hz. Peygamberin hissi mucizelerinden biridir. Bu mucize de İslâm literatüründe “انشقاق القمر” (inşikaku'l-kamer) veya “شق القمر” (şakku'l-kamer) terimleriyle ifade edilmiştir.

Şakku'l-Kamer olayının iki farklı şekilde gerçekleştiğine dair rivayetler vardır. Bazılarına göre Ay Hz. Peygamber'in işareti ile yarılmış ve orada bulunan kimseler de bu duruma şahit olmuştur. Bazıları da bu yarıma olayının kıyametin kopma esnasında gerçekleşecek olaylardan biri olduğunu söylemektedir. İkinci görüşe göre Hz. Muhammed, böyle bir mucize göstermemiş olup kıyamet esnasında meydana gelecek bir hadiseye işaret etmiştir (Esed, 1988, s. 1265).

Taberi, Mâturîdî, Zemahşeri gibi müfessirlere ve sair müfessirlerin çoğunluğuna göre bu olay Hz. Peygamberin mucizelerinden biridir. Onlara göre bu hadise hakikaten de gerçekleşmiş olup Ay fiziksel olarak iki parçaya ayrılmıştır (Mâturîdî, 2015ğ, s. 225; Taberi, 1996d, s. 63; Zemahşeri, 2016c, s. 468).

Razi de ayın yarıma hadisesinin bizzat Hz. Peygamber zamanında gerçekleştiğini söylemektedir. O ayrıca ayın ileride yarılabileceğini ifade edenlerin bu yorumlarının uzak bir ihtimal olduğunu ve bu şekildeki ifadelerin manasız olduğunu belirtmektedir (Razi, 2002i, s. 589-590).

Esed her zamanki yaklaşımı üzere bu olayı muhtemelen bir ay tutulması şeklinde yorumlamıştır. Ona göre olayın mahiyeti ne olursa olsun, ayetin ona değil de gelecekteki bir olaya, yani son saat yaklaşırken meydana geleceklere ilişkin olduğu kesin gibidir (Esed, 1988, s. 1265).

Günümüz araştırmacılarından örnek vermek gerekirse, Esed’i izleyen Mustafa Öztürk de konu hakkında belirtilen iki görüşü aktardıktan sonra ikinci görüşün daha isabetli olduğunu söylemektedir (Öztürk, 2014, s. 594).

Mevdudi’ye gelecek olursak; o da sair mucizelerde olduğu gibi buna da teslimiyeti esas alarak yaklaşmakta ve müfessirlerin çoğunluğu gibi bu olayı Hz. Peygambere ait bir mucize olarak değerlendirmektedir. O bu hadisenin, yani mucizenin kıyametin gerçekleşeceğine delil olarak meydana geldiğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre eğer Ay iki parça olup bölünebiliyorsa, yıldızların buldukları eksenden ayrılmaları, Güneşin sönmesi ve gökyüzünün parçalanması gibi durumlar meydana gelebilir. Dolayısıyla inşikak-ı Kamer, kıyametin olacağını ispatlayan bir mucizedir (Mevdudi, 1995e, s. 45-46).

Mevdudi, yukarıda yer alan iki görüşten ikincisine katılan ve Ay’ın yarılmadığını; ancak ileride yarılabileceğini söyleyen kimselere karşı çıkmaktadır. Mevdudi, Arap dili açısından böyle bir manayı imkan dahilinde görse de ayetin siyakı ve sibakından bu anlamın çıkmayacağını söylemektedir. Zira ona göre böyle bir mana verildiğinde, kıyametin yaklaştığını ifade eden ilk cümle anlamsız bir ifade oluşturur. Mevdudi’ye göre eğer Ay, bu ayetin indirildiği tarihe kadar yarılmamışsa ve bu olay kıyamet vaktinde gerçekleşecekse bu durumda “Kıyamet yaklaştı” tabiri bir anlam ifade etmez. Çünkü gelecekte zuhur edecek bir hadise, kıyametin gerçekleşeceğine delil olmaz (Mevdudi, 1995e, s. 45-46).

Nihayet bu hadisenin inkârına kalkışan kimseler bu ayetten (mucize) bir ders almadıkları gibi üstelik onu bir büyü şeklinde değerlendirmiş ve kıyamet gününün gerçekleşeceğini inkâra kalkışmışlardır. Halbuki cümle “Ay yarıldı” biçiminde kabul edilirse o vakit siyak ve sibaktan anlamlı bir cümle ortaya çıkacaktır (Mevdudi, 1995e, s. 45-46). Dolayısıyla Ay yarılmıştır; bu bir mucizedir. Böyle kabul edildiği zaman ayetlerin lafızlarıyla da çatışma içine girilmemiş olacaktır.

4.3.11.4. Şerhü's-Sadr Hadisesi

Kur'an'da yer alan "Göğsünü açtık" ibaresiyle ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları, "Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa o, Rabbinden gelen bir aydınlık içinde olmaz mı? (Zümer, 39/22)." ayetinde olduğu gibi Yüce Allah, onun kalbini İslâm'a açtı demiştir. Bazıları bu durumu peygamberin İslâm'a daveti esnasında çekeceği zorluklara ve karşılaşacağı kötülöklere karşı dayanma olarak açıklamıştır. Bazıları da Cebrail Hz. Peygamberin göğsünü yardı, kalbini çıkardı ve onun kalbini günahlardan temizledikten sonra da kalbi ilim ve imanla doldurup göğüsteki yerine yerleştirdi demektedir (Nesefi, 2019d, s. 667).

Mâturîdî şerhü's-sadır'dan kastın, Hz. Peygamberin üzerindeki yükü ve kendisine emredilen görevin ağırlığını hafifletmek olarak aktarmaktadır (Mâturîdî, 2015h, s. 277).

Nesefi, nübüvvet zorluklarına, insanları ve cinleri davete takat getirebilsin diye peygamberin göğsü ilimlerle ve hikmetlerle genişletildi demektedir (Nesefi, 2019d, s. 667). Nitekim Hasan Basri gibi zatlardan bu yönde rivayetlerin olduğu bilinmektedir. Zemahşeri de bu görüşe yakın yorumlarda bulunmuştur (Nesefi, 2019d, s. 667). Sufi müfessirlerden İbn Acîbe, yukarıda belirtilen yorumların aksine Hz. Peygamber'in göğsünün fiziki olarak açıldığını ve kalbinin genişletildiğini ifade etmektedir. O bu olaydan sonra Hz. Peygamber'in görülen ve görölmeyen alemi tam anlamıyla kavradığını, mana aleminden aldığı nuru, feyzi ve ilmi diğer insanlara aktaracak kabiliyet kazandığını söylemektedir (İbn Acîbe, 2016b, s. 53).

Mutezili bazı alimler bu hadisesinin fiziki olarak gerçekleştiği şeklindeki rivayetleri birkaç açıdan tenkit etmiştir. Bu tenkitlerden bazıları şöyledir;

1. Rivayette geçen bu olay Hz. Peygamber'in çocukluğunda meydana gelmiş olan gerçek mucizedir. Fakat böyle bir mucizenin onun peygamber olmadan önce meydana gelmiş olması mümkün değildir.

2. Yıkamanın etkisi, maddi varlıkları temizleme üzerinedir. Ancak günahlar maddi değildir, bu nedenle yıkamanın günahları temizlemedeki etkisi söz konusu değildir.

3. "Kalbin ilim ile doldurulması" (ifadesi) doğru değildir. Çünkü Yüce Allah, kalpte ilimler yaratır (Razi, 2002j, s. 230).

Fahredden Razi, bu tenkitlere sırasıyla cevap vermektedir. Birinci tenkit için, mucizenin peygamberlikten önce meydana gelmesinin Ehl-i Sünnet'e göre mümkün olduğunu ifade etmekte ve bu gibi olaylara da "irhas" adının verildiğini belirtmektedir. Mutezile'nin ikinci ve üçüncü tenkitlerine de Cebrail'in Hz. Peygamber'in kalbinden yıkayıp temizlediği siyah kanla ilgilidir. O, bu kanı kalbin günahlara meylinin ve itaatten uzaklaşmasının sebebi olarak açıklamaktadır. Bu kan kalpten giderildiğinde, o kalbin sahibi günahlardan kaçınıp itaate devam eden biri ve masum (günahsız) hale gelmektedir. Son olarak Razi, Allah dilediğini yapar, istediğine hükmeder (yani peygamberinin kalbini bu şekilde temizlemek murad etmiş ve böylece temizlemiş) demektedir (Razi, 2002j, s. 230).

Mevdudi, bu İnşirah, 94/1. ayetin tefsirini yaparken konu ile ilgili tafsilatlı bilgiler vermektedir. Ona göre göğsün yarılması iki farklı anlamda yorumlanabilir. Birinci anlam, Hz. Peygamber'in nübüvvetten önce Araplar arasında var olan haniflikten mutmain olmadığını ve hangi yolun doğru olduğunu bilmediğini, bu yüzden onun zihni açıdan tereddüt içinde olduğunu söylemektedir. Hz. Peygamber böyle bir durumdayken Yüce Allah, onun tereddütlerini gidermiş ve apaçık bir yol işaret ederek ona kâmil ve mutmain bir kalp vermiştir. İkinci ihtimal olarak da Yüce Allah'ın nübüvvet ile Rasulullah'a, himmet, cesaret, kalp ferahlığı ve yüksek irade verdiğini söylemek de mümkündür (Mevdudi, 1995f, s. 162). Buradan anlaşıldığına göre Mevdudi, bu hadisenin fiziki olarak gerçekleştiğini kabul etmemektedir. Ona göre bu olay yukarıda belirtilen iki durumdan biri olarak cereyan etmiştir. Mevdudi'ye göre bazı müfessirler "Şerhü's-Sadr" kelimesini, "Şakku's-Sadr" manasına alıp ayetin, "Şakku's-Sadr" (göğsün yarılması) ayetini (mucize) ispat ettiğini ifade etmiştir. Fakat ona göre doğru olan, bu ayetin delilinin sadece hadislerle dayandığıdır. Dolayısıyla Mevdudi'ye göre bu ayetin Kur'an'la kanıtlandığı şeklindeki yorum yanlıştır. Arapça açısından ise "Şerhü's-Sadr" kelimesine, "Şakku'l-Sadr" manası vermek uygun değildir (Mevdudi, 1995f, s. 162-163. Yine son dönem müfessirlerinden, aynı zamanda sûfî olan Alûsi de "Bu ayetteki 'Şerhü's-Sadr'ı, 'Şakku's-Sadr' olarak kabul etmek çok zayıf bir delildir." demektedir (Mevdudi, 1995f, s. 162-163).

4.4. Ebu'l A'la Mevdudi'nin Mucize Kapsamında Değerlendirdiği Diğer Bazı Unsurlar

Ebu'l-A'lâ Mevdudi, peygamberler eliyle gerçekleşmeyen fakat olağanüstü bir şekilde meydana gelen olayları da mucize olarak değerlendirmektedir. Ona göre Kur'an, bu mucizeleri olağanüstü bir şekilde ifade etmektedir. Mevdudi, Kur'an'da aktarılan bu tip mucizelerin normal tabiat olayı olarak görülmesini eleştirmekte ve bu durumu Kur'an'a karşı şüpheli bir tavır sergileme olarak değerlendirmektedir.

4.4.1. Tûr Dağının Yahudilerin Üzerine Yükselmesi

Bu ayette zikredilen Tûr Dağı ile ilgili farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

Mücahid, Katade, İkrime ve İbn-i Zeyd'e göre "Tûr" kelimesinin aslı Süryani dilinde bir kelime olup "Dağ" anlamına gelmektedir. Abdullah b. Abbas ve İbn-i Cüreyc'e göre de ifadede geçen "Tûr" kelimesinin, Allah Teala'nın Hz. Musâ üzerindeki konuştuğu ve Tevrat'ın inzal edildiği dağdır. Dehhak ve Abdullah b. Abbas'tan aktarılan farklı bir rivayete göre de "Tûr", üzerinde bitki yetişen dağlara denir. Üzerinde bitki bitmeyen dağlara Tûr ismi verilmez (Taberi, 1996a, s. 232).

Mâturîdî, İsrâiloğullarından Tevrat'ta bildirilen hükümlere uymak üzere söz alındığını, onların bildirilen hükümlerden hoşnut olmadıklarını ifade etmektedir. Onların bu hoşnutsuzlukları sonucunda üzerlerine Tûr dağının yükseltildiğini, böylece bu hükümleri kabul ettiklerini söylemektedir (Mâturîdî, 2015a, s. 118).

Razi, bazı inkârcıların ağır bir cismin hava boşluğunda durmasının imkan dahilinde olmadığını, yerküre için de onun tabiatı gereği merkezde durduğunu söylediklerini aktarmaktadır. Razi, onların bu fikirlerine karşı çıkmaktadır. Ona göre bu tip görüşlerin fasit olduğunu ortaya koyan delil şudur: Kuşkusuz Yüce Allah her şeye kadirdir. Ağır bir cismin havada durması da bu minvaldedir (Razi, 2002a, s. 61).

Nesefî, İsrâiloğullarının Hz. Musâ'nın getirmiş olduğu levhaları kabul etmek istemediklerini, bunun üzerine Yüce Allah'ın Cebrail'e Tûr dağını kaldırıp onların üzerinde şemsiye misali tutmasını emrettiğini, Cebrail'in de bu emri yerine getirdiğini belirtmektedir. Bunun üzerine Hz. Musâ'nın da ya bu şartları kabul edersiniz ya da bu

dağ üzerinize atılacak şeklinde İsrâiloğullarını uyardığını, neticede onların da bu şartları kabul ettiklerini aktarmaktadır (Nesefi, 2019a, s. 320).

Çağdaş yorumculardan Ateş, Yüce Allah'ın dilerse mucize olarak dağı İsrâiloğullarının başlarına kaldırabileceğini fakat “Allah'ın yasasında bir değişiklik bulamazsın” ayetine dayanarak O'nun genel tabiat yasalarını değiştirmeyeceğini söylemektedir. Dağın genel yasa uyarınca yani bir deprem sonucu İsrâiloğullarının üzerine kaldırıldığını vurgulayan Ateş'e göre dağın eteğinde yaşayan insanlar, dağın üstlerine düşeceğini düşündüklerinde, bu durumun kendi hataları ve günahlarından kaynaklandığını anlayarak Allah'a tövbe edip mağfiret dilemektedirler. Bazı bölgelerde dağların kayması, eteğindeki evlerin yıkılması gibi olaylar bilinmekte ve genellikle insanlar bu tür durumlarla karşılaştıklarında Allah'a yönelip günahlarından tövbe etmektedir. Ona göre İsrâiloğullarının başına gelen olay da görünürde normal gibi görünse de gerçekte bir mucize sonucudur. Ateş, bu olayın olağanüstü bir şekilde gerçekleştiğini ve insanların bunun farkında olmasa da bir mucize olduğunu belirtmektedir. Ayrıca o olağanüstü olayların dışında her şeyin bir sebebi olduğunu, ancak sebeplerin de yaratıcısının Allah olduğunu vurgulamaktadır. Allah'ın istediği bir olayın gerçekleşmesi için gerekli sebepleri yarattığını ve her olayın ardında Allah'ın iradesinin bulunduğunu ifade etmektedir (Ateş, 1998a, s. 177).

Muhammed Esed, “ve dağı (Tûr) üzerinize yükselttik” ayetini “Sina Dağı'nı üzerinize şahit tutarak” şeklinde yorumlamakta ve Tûr dağının yükseltilmesini şahit tutma olarak anlamaktadır (Esed, 2015, s. 65).

Mevdudi ise bu hadisenin İsrâiloğulları tarihinde gerçekleşmiş meşhur bir olay olduğunu fakat günümüzde bunun tafsilatına vakıf olamadığımızı belirtmektedir. Bu olayın İsrâiloğullarının dağın eteğinde bulunduğu esnada korkunç bir şekilde gerçekleştiğini, dağın İsrâiloğullarının tepesine çökecekmiş gibi görüldüğünü söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 84). Mevdudi, konu hakkında Süleyman Ateş'e yakın bir yorum belirterek dağın İsrailoğullarının tepesine düşecek gibi görüldüğünü söylemektedir. Tevrat ve Kitab-ı Mukaddes'ten de alıntı yapan Mevdudi, her iki kitabın da Kur'an yakın bir tutum sergileyerek hadiseyi aktardıklarını beyan etmektedir (Mevdudi, 1995a, s. 84).

4.4.2. Ashâb-ı Sebt Halkının Maymuna Dönüşmesi

Kur'an-ı Kerim'de maymuna dönüştükleri haberi verilen bu kimseler hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı kimseler bunların fiziksel olarak maymuna çevrildiklerini, bazıları da bunların o andan itibaren maymun gibi davranmaya başladıklarını söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 84). Önceden birer insan iken yaptıkları hatalar sonucunda olağanüstü bir şekilde maymunlara dönüşen bu kimseler hakkında diğer bazı görüşler ise şu şekildedir:

Abdullah b. Abbas'a göre bu Maide, 5/60. ayette belirtildiği gibi hem maymun hem de domuz kılığına sokulanlar Yahudilerdir. Çünkü onlar Allah'ın koymuş olduğu cumartesi avlanma yasağını delerek ilahi emre karşı gelmişlerdi. Bu yüzden de Yüce Allah onların gençlerini maymuna, ihtiyarlarını ise domuza dönüştürmüştür (Zemahşeri, 2016b, s. 486).

Mücahid, onların suretlerinin maymuna dönüşmediğini, sadece kalplerinin damgalanıp mühürlendiğini söylemektedir. Buna örnek olarak da Cuma sûresinde geçen "Ağır kitaplar taşıyan eşekler gibi..." (Cuma, 62/5) ayetini vererek "Yüce Allah, Yahudileri merkeplere benzetmiştir. Bu durumda İsrâiloğulları da fiziksel olarak maymun olmamışlardır." demektedir (Razi, 2002a, s. 67). Aynı şekilde Taberi ve İbn-i Ebi Hatim gibi müfessirler de İsrâiloğullarının fiziken maymuna dönüştürülmediklerini ancak kalben ve ruhen maymuna dönüştüğünden dolayı söz konusu mahluka benzetildiklerini söylemektedir (Rıza, 2011a, s. 479).

Taberi, Mücahid'in bu görüşünün Kur'an-ı Kerim'e ters düştüğünü söylemektedir. Kur'an'da Yahudilerin bir kısmının maymuna bir kısmının domuza çevrildiği ve onlardan bir kısmının ise batıla tapanlar kılındığı; yine Yahudilerin Hz. Musâ'ya "Allah'ı bize açıkça göster de onu görelim" dedikleri ifade edilmektedir. Ona göre Yahudilerin maymunlara çevrilmediklerini söylemenin, Kur'an-ı Kerim'de onlar hakkında zikredilen diğer şeylerin de gerçekleşmediğini söylemek gibi olduğunu belirtmektedir (Taberi, 1996a, s. 236-237).

Beydavi, bu kimselerin hem maymun şekline girdiklerini hem de âdi vaziyette, husû' yani aşağılıklar şeklinde olduklarını söylemektedir (Beydavi, 2011a, s. 147).

Zemahşeri ve Razi'nin de içerisinde yer aldığı bazı müfessirlere göre de maymuna dönüştürülenler Yahudiler, domuza dönüştürülenler ise Hristiyanlardır.

Çünkü Yahudiler cumartesi avlanma yasağına karşı çıkmış, Hristiyanlar ise Hz. İsa'ya gökten inen sofrayı inkâr etmiştir (Zemahşeri, 2016b, s. 486; Razi, 2002f, s. 39).

Son dönem tefsir müelliflerinden Reşid Rıza'ya göre İsrâiloğullarından bir grup, cumartesi yasağını çiğnemiş ve bundan dolayı, ruhunu dini adap ve ölçülere göre terbiye etmeyen, insanî vasıflardan sıyrılan ve hayvandan farksız yaşayan kimseler haline gelmiştir. Ona göre bu grup kapris ve iştah noktasında maymun, şehvânî arzu ve eğilimler noktasında da domuz ruhuna dönüşmüştür (Rızâ, 2011a, s. 479).

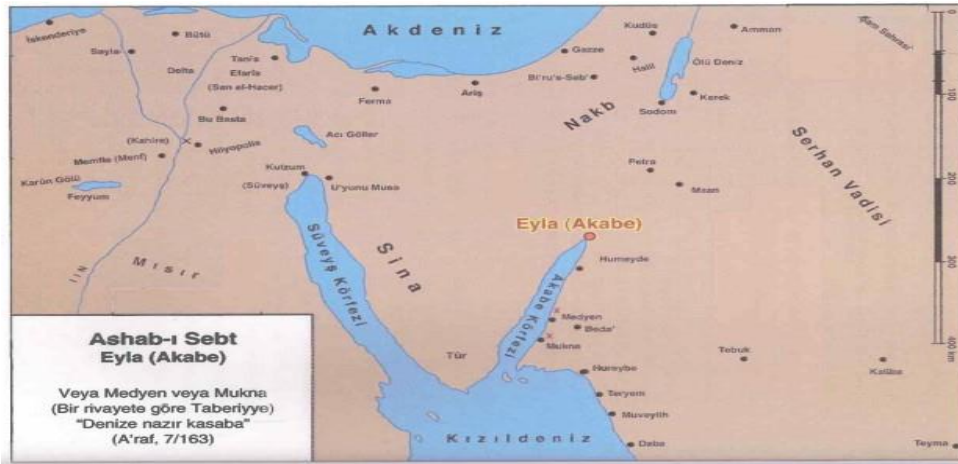
İsrâiloğullarının gerçek anlamda maymuna dönüştüklerini ifade eden müfessirlere karşı Reşid Rıza, bu durumun belirtildiği şekilde gerçekleşmediğini savunmaktadır. Ona göre ayetin ibaresi böyle bir hükme ulaşmaya imkan vermemektedir. Dolayısıyla söz konusu hükme varmak için sadece nakil kalmaktadır ki bunu teyit edecek sahih nakil olacak olsa, o zaman ayeti kerimede âsi ve günahkarlara verilmek istenen ders ve mesaj devre dışı kalırdı. Rıza'ya göre Yüce Allah, her âsi ve günahkar olan kimseyi hayvan suretine dönüştürüp insan dışı bir varlık haline getirmemektedir. Çünkü böyle bir şey, Yüce Allah'ın bütün mahluklar hakkında uyguladığı bir yasa değildir. Onun için Rıza'ya göre ayetten alınacak en büyük ibret ve mesaj, Yüce Allah'ın geçmiş ümmetler hakkında uyguladığı hükümlerden ders almaktır. Bu hükümlerden birine göre Kim Rabbinin emirlerini çiğner ve Allah'ın kendisi için çizdiği yolu takip etmezse, insanlık seviyesinden inip hayvan seviyesine alçalır. Razi'ye göre ilahi yasalar hep aynıdır ve bu yasalar/sünnetullah geçmiş çağlarda yaşayanlarla nasıl muamelede bulunduyorsa, bu asırda yaşayan insanlarla da aynı muamelede bulunmaktadır (Rızâ, 2011a, s. 480).

Ateş, bu ayet ile Cuma sûresindeki benzer ayetin bir kınama ve manevi durumları tasvir niteliğinde olduklarını söylemektedir. Ona göre maymun, düşünce ile hareket etmeyen taklitçi bir varlık olup sadece gördüklerini taklit eder. Buna bağlı olarak gördükleri her hareketi düşünmeden taklit edenler, gerçekte olmasa da hakikatte maymun ahlakını benimsemiş ve maymun sîretine bürünmüş durumdadır. İsrâiloğullarından bazı kabileler ise Yüce Allah'ın gönderdiği birçok ayeti düşünmeden, insanlardan gördükleri her kötü hareketi taklit etmeleri nedeniyle maymun tabiatının bazı özelliklerine bürünmüş ve süründürülmüştür. Ona göre bu durum, halkın düşüncesizce kötü örnekleri takip edenlerin vahim sonuçlara nasıl düşebileceklerine dair bir ibret vesilesi olmuştur ve dünya milletlerine öğüt vermiştir

(Ateş, 1998a, s. 179). Ateş'in bu beyanları neticesinde onun da İsrâiloğullarının ahlaken maymuna dönüştüklerini ima ettiği anlaşılmaktadır. Ona İsrâiloğulları fiziken maymuna dönüşmeyip bilakis maymunların bazı özellikleri olan taklitçiliği olarak ahlaken onlara benzediklerini ifade etmektedir.

Esed'e göre Kur'an'da anlatılan sebt günü ihlali kıssası İsrâiloğullarının tarihindeki tecavüzkar eğilimlerin genel bir tasviri olarak görülebilir. İsrâiloğulları tamah ve hırslarının peşinden gitmeleri ya da dünyevi çıkarlara düşkünlükleri nedeniyle kendi şeriat prensiplerine sık sık aykırı davranışlarda bulunmalarıyla öne çıkmıştır. Esed'e göre bu kıssa, İsrâiloğullarının yaşam tarzını tasvir eden bir öykü ya da betimlemeden ibarettir (Esed, 2015, 380). Esed de Ateş'e yakın bir yorum yaparak İsrâiloğullarının yaşam biçimi olarak maymunlaştıklarını söylemektedir.

Mevdudi, Kur'an'ın bu değişmeye fiziksel bir değişme olarak işaret ettiğini söyledikten sonra, bu kimselerin fiziksel olarak maymun olduklarını, azabın en şiddetlisini çekmeleri için de zihinlerinin insan olarak kalmaya devam ettiğini söylemektedir (Mevdudi, 1995a, s. 84). Genel itibarıyla bakıldığında klasik dönem müfessirleri bu hadiseye konu olan insanların gerçekten de maymuna dönüştürüldüklerini belirtmiştir. Aralarında Süleyman Ateş'inde bulunduğu çağdaş dönem müfessirleri ise bu olayı sembolik ve tasvirî olarak yorumlamaktadır. Mevdudi'nin cismen maymun yahut domuza dönüştükten sonra zihnen insan kalmaya devam ettikleri şeklindeki yorumu ilgi çekicidir. Zira o dönüşümdeki azabı tatmaları için zihnen insan kalmaları gerekmektedir. Ruhen de zihnen de hayvana dönüşen bir insan bu dönüşümün nasıl bir acı ve ıstırap olduğunu hissedemeyecektir.

Şekil 115. Ashâb-ı Sebt'in Yaşadıkları Yer
(Halil, 2007, s. 108).

4.4.3. Hârût ile Mârût Kıssası

Yahudiler verdikleri sözden cayarak Yüce Allah'ın kitabının hükümlerinden uzaklaşmışlardı. Aynı zamanda Hz. Süleyman'ın mülkünü büyü yoluyla elde ettiği hakkında şeytan ruhlu kişilerin söylediklerine inanarak ona büyücülüğü yakıştırmışlardı. Büyü küfür işlerinden olduğu için ayet Hz. Süleyman'ın büyü yapmadığını dolayısıyla küfre girmediğini ortaya koymaktadır (Bakara, 2/102).

Süddî'ye göre bu ayette sözü edilen şeytanlardan maksat, insanlara vesvese veren cin şeytanlarıdır. Bunlar kulak hırsızlığı yoluyla semadan sihri alıp kahinlere aktarıyorlar, onlar da bu tür bilgileri kitaplara kaydedip insanlara öğretiyorlardı (Demirci, 2017a, s. 102).

Hasan el-Basri, bahsi geçen kimselerin melek olmayıp, fâsık ve inatçı iki adam olduğunu söylemektedir. Bu görüşüne kanıt olarak ise “Emrettiği konularda Allah'a asi olmazlar (Tahrîm, 66/6).” ve “O'ndan emir almadan konuşmazlar (Enbiya, 21/27).” ayetlerini delil olarak göstermektedir (Mâturîdî, 2015a, s. 219).

Razi, o dönemde sihirbazların çoğaldıklarını ve sihir konusunda ileri gittiklerini, nihayetinde o sihirbazların peygamberlik iddiasında bulduklarını ve insanlara meydan okuduklarını ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı Yüce Allah, peygamberlik iddiasında bulunan sihirbazlara karşı koyabilmeleri için bu iki meleği gönderdiğini belirtmektedir (Razi, 2002a, s. 287).

Taberi, “iki melek üzerine indirilen... (Bakara, 2/102).” ayetinin tefsirinde başka bir görüş zikretmiş ve müfessirlerin çoğu bu görüşü nakletmişlerdir. O görüş şöyledir: Ayette geçen “Ma” olumsuzluk edatıdır. Bu vecihle bakıldığında “Yahudiler, insanlara sihri öğretiyorlar” şeklinde bir anlam ortaya çıkmaktadır. Yahudiler ise sihri öğretme senedini, Babil'deki iki meleğe kadar götürerek sihri öğretmenin melekeler olduğunu söylemektedir. Rıza'ya göre sihir iki meleğe indirilmemiştir ve melekler kendilerine indirilmeyen sihri İsrâiloğullarına öğretemezlerdi. Ona göre İsrâiloğulları, insanlara sihri ve iki meleğe indirilenleri öğretiyorlardı (Rıza, 2011a, s. 551).

Rıza'ya göre yukarıdaki ayetle özellikle (sihrin) indirildiğinin reddedilmesi kastedildiğini anlamak mümkündür. Yani iki meleğe nispet ettikleri sihir, Yüce Allah tarafından o ikisine indirilmedi ki Yahudiler o sihri beğenilen ve övülen ilimler dizisinden saysınlar ve onun hak olduğunu iddia etsinler. Ancak o sihir, her iki meleğin kendi kendine uydurup sıraladıkları bir şeydir (Rıza, 2011a, s. 551).

Ateş ayette bahsi geçen iki kişinin melek ruhlu birer insan oldukları görüşüne katılmaktadır. Ona göre basit olayların dahi büyü gibi görüldüğü Mezopotamya insanları arasında iki kişi, diğer insanların kavrayamayacağı birtakım olayların kanunlarını keşfetmişler ve bunu talebelerine öğretirken kötüye kullanmamalarını söylemişlerdi. Fakat Babililer ve Babil'de esaretleri sırasında onlardan garip olayları öğrenen Yahudiler, birçok hurafeleri de katarak bu bilgileri kötüye kullanıp büyü yaptılar. Büyünün, o zamanlarda tabiat ilimleriyle karışık olduğunu belirten Ateş'e göre o çağlarda bir filozof, aynı zamanda büyücü idi. Ona göre herhangi bir şey kullanıldığı duruma göre büyü olur. Örneğin elektrik bilgisi bir ilimdir. Fakat o bilgidен yararlanarak herkesin ayak bastığı merdiven parmaklarına gizli bir kablo ile elektrik verip insanları öldürmek büyüdür. Aynı şekilde atom bilgisi büyük diğer birçok ilimden yücedir ve bunu insanlığın yararına kullanmak güzeldir. Fakat bir atom bombası ile bir şehri, bir ülkeyi öldürmek büyüdür. Ateş'e göre bu örneklerden yola çıkarak meleğin büyü öğretip öğretmediğini düşünmeye lüzum yoktur. Ona göre Bakara, 2/102. ayette bahsi geçen melek büyü öğretmeyip birtakım kanunları ilham ediyordu. Bu kanunları öğrenen bazı insanlar, bunları kötüye kullanmaya başlamış ve yararlı bir bilgiyi kötüye kullanmaları hasebiyle büyü yapmış oldular (Ateş, 1998a, s. 207). Ateş'in bakış açısıyla bakıldığında hemen her türlü yenilik kötüye yönelik kullanıldığında büyü halini almaktadır. Ona göre birçok faydalı ilim kötü amaçla kullanıldığında büyü olmaktadır. Bu da Ateş'in büyüü faydalı şeylerin zıttı olarak tasvir ettiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak bakıldığında Ateş, büyü kavramının alanını genişletmekte olup hayatın her alanında kötü ya da olumsuz bir sonuç elde eden her şeyi büyü olarak değerlendirmektedir.

Mevdudi'ye gelecek olursak; o, Babil halkına indirilen iki melek ile ilgili olarak, Yüce Allah'ın Hz. Lut kavmine iki yakışıklı genci gönderdiği gibi bu melekleri de Babil halkını sınamak için gönderdiğini söylemektedir. O, meleklerin insan kılığına girmelerinde garipsenecek bir durum olmadığını belirtmektedir. Ona göre meleklerin sihir öğretmelerinin sebebi, rüşvet alan memurların tespit edilmesi için polislerin işaretli paraları suçlulara teslim etmesi gibi planlar yapmasına benzetilebilir. Bu durumda garipsenecek bir şey olmadığı gibi, dejenere olmuş Yahudileri sınamak amacıyla meleklerin yaptığı şeyde de bir tuhaflık bulunmamaktadır (Mevdudi, 1995a, s. 101). Görüldüğü gibi Mevdudi yine nassın zahirine ve klasik tefsir müktesebatına bağlı kalarak kendi yorumunu yapmaktadır. Öğretilen olağanüstü bir ilimdir fakat

kötüye kullanılmaması gerekmektedir. Kullanıldığında insanlara zarar veren büyü halini almaktadır.

4.4.4. Yüz Yıl Ölü Bırakılan Zat

Bakara 2/259. ayette bahsi geçen bu kişinin kim olduğu hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu kimse bazılarına göre bir kafir, bazılarına göre bir Müslüman; müfessirlerin çoğuna göre de Hz. Üzeyir olabileceği ifade edilmiştir. Hasan el-Basri, bu kişinin öldükten sonra dirilmeye inanmayan biri olduğunu, bu inkârı dolayısıyla da Nemrut ile aynı çizgiyi paylaştığını söylemektedir (Nesefî, 2019b, s. 138).

Mâturîdî'ye göre Bakara, 2/259. ayette bulunan “Allah ölmüş kasabayı nasıl diriltecek?” sözünü ifade eden kişi kafirse bu onun ölümden sonraki dirilmeye inanmadığını gösterir. Şayet bu kişi Müslüman ise bu sefer inkâr değil, yeniden diriltmenin nasıl olacağını merak etmek ve bilmeyi arzu etmek anlamına gelir (Mâturîdî, 2015b, s. 169).

Esed, bu kıssayı Yüce Allah'ın ölüyü yeniden diriltme olayını açıklama amacı güden bir tasvirten ibaret görmektedir. O, kıssada anlatılan bu kişinin kimliği ile kasabanın neresi olduğu konusunda bazı ilk dönem müfessirlerinin spekülasyonlarının tamamen temelsiz olup Talmud efsanelerinin etkisinin bir sonucu olduğunu söylemektedir (Esed, 2015, 131). Belirtilmelidir ki Esed'in zannettiği gibi sadece tasvirten ibaret olan bir şeyin böylesine önem verilerek mucizevî bir şekilde anlatılmış olması makul görünmemektedir.

Mevdudi'ye göre ise konu edilen kişinin kim olduğu ve şehrin nerede bulunduğu gibi sorulara cevap vermek gereksiz ve imkansızdır. O'na göre bu gibi bilgileri bilmek konuyu daha iyi anlamamızı sağlamayacaktır. Bununla birlikte Mevdudi, daha önceki sözlere dayanarak bu kişinin bir peygamber olduğunu ileri sürmektedir. Yüz yıldan fazla ölü olarak kalan bir kimsenin diriltilmesi olayının, o çağda yaşayanlar için apaçık bir mucize olduğu aşikârdır (Mevdudi, 1995a, s. 206). Yine belirtilmelidir ki ölü kalan insanın dirilmesi ayrı, o kadar zaman zarfında cesedinin herhangi bir zarara uğramamış olması ise apayrı bir mucizedir. Bu ise doğrudan Yüce Allah'ın müdahalesiyle ve cârî kanunları özel bir kimse için muvakkaten durdurup tebdil etmesiyle; yani bir mucizeyle açıklanabilir.

4.4.5. Ashâb-ı Kehf

Ashab-ı Kehf, Yüce Allah tarafından 309 yıl boyunca mağarada uyutulan ve daha sonra uyandırılan gençlerdir. Gençler, mağarada “bir gün kadar” uyuduklarını zannederler ve içlerinden birini gümüş bir para ile yiyecek almak üzere şehre gönderirler (Kehf, 10/15-20). Bu durumu öğrenenler, bir bakıma yeniden dirilişi kavramış, Allah'ın vaadinin gerçek olduğunu ve kıyametin kesinlikle gerçekleşeceğini anlamış olan yahut anlamış olması beklenen kimselerdir. Bu gençlerin sayısı ve mağaranın hangi coğrafyadaki hangi mağara olduğu Kur'an tarafından bildirilmemektedir. Bu yüzden bazı müfessirler bu durum hakkında farklı yorumlarda bulunmuştur.

Mâturîdî, bu hadisede birçok mucizevî olayın gerçekleştiğini ifade etmekte ve bunlardan bazılarını tefsirinde bildirmektedir. Bunlardan birincisi, Yüce Allah'ın onların işitme duyularını izale etmesi ve insanların tabiatları ve yaratılışları dışında onları üç yüz sene uyutması ve daha sonra tekrar diriltmesidir. İkincisi, uyudukları zaman zarfında elbiselerinin yıpranmaması ve değişikliğe uğramamasıdır. Üçüncüsü, güneşin doğarken ve batarken onlara dokunmamasıdır. Dördüncüsü, soğuk ve sıcaklığın onları etkilememesidir. Beşincisi, toprağın bedenlerini çürütmemesi için belli periyotlarla sağa ve sola çevrilmeleridir. Altıncısı, herhangi bir gıda maddesi almadan organizmalarının üç yüz sene canlı olarak kalmasıdır (Mâturîdî, 2015f, s. 40-41).

Mâturîdî, bütün bunların Allah'ın lütfu ile gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Ona göre bu hadisede uzun bir sıralama ile anlatılabilecek pek çok ayet (harikulade olay) vardır. Bunlar, insan gücünün ötesindeki önemli olaylardır ve Ashâb-ı Kehf'in bu lütufları elde etmesi, Allah'ın dinini tercih etmeleri ve dinlerini yaşayabilmek için kavimlerinden ayrılmaları sebebiyledir. Çünkü o dönemde hâkimiyet kâfirlerin elindeydi (Mâturîdî, 2015f, s. 40-41).

Mevdudi, Ashab-ı Kehf ile ilgili yapılan tartışmaların gereksiz ve anlamsız olduğunu söylemektedir. O, bu kimselerin sayısı, isimleri, köpeklerinin rengi vb. araştırmaları asıl amaçtan sapmak olarak nitelemekte; sadece gerçekle değil, yüzeysel şeylerle ilgilenen kimselerin zamanlarını böyle araştırma yaparak harcadıklarını belirtmektedir. Bu yüzden kıssadan anlaşılması ve çıkarılması gereken dersleri birkaç madde halinde şöyle sıralamaktadır:

1) Hakka yönelen gerçek bir mümin, hiçbir şekilde geri adım atmamalı ve doğruluktan sapmamalıdır.

2) Mümin, maddi sebeplere değil, tamamen Allah'a güvenmeli; dış şartlar ne kadar zorlu olursa olsun, Allah'a dayanmalı ve doğru yolu izlemelidir.

3) Allah'ı, sadece belirli bir “*tabiat kanunu*” ile sınırlı görmek hatalıdır, çünkü O, genel tecrübelerin ötesindedir ve dilediği her şeyi yapmaya kadir olup alışılmamış olağanüstü durumları yaratmaktan geri durmaz.

4) Bu kıssa, Peygamberlerin ve ilahi kitapların vurguladığı gibi, Allah'ın geçmiş ve gelecekteki tüm insanları diriltmeye güç yetirebileceğini göstermektedir.

Mevdudi'ye göre bu kıssa, cahil insanların Yüce Allah tarafından doğru yolu göstermek amacıyla gönderilen ayetleri (mucizeleri) esas amacından saptırdıklarını göstermektedir. Onlar ahiret inancının bir ispatı olarak gösterilen mağarada uyuyanlar mucizesini içerdiği mesajdan ayrı tutmuş ve ayetin amacını orada uyuyanları tanıtmak olarak ele almıştır. Bu gibi kimseler orada uyuyanları birer aziz olarak görüp bu davranışlarından dolayı da Ashab-ı Kehf'i şirklerine dahil etmiştir (Mevdudi, 1995c, s. 164-165).

Şekil 140. Ashab-ı Kehf'in Kaldıkları Mağaranın bulunduğu Yer
(Halil, 2007, s. 138).

4.4.6. Yeryüzünde Bulunan Suların Artıp Eksilmemesi

Suyun belli bir ölçüde tutulup artıp eksilmemesi “بقدر” kelimesi ile ifade edilmiştir. Bu kelime ile ilgili farklı yorumlar yapılmıştır. Bu kelimeyi bazıları “katımızdan bir ilim ile” şeklinde, bazıları da “ihtiyaç ve kifayet miktarı kadar” olarak tanımlamıştır. Mâturîdî ise bu kelimenin “malum ve mukadder” anlamında da okunabileceğini söylemektedir. Kelime bu şekilde okunduğunda ne öne geçer ne gecikir ne artar ne de eksilir manalarına gelmektedir (Mâturîdî, 2015g, s. 30).

Mâturîdî, Yüce Allah’ın Mu’minun, 23/18. ayetiyle saltanatını bildirdiğini ve gökten su indirmeye kadir olan kudretinin, ölümden sonra diriltme ve eşyayı yoktan var etme kudretini ilan ettiğini söylemektedir. O, ayette ifade edilen düzenin Yüce Allah tarafından yapıldığını ve mahlukatın hiçbirinin böyle bir fiile kadir olmadığını ifade etmektedir. Mâturîdî’ye göre Yüce Allah, aralarındaki büyük mesafelere rağmen yeryüzünün faydalarını göklerin faydalarıyla, göklerini de yeryüzünükilerle bağlantılı hale getirmiştir. Ona göre bu faydalar arasındaki uzak mesafenin, her birini aynı kudretin yarattığını, yönettiğini ve bu faaliyetlerin tek olan ve her şeyi bilen zat tarafından gerçekleştirildiğini göstermesi açısından anlamlıdır (Mâturîdî, 2015g, s. 30).

Mevdudi, ayette ifade edilen “su” kelimesini iki farklı manada ele almaktadır. Bu manalardan biri ara sıra yağıp duran yağmurdur. Diğeri de kıyamete kadar muhtelif faydaları karşılamak için Yüce Allah’ın yeryüzüne dağıttığı denizler, göller, yeraltı suları vb. biçimde bulunan büyük su kaynaklarıdır. Mevdudi’ye göre yaz aylarında buharlaşan ve kış aylarında donarak rüzgarlar aracılığıyla taşınan sular, yeryüzüne inerek bitkilerin ve ağaçların büyümesini sağlar. Bu sular, ırmaklar, kaynaklar ve kuyular aracılığıyla yeryüzüne dağılır. Mevdudi, bu suların yaratılışlarından itibaren bir damla bile eksilip artmadığını, hep bir dönüşüm içinde olduğunu hatırlatmaktadır (Mevdudi, 1995c, s. 408-409).

Mevdudi bu konuyla ilgili ayetlerin tefsirinde ateizm, politeizm ve paganizm gibi akımları eleştirmektedir. Ona göre günümüzde, suyun oluşumunda belirli oranlarda bulunan oksijen ve hidrojenin bileşimi konusunda sağlam bir bilgi bulunmaktadır. Mevdudi’ye göre dünyada geniş miktarlarda oksijen ve hidrojen bulunmasına rağmen, niçin daha fazla su üretilmediği sorusuyla ilgili olarak Yüce Allah’ın başlangıçta okyanusların oluşması için bu elementleri belirli oranlarda

birleştirdiğini ve fazladan bir damlanın oluşmaması için bu birleştirmeyi sonlandırdığını ifade etmektedir. Ona göre su buharlaştığında bile, gaz halindeki su buharında oksijenle hidrojenin bir arada kalmasını sağlayan kudret Yüce Allah'a aittir. Bu durum karşısında ateistler; hava, su, yaz ve kış için farklı tanrılara inanan putperestler veya çoktanrıcular bu türden sorulara nasıl cevap verebilirler? (Mevdudi, 1995c, s. 409). Elbette ki cevap veremezler.

4.4.7. Tatlı ve Tuzlu Özellikteki Deniz Sularının Birbirine Karışmaması

Atlantik ve Pasifik Okyanuslarının birleştikleri yerde iki deniz birbirine karışmamaktadır. Tuzlu ve tatlı suyun birbirine karışmadığı yer sadece belirli bir bölge ile sınırlı olmayıp aynı durum 1960'lı yıllarda Aden Körfezi ile Kızıldeniz'in birleştiği Mendep Boğazı'nda da keşfedilmiştir. Son araştırmalarda iki denizin birleştiği noktada, suların birbirine karışmasını engelleyen bilinmeyen bir setin veya görünmez bir perdenin varlığı tespit edilmiştir. Bu görünmez perde sayesinde Akdeniz'in suyu ile Atlas Okyanusu'nun suyu birbirine karışmaz, her iki taraf da kendi öz sularını korumaktadır. Sanki Cebel-i Târik Boğazı'nda ilahi bir kudretin sergilendiği mucizevî bir perde bulunmaktadır (Mevdudi, 1995c, s. 595).

Furkan, 25/53. ayette bildirilen ve birbirine karışmayan iki deniz hakkında farklı yorumlar ortaya atılmıştır. Bazıları iki denizden “biri yer denizi, diğeri gök denizidir, ikisinin arasında olup karışmalarını engelleyen perdeden kasıt havadır” demektedir. Bazıları da “denizlerden bir gök denizi diğeri de yeraltı denizidir, aralarına konulan engel de kara parçasıdır” yorumunu yapmaktadır. Bazı Müslüman Sûfiler'e göre ise bu iki su kütesinin vurgulanmasında, insanın ruhsal algı ve kavrayışlarıyla dünyevî ihtiyaç ve tutkuları arasındaki uçuruma -ve aynı zamanda etkileşime-ilişkin bir temsîl bulunmaktadır (İbn Acîbe, 2016a, s. 594-595).

Taberi bu duruma farklı bir açıdan bakmakta olup, Yüce Allah'ın tatlı ve tuzlu olmak üzere iki çeşit su yarattığını söylemektedir. O, ayette ifade edilen tatlı sudan kastın nehir, pınar ve kuyu suları olduklarını belirtmektedir. Diğer su çeşidi için de bunlar “tuzlu ve acı sulardır” demektedir. Taberi, ayette zikredilen iki denizden maksadın ise ırmaklar ve denizler olduklarını beyan etmektedir (Taberi, 1996ç, s. 190).

Razi'ye göre bu iki deniz büyük nehirlerdir. Ona göre tatlı deniz ile büyük nehirler ima edilirken, tuzlu deniz ile de nehirlerin aktığı denizler kastedilmektedir.

Tatlı suların deniz olamayacağına da değinen Razi, denizde bir tarafı tatlı diğer tarafı tuzlu olan bir yerin varlığını mümkün görmemektedir. Böyle bir durumdan birinci durumun tutarsız olacağını vurgulayan Razi, büyük nehirlerde ayette bahsedildiği gibi tatlı suyun yanı sıra tuzlu suyun olmadığını söylemekte, denizler için de “orada tatlı su yoktur” demektedir. Bu olguda şaşılacak bir durum olmadığını aktaran Razi, böyle bir konuda delil getirilen yerin malum ve meşhur olması gerektiğini söylemektedir (Razi, 2002₁, s. 264). Özet olarak Razi, ayette yer alan tatlı deniz ile büyük nehirler, tuzlu deniz ile de (nehirlerin aktığı) büyük denizlerin kastedildiğini vurgulamaktadır. “*Berzah*” kelimesine de değinen Razi, bunun nehirler arasında bulunan kara parçası olduğunu ifade etmektedir

Mevdudi’ye göre bu olgu, denizde-karada pek çok yerde görülmekte ve tatlı suyla acı su yan yana bulunmaktadır. Mevdudi'nin bu durumu açıklamak için sunduğu üç farklı örnek şunlardır: İlk örnekte, 16. yüzyılda yaşayan Türk denizcisi Seydi Ali Reis, “*Meratü'l-Memâlik*” isimli kitabında, İran Körfezi'nde -denizin altındaki acı suların içinde- tatlı su kaynaklarının var olduğunu ve içinde bulunduğu donanmanın bu kaynaklardan yararlandığını yazmaktadır. İkinci örnekte, Amerikan Petrol Şirketi'nin içme suyu ihtiyacını karşılamak için Zahran civarında kuyu kazmadan önce, İran Körfezi'ndeki aynı kaynaktan su temin ettiği belirtilmektedir. Üçüncü örnekte ise, Bahreyn yakınında deniz yatağında bulunan tatlı su kaynaklarından orada yaşayan insanların son dönemlere kadar su aldığı ifade edilmektedir. Mevdudi'ye göre bu örnekler, Yüce Allah'ın birliği ve kâinatın tek sahibi olduğunun akli delillerine ilaveten ayetin daha derin bir anlamını sunmaktadır. Ona göre Yüce Allah dilediği zaman, nasıl denizin tuzlu sularının altından tatlı, içilebilir su kaynakları fışkırtıyorsa aynı şekilde büyük ve kirli bir toplumdan takva sahibi, temiz bir toplum çıkarabilir (Mevdudi, 1995c, s. 595). Bu açıklamalarıyla Mevdudi, esasen kendisine ulaşan bir takım bilimsel bilgilere istinaden yorumda bulunmuştur. Yüce Allah'ın dilediği zaman, denizin tuzlu sularından tatlı, içilebilir su kaynaklarını çıkarabildiği gibi büyük ve kirli bir topluluktan takva ehli, temiz bir topluluk çıkartabilir demekle ayeti işâri tarzda yorumlamaktadır.

4.4.8. Kâinatın Düzeni ve Evrenin Genişlemesi

Mevdudi, yeryüzünde sayısız ve çeşitli canlı türünün bulunması ve yaşamasının basit bir olay olmadığını vurgulayarak, insanın bu gezegen üzerinde kurulan dengeleri ve uyumu incelediğinde sadece hayretle karşılaşacağını ifade eder. O, bu mükemmel uyum, ilişki ve oranların, ancak Alîm, Hakîm ve Kadir-i Mutlak olan bir Tanrı'nın yaratıp düzenleyebileceği hissini insanın duyup bunu kabul edeceğini belirtmektedir. Mevdudi, Dünya'nın hassas bir düzende hareket ettiğini ve bu hassasiyetle Güneş'in etrafında döndüğünü belirtmektedir. Dünya'nın kendi eksenini etrafındaki dönüşü, her bir yüzeyin belirli aralıklarla güneşle karşılaşarak karşılaşmamasına yol açarak gece ve gündüzün meydana gelmesine neden olur. Eğer Dünya sürekli olarak güneşe bakan bir yüze sahip olsaydı, diğer yüzü hiç güneş almazdı ve bu yüzden hiçbir hayat emaresi bulunamazdı. Çünkü sürekli güneş alan kısım, hiçbir canlının yaşamasına uygun olmayacak kadar kururdu. Diğer taraftan, sürekli karanlıkta kalan yüzde ise yaşamaya uygun olmayacak kadar dondurucu bir soğuk hakim olurdu (Mevdudi, 1995ç, s. 130).

Dünya atmosferine de değinen Mevdudi, bu atmosferin milyonlarca meteorun sürekli bombardımanına karşı dünyayı koruduğunu ifade etmektedir. Aksi halde, saniyede 30 mil (48,28 km) hızla dünyaya doğru fırlayan ortalama yirmi milyon meteorun, dünyayı üzerindeki insanlar, hayvanlar ve bitkiler dahil hiçbir canlının yaşamasına uygun olmayacak şekilde tahrip edeceğini belirtmektedir. Aynı atmosfer tabakasının ayrıca hava sıcaklığını düzenlediğini, okyanuslardaki su buharlaşmasından oluşan yağmur bulutlarının yukarı doğru yükselmesini sağladığını, bu bulutları dünyanın çeşitli bölgelerine taşıdığını ve insan, hayvan ve bitki hayatı için gerekli olan çeşitli gazları temin ettiğini ifade etmektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 131).

Ayrıca Mevdudi'nin belirttiği gibi, yer çekimi yasasına göre çekim kuvveti eğer normalden biraz daha düşük olsaydı, hava ve su yer yüzeyinden ayrılarak uzaya doğru kaybolurdu ve bu akışı durdurmak mümkün olmazdı. Aynı şekilde, eğer dünya üzerindeki ısı şu anki durumundan daha yüksek olsaydı, hayatın sürdürülmesi oldukça zorlu bir hal alacaktı. Öbür taraftan, eğer yer çekimi kuvveti normalinden biraz daha fazla olsaydı, atmosfer daha yoğun olacak, bu da basıncı artıracak, buharlaşmayı zorlaştıracak ve dolayısıyla yağmur yağışını imkansız hale getirecekti. Soğuklar

artacak, yeryüzünün oturulabilir yerleri daha da azalacaktı. İnsanlar ve hayvanlar hacim açısından daha küçük, ancak daha ağır olacaktı (Mevdudi, 1995ç, s. 131).

Eserinin farklı yerlerinde yukarıda yer verilen yorumlar üzerinde düşünülmesi gerektiğini söyleyen Mevdudi, bu gibi mükemmel derecede işleyen doğa olaylarının Yüce Allah dışındaki varlıklara isnat edilmesine karşı çıkmaktadır. Mevdudi'ye göre bu olayları dikkatle gözlemleyen insaf sahibi her birey, bu olaylar arasındaki uyumun, bir yaratıcının planı olmadan sadece tesadüfler sonucunda meydana gelmiş olamayacağını bir an bile kabul edemez. Ona göre böyle bir varlığın, bu büyük düzeni yönetip işler hale getiren bir tanrı veya tanrıça, cin veya peygamber, veli veya melek gibi bir unsuru içerdiğini kabul etmek de mümkün değildir (Mevdudi, 1995ç, s. 131).

Kainat düzeni ile ilgili olarak ayetlerde belirtilen “çift” kelimesiyle sadece kadın ve erkeklerin kastedilmediğini belirten Mevdudi, Yüce Allah'ın diğer mahlukatı da çiftler olarak halk ettiğini söylemektedir. Mevdudi'ye göre elektriğin pozitif (+) ve negatif (-) kutuplarının bir araya getirilmesiyle birçok icat yapılmış ve yenilik elde edilmiştir. Ona göre insan, Allah'ın çeşitli mahlukatını, onların sayısız çiftlerini, yapılarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini düşündüğünde, bu kainatın sahibinin aynı zamanda Hâlık, Hakim ve Müdebbir olduğunu anlayacaktır (Mevdudi, 1995d, s. 263).

Mevdudi, dünyanın tesadüf eseri var olduğunu söyleyen evrimcileri ve birden fazla ilahın varlığına inanan politeizm taraftarlarını eleştirmektedir. Mevdudi'ye göre sadece akıldan yoksun kişiler, bu evrenin bir yaratıcısının olmadığını düşünebilir. Aynı şekilde yine akıldan yoksun kimseler kainatın birden fazla ilahın eseri olduğunu iddia edebilir (Mevdudi, 1995d, s. 263).

Evrenin sürekli genişlediğine vurgu yapan ayette (Zariyât, 51/47) geçen ‘موسعون’ kelimesi de farklı yorumlara tabi tutulmuştur. Bazılarına göre bu kelime “göğü olabildiğince geniş yaptık” anlamındadır. Bazıları da “yerle gök arası kastedilmektedir” şeklinde yorumlamıştır. Bazıları ise ifadeyi “bütün yaratılanların yönetiminde biz geniş davranmaktayız.” diye anlamıştır (Esed, 1988, s. 1247).

Esed, sema yani gök olarak bahsedilen kelimenin Kur'an'ın genelinde evren veya kozmik sistemler anlamlarında kullanıldığını belirtmektedir. O, “انا لموسعون” (Genişleten biziz) ifadesini, modern düşüncedeki “evrenin genişlemesi” anlayışının ön habercisi olduğunu ifade etmektedir. Esed, bu düşüncenin, evrenin sonlu bir

büyükliğe sahip olmasına rağmen alan olarak sürekli genişlediği gerçeğini ifade ettiğini söylemektedir (Esed, 1988, s. 1247).

Mevdudi, evrenin sürekli genişlediğini bildiren ayeti iki farklı şekilde yorumlamaktadır. Bunlardan ilkinde “موسع” kelimesini güç ve kudret sahibi anlamlarında ele almaktadır. Bu durumda mana “Biz bu gökyüzünü kendi çabalarımızla inşa ettik, biz kudret sahibi olduğumuz için bu yaratma süreci bizim gücümüzün üzerinde bir olay değildir.” şeklinde olmaktadır. Ancak Mevdudi’ye göre burada hayret konusu olan şey Yüce Allah’ın bütün kainatı yoktan var ettiği halde O’nun ölmüş bedenleri tekrar yaratamayacağını iddia edenlerdir. Çünkü ona göre bir şeyi yoktan var etmek daha önceden yaratılmış ve ölmüş olan birini tekrar diriltmekten daha kolaydır. Diğer yorumda ise Yüce Allah’ın mükemmel derecede işleyen evreni bir kerede yaratıp terk etmek yerine sürekli olarak genişletmekte olduğunu belirtmektedir. Yüce Allah’ın yoktan var ettiği evrende sürekli bir yaratma halinde olduğunu da aktaran Mevdudi, kainatta her an insanı hayrete düşürecek yaratma ve düzenlemelerin meydana geldiğini söylemektedir. Mevdudi’nin bu düşünceleri ekseninde onun yukarıda geçen aynı kelimeyi ‘genişleten’ manasında anladığı görülmektedir (Mevdudi, 1995d, s. 517).

4.4.9. İnsanın Doğumu

Mevdudi, insanın sudan yaratılması ve bir kadın ve erkekten doğuşunu mucizevî bir olay olarak görmekte olup bu olayı tevhid inancına delil olarak göstermektedir. Mevdudi’ye göre erkek ve kadın aynı türe aidiyetlerine rağmen, önemli ortak insanî niteliklere sahip olmalarına karşın, farklı fiziksel yapı ve psikolojik özelliklere sahip iki cinstir. Mevdudi’ye göre Allah mutlak kudretiyle, bu farklılığı çatışma için değil, tamamlayıcı bir ilişki olarak tasarlamıştır ve bu durum, tevhidin bir delilidir. Ayrıca, Mevdudi’ye göre dünyada gerekli ölçüde erkek ve kadının yaratılması da Kadir olan Yaratıcının planının bir yansımasıdır. Ona göre bu plan neticesinde oğullar evlenerek aile bağları kurar ve kan bağımlı güçlendirirken, kızlar da evlenerek yeni ilişkilerin oluşmasında aracı konumunda bulunurlar. (Mevdudi, 1995c, s. 596).

4.4.10. Mahlukatın Rızıklandırılması

Mevdudi'nin çağdaşı olan diğer müelliflerden örnek verecek olursak Esed, mahlukatın rızıklandırılması ile ilgili Kur'an'da yer alan ayetlerde insanın dünya hayatına ve bedensel ölümden sonraki dirilişe yapılan işaretin yanı sıra, organik doğada görülen doğum, ölüm ve yeniden türeme gibi devamlı bir döngüsel sürece de işaret edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca o, ayetlerde geçen rızık terimi ile "gökten ve yerden (Neml, 27/64)" ifadesinin hem maddi hem de manevi ihtiyaçlara delalet ettiğini vurgulamaktadır (Esed, 1988, s. 933).

Mevdudi, bu ayete bakarak beslenme için gerekli gıdaların tedarik meselesinin kolay bir şey olmadığına dikkat çekmektedir. Her bir tür, milyonlarca bireyden oluşur ve bu canlılar çeşitli besinlere ihtiyaç duyar. Yaratıcı ve Rızık veren, her tür için beslenme imkanlarını bol ve kolay ulaşılabilir bir şekilde düzenlemiştir. Bu sayede hiçbir canlı gıdasız kalmaz. Ayrıca ona göre yer ve gökteki uyumlu faaliyetler, ısı, ışık, hava, su ve yeryüzündeki maddeler arasında gerekli koordinasyon ve uyum olmadan hiçbir gıda maddesinin üretilmeyeceğini gösterir (Mevdudi, 1995ç, s. 135).

Mevdudi, böylesine bir sistemin tesadüf sonucu oluştuğunu veya Yüce Allah dışında bir varlık tarafından yaratıldığını iddia eden akımlara şu şekilde değinmektedir: "Her şeyi yöneten bir yaratıcının hâkimane bir plan ve programı olmaksızın, fevkalade mükemmel olan bu sistemin, sadece bir tesadüf eseri olarak meydana geldiğini bir kimse düşünebilir ve kabul edebilir mi? Yine bir insan, bu sistemin işleyişinde cin, melek veya bir velinin elinin bulunduğunu tahayyül edebilir mi? (Mevdudi, 1995ç, s. 135)." Mevdudi'nin bu soruları çerçevesinde kainatı ve hassas bir şekilde kurulu nizamı tefekkür eden biri elbette bütün bu yaratılan şeylerin tesadüf eseri meydana gelmediğini anlayacaktır. Fakat bazı kimseler bunu kalben kabul etseler de dilleri hakikati söylememektedir.

4.4.11. Dabbetü'l-Arz

Dabbetü'l-Arz, insanların ahlaki olarak zayıfladığı Yüce Allah'ın emirlerine uymadıkları ve Hak din İslâm'dan uzaklaştıkları vakit yeryüzünde ortaya çıkacağı zikredilen yaratıktır. Bu yaratığın nerede zuhur edeceği ve neye benzediği hakkındaki rivayetler ihtilafli konular arasındadır.

Mâturîdî, Dabbetü'l-Arz'ın çıkacak olmasını peygamberliğin ispatı açısından önemli görmektedir. Ona göre yaratığın ortaya çıkışı, Hz. Peygamber'in risaletinin ve

nübüvvetinin en önemli kanıtlarından biridir. Zira Hz. Peygamber, bu yaratığın belirli bir zamanda ortaya çıkacağını önceden haber vermiştir. Yaratığın belirtilen zamanda çıkması, peygamberlik iddiasında bulunduğu zamanlarda doğru söylediğini gösterir (Mâturîdî, 2015g, s. 483).

Rivayetlerde yer alan bazı bilgilere göre bu hayvanın boyu yetmiş arşın olacak, bazılarına göre bulutlara dek ulaşacak, bazılarına göre ise iki boynuzu arasında bir fersahlık (ortalama 6 km) mesafe bulunacak. Bu hayvan dört ayaklı, iki kanatlı, öküz başlı, domuz gözlü, fil kulaklı, aslan yeleli, kaplan renkli, inek kalçalı, koç kuyruklu ve deve ayaklı olacaktır. Yerden çıkışı üç gün sürecek, vücudunun üçte biri üç gün içinde ancak görülecek, çıkışı ise Mescid-i Haram'dan veya Safa'dan gerçekleşecektir. Fahreddin Razi burada anlatılan özelliklerin Kur'an'da yer almaması hasebiyle, bu tür rivayetlerin herhangi birinin Hz. Peygamber tarafından söylendiği saptanırsa kabul edileceğini; aksi halde bu gibi rivayetlere önem verilmeyeceğini söylemektedir (Razi, 2002₁, s. 462).

Çoğunluğun görüşü de kıyamet vakti böyle bir varlığın ortaya çıkacağından yanadır. Ancak bu konu ile ilgili olarak modern dönemde yapılan bazı yorumlar farklılık arz etmektedir. Onlara göre Dabbetü'l-Arz, sembolik bir kavram olup, yeryüzünün bazı yerlerinde bir kısım olumsuz durumların oluşmasıyla dünyayı etkisi altına alacak sosyal çalkantıyı ifade etmektedir (Öztürk, 2007, s. 434).

Hatta bazı modernist müellifler bu yaratığı tren, otomobil gibi icatlara işaret saymaktadır. Ateş ise bu yorumların zoraki te'vilden başka bir şey olmadığını belirtmektedir (Ateş, 1998ç, s. 388).

Muhammed Esed, “yerden çıkarılan yaratık” ifadesiyle insanın, dünyevi hayata bakışının anlaşıldığını söylemektedir. O, bu yaratığı, kıyamet gününden önceki zamanların insanı ruhen yoksullaştıran maddeci bir karakter olarak tanımlamaktadır. Ona göre bu yaratık, insanın simgesel olarak özellikle maddeci değerlere bütünüyle gömülüp gitmesinin ve bunun sonucunda kendi kendini tüketmesinin Allah inancının eksikliğinden kaynaklandığını gösterir (Esed, 1980, s. 936).

Mevdudi bazı hadis rivayetlerine dayanarak insanların, “emr-i bi'l maruf ve nehy-i ani'l-münker” vazifesini terk ettikleri zaman Yüce Allah'ın kıyametten hemen önce son ihtar vazifesini görmek üzere bu yaratığı göndereceğini söylemektedir. Bu

yaratığın hangi türe ait olduğu meselesinin açık olmadığını belirten Mevdudi, “*Dabbet’ en mine ’l-ard*” kelimelerinin iki manaya da gelebileceğini vurgulamaktadır.

Neml, 27/82. ayette geçen “İnsanlar bizim ayetlerimize inanmadı” cümlesine değinen Mevdudi’ye göre bu ya yaratığın konuşmasından bir kesittir veya Kur’an’ın o yaratığın konuşmasından bir kesit olarak aktardığı bir cümledir. Ona göre eğer bu sözler ona aitse, “*bizim*” ifadesi, tıpkı bir devlet sözcüsü gibi yaptığı konuşmayı kendi adına değil, devlet adına yaptığını ifade etmesi şeklindedir (Mevdudi, 1995ç, s. 146-147).

Bu yaratığın şekli, genel görünüş hali, ortaya çıkması mutemel yer ve diğer ayrıntıları hakkında yapılan rivayetlerle ilgili Mevdudi, bu rivayetlerin sadece karışıklığa sebep olduklarını, Kur’an’da bu mevzunun anlatılmış olduğu konuyla bir ilişkisi olmadıklarını ve bu anlatıların birbirleri ile çeliştiklerini ifade etmektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 146-147).

4.4.12. Şeytan ve Cinlerin Bilgi Çalmalarının Engellenmesi

İslâm’dan önce Arap toplumunda kahinler, cinler ve şeytanlar ile bağlantı kurduklarını iddia ederek metafizik alemle ilgili bilgilerle insanları kandırırdı. Yüce Allah bu ayetlerle Şeytan ve Cinlerin bu tarz bilgilere erişemediklerini buna yeltenmeleri halinde onları parlak bir ateşin yakıtığını bildirmektedir. Mâturîdî, şeytanların göğe çıktıklarını, yerde meydana gelecek olaylar hakkında bilgi almak için meleklerden gökteki bilgileri dinlediklerini, ardından bu bilgileri değiştirip kâhinlere ilettiklerini ve kâhinlerin de bu bilgileri insanlara aktardığını belirtmektedir (Mâturîdî, 2015e, s. 16).

Şeytan ve Cinlerin engellendiğini bildiren ayette (Hicr, 15/16-18) geçen “*burc*” kelimesi hakkında farklı yorumlar yapılmaktadır. Bazıları bu kelimeyi gökteki yıldızlar olarak anlamakta, bazıları Güneş, Ay ve Dünya olarak nitelemekte, bazıları da bu kelime ile gezegenlerin anlatıldığını savunmaktadır. Ateş ve Esed gibi müfessirler de “*burc*” kelimesinin gökte toplanan birtakım yıldızlar kümesi olduğunu söylemektedir (Ateş, 1998c, s. 61; Esed, 1980, s. 626).

Mevdudi, “*burc*” teriminin astronomide özel bir terim olarak kullanıldığını ifade eder. Bu terim, güneşin gökyüzündeki seyahati sırasında geçtiği noktaları

belirten on iki konaklı burçlar kuşağının bir parçasını ifade etmek üzere kullanılır. Bazı müfessirlerin bu durumdan etkilenip “*burc*” kelimesini gezegenler olarak ele aldıklarını da aktaran Mevdudi, bu ayetin 19. ayet kapsamında ele alındığında bu kelimenin “*küreler*” anlamına geleceğini söylemektedir (Mevdudi, 1995b, s. 564-567).

Şeytan ve cinlerin buldukları küre ile sınırlı olduklarını ifade eden Mevdudi, onların diğer kürelerden menedildiklerini belirtmektedir. O, bu durumun çok yaygın olan bir yanlış anlaşılmayı -yani Şeytan ve arkadaşlarının evrende her yere gidebileceği inancını- ortadan kaldırmak için zikredildiğini aktarmaktadır. Mevdudi’ye göre bunun tam tersine Kur’an, şeytanların belirli bir sınırı aşamayacaklarını ve sınırsız bir güce sahip olmadıklarını bildirmektedir (Mevdudi, 1995b, s. 564-567).

“شهاب مبین” kelimesinin “parlak bir ateş şulesi” anlamına geldiğini belirten Mevdudi, bunun meteor olup olmadığı hakkında kesin bir bilgi olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca bu ateş parçasının “kozmetik ışın” gibi herhangi bir ışın veya hala keşfedilmeyen bir ışın türü olabileceğini de bildirmektedir. Mevdudi’ye göre şayet şeytanlar ve cinleri kovalayan parlak ateşin meteor olduğunu kabul edersek, evrende bulunduğumuz kürenin etrafında koruyucu bir duvar oluşturan sayısız miktarda meteor bulunmaktadır. Bilimsel gözlemler ise uzaydan yerin atmosferine milyarlarca meteorun düştüğünü göstermektedir. Bu etkileyici manzara, 13 Kasım 1833’te Kuzey Amerika’nın doğu bölgelerinde gözlemlenmiştir. Ona göre oluşan güçlü ve koruyucu bu duvar, şeytanların başka bir küreye geçmesini neredeyse imkansız kılmaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 567).

Mevdudi, yukarıda sürekli devam eden meteor akınlarına rağmen gezegenimizin hala güvenlikte olmasının nedenini görünmez duvarlara yani burçlara dayandırmaktadır. Mevdudi’ye göre verilen bilgiler ışığında burçların bir resmi göz önüne getirilebilir. Ona göre gözle görülebilen engeller olmasa da Yüce Allah her küreyi, birbirinden ayıran ve görünmeyen duvarlarla korunmasını sağlamaktadır (Mevdudi, 1995b, s. 567). Mevdudi, bütün bu duvarlara rağmen yaratıcının kudretini yeryüzündekilere hatırlatmak için bazı meteorların dünyaya düşebildiğini de hatırlatmaktadır.

4.4.13. Kur'an-ı Kerim'in Mucizeliği

Mevdudi, Kur'an'da yapılan meydan okumanın sadece Kureyş'e değil bütün dünya inkârcılarına karşı olduğunu vurgulamaktadır. Mevdudi, kendi çevresindeki insanların sözlerinden alıntı yaparak, bir kişinin bile değil Kur'an gibi başka bir kişinin üslubunda bile bir şey yazamayacağını belirtir. Ona göre Homeros, Mevlana, Galip, Shakespeare, Goethe, Tagor, İkbâl gibi kişiler benzersizdir ve onların tarzını taklit edip, onlar gibi konuşmak veya yazmak kimsenin yapabileceği bir şey değildir. Mevdudi, onların "Bu sözün bir benzerini getirsinler" ayetini; Kur'an biçiminde yazılmış, onun gibi bir kitap yazmak olarak anladıklarını vurgular. Ancak Mevdudi'ye göre bu meydan okuyuşun amacı sadece Arapça ekseninde nazirinin getirilmesi değildir. Aksine dünyanın herhangi bir dilinde yazılmış olsa da Kur'an'ın mucizevi özelliklerine eş olabilecek bir kitabın ortaya konulması imkansızdır (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

Yukarıda yaptığı açıklamadan sonra Mevdudi, Kur'an'ın mucize bir kitap oluşunu birkaç maddede açıklamaktadır. Kur'an'ın inzal olduğu dilin edebi yönünün en üstün ve en mükemmel örneği olduğunu hatırlatan Mevdudi, bütün bu kitapta bir tek cümlenin dahi ölçüden sapmadığını söylemektedir. Çünkü Kur'an'da ele alınan her konu, en ölçülü kelimeler ve en uygun cümlelerle anlatılmıştır. Her konu, tekrar edilerek sunulmuş, ancak her tekrarın anlatım tarzı yeniden canlandırılmıştır. Böylece tekrarlardan kaynaklanan hiçbir çirkinlik meydana gelmemiştir. Ona göre kitabın bütününde, kelimelerin düzenlenişi, zümrütlerin titizlikle işlenip yerlerine yerleştirilmesine benzemekte olup söylenen söz o denli etkilidir ki, dil bilgisi uzmanlarından biri onu dinlediğinde başının dönmemesi neredeyse imkansızdır. Hatta muhalif veya inkârcı bir kişinin ruhu bile bu söz karşısında bir çeşit hayranlık duygusuna kapılmaktadır (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

Mevdudi, 14 asır geçtikten sonra dahi bu kitabın, kendi dilinin edebiyatının en üstün örneği olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu kitaba eşit seviyede olması bir yana, onun değer ve seviyesine yaklaşabilecek bir Arapça kitap bulunmamaktadır. Bu kadar uzun zamanda dillerin değişip geliştiği üzerinde duran Mevdudi, Kur'an dili Arapçanın geçen uzun zamana rağmen yazım biçimi, cümle dizilimi, dil bilgisi ve kelimelerin kullanılışı noktasında aynı biçimde varlığını sürdüren başka bir dil olmadığını belirtmektedir (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

Mevdudi'ye göre Kur'an dünyada benzeri bulunmayan tek kitaptır. Çünkü insanın fikir dünyasına, ahlakına, medeniyet ve yaşam şekline bu kadar geniş, derin ve çok yönlü bir etki yapmaktadır. Bundan dolayı bu kitabın etkisi bir toplumu değiştirdikten sonra o toplumun ayağa kalkarak dünyanın geniş bir bölümünü dönüştürmesi benzersizdir. Böylesine devrim yapmış ikinci bir kitap olmadığını vurgulayan Mevdudi'ye göre bu Kur'an, sadece kağıt sayfalarından ibaret olmamış, hayatın her alanında yeni tefekkür ufukları sunmuş ve apayrı bir medeniyet ortaya koymuştur. Ona göre Kur'an, ilk indirildiği zamandan bu yana insanlar üzerindeki etkisini devam ettirmekte ve bunu hemen her gün yaymaktadır (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

Mevdudi'ye göre bu kitabın işlediği konu, ezelden ebede kadar tüm evreni kapsayan son derece geniş bir konu dairesine sahiptir. Ona göre Kur'an, evrenin hakikatini, başlangıcını ve sonunu, düzenini ve kanunlarını anlatarak; kainatın yaratıcının, düzenleyenin ve yöneticisinin kim olduğunu, insanlardan ne beklediğini, kainat tertibini nasıl kurduğunu açıklamaktadır. Mevdudi'ye göre kitap, insanın bu dünyadaki konumu ve değeri konusunda somut bir biçimde bilgi verirken, doğumla beraber gelen değerlerin ve yaratılıştan gelen yerin değiştirilemeyeceği, insanın bu konuda güçsüz olduğu konusunu vurgulamaktadır (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

Kur'an'da bulunan geniş bilgiler, o dönemin Arapları, Yunan, Bizans ve İranlıları dahi bir kenara bırakarak 20. yüzyılın büyük bilim adamlarında bile bulunmayan bir derinlikte ve kapsamda yer almaktadır. Mevdudi'ye göre günümüzde felsefe, fen ve sosyal bilimlerin herhangi bir dalını incelemek için ömür harcadıktan sonra insanlar ancak bu alanın derinliklerine ulaşabilmektedir. Ona göre aynı birey daha sonra dikkatlice Kur'an'ı incelediğinde, karşılaştığı soruların açık ve kesin cevaplarını bu kitapta bulmaktadır. Ona göre bu durum sadece bir bilim dalıyla sınırlı değildir; aksine, insan ve evrenle ilgili tüm bilim alanlarında geçerlidir. Bu nedenle Kur'an'ın indiği ilk zamanda o bölgede okuması ve yazması olmayan birisinin, ilme dair geniş bir bilgiye sahip olduğunu ve esas meseleleri irdeleyerek kesin çözümler sunduğunu iddia etmek mümkün değildir (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

Kur'an'ın mucizelerinin bu özelliklerle sınırlı olmadığını da altını çizen Mevdudi, sadece bu maddelerden yararlanarak Kur'an'ın mucizevî bir yanının

olduğunu, bu yanını günümüze kadar sürdürdüğünü ve kıyamete kadar sürdüreceğini de söylemektedir (Mevdudi, 1995d, s. 542-544).

4.4.14. Yüce Allah'ın Kelamının Sonsuzluğu

Mevdudi, Kur'an'da geçen "Allah'ın sözleri" (Kehf, 18/109) tamlamasından, Yüce Allah'ın gücünün ve hikmetinin mucizeleri, doğüstü hadiseleri ve harikuladeliklerinin kastedildiğini ileri sürmektedir. O, Kehf, 18/109. ayette sayılan şeyleri saymanın bile imkansızlığına dikkatleri çekerken, "İnsan bu sonsuz kainattaki yaratılanların (eşyaların) hepsini nasıl yazabilir?" sorusunu yönelterek Yüce Allah'ın kudret ve hikmetine dikkatleri çekmektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 337).

Mevdudi'ye göre bahsi geçen ayette sıralanan nesnelere zikredilmesinde temel amaç, insana yaratılmış olan hiçbir şeyin ilah olamayacağını vurgulamaktır. Bu muazzam evreni var eden, tüm olayları kontrol eden, sınırsız güç ve kudrete sahip olan Allah'a hiçbir yaratığın ortak olamayacağını vurgulamaktadır. Ona göre bu geniş mülkün yönetimine ortak olmak bir yana, küçük bir parçayı dahi tamamen bilmek, herhangi bir yaratığın gücünün ötesinde bir konudur (Mevdudi, 1995ç, s. 337-338).

4.4.15. İnsanın Yaratılışı ve Doğumu

İnsanın yaratıldığı maddelerin sodyum, kalsiyum, karbon gibi toprakta var olan ölü cevherler olduğunu belirten Mevdudi, bu elementlerin birleşmesi ile insanın mükemmel bir şekilde yaratıldığını söylemektedir. İnsana dahil edilen ancak fiziksel olarak direkt olarak hiçbir ilişkisi bulunmayan duygu ve vicdan gibi güçlerin yerleştirildiğinin de altını çizen Mevdudi, bütün bunların tesadüf eseri olamayacağını söylemektedir. Mevdudi'ye göre yalnızca bir tek insan tesadüfen yaratılmamış, aynı zamanda bu insanın içine üretken bir özellik de yerleştirilmiştir. Nihayetinde bu özellik sayesinde aynı fiziki yapı ve yeteneklere sahip ancak sayısız kalıtsal ve kişisel nitelikler taşıyan milyonlarca insanın ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Mevdudi, dünya ve içerisindeki bütün varlıkların tesadüf eseri var olduklarını iddia eden kimseleri, sorduğu bazı sorular ekseninde tefekkür etmeye çağırılmaktadır. İnsan aklının kendi kendine var olamayacağını vurgulayan Mevdudi, bu melekenin yaratılış düzenindeki mükemmelliği, yeryüzünde ve gökyüzünde sayısız gücün insan emrine

verilmesindeki düzenin tefekkür edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Mevdudi, 1995ç, s. 292-293).

“Sonra onun neslini bir öz sudan, değersiz bir sudan yarattı (Secde, 32/8).”

Bu ayetin insanın doğrudan yaratılmasına işaret eden ayetlerden biri olduğunu vurgulayan Mevdudi, bilim adamlarının Darwin’den itibaren insanın yaratılışı hakkında şüphe beslediklerini ve bu durumu bilimsel olmadığı gerekçesiyle reddettiklerini söylemektedir. O, onların ilk hayvan türlerine veya ilk tohumun doğrudan yaratılışı kavramını problem dışı bıraktıklarını vurgulamaktadır. Mevdudi, insanın veya ilk tohumun yaratılışı kabul edilmediğinde insan hayatının yalnızca tesadüfen meydana geldiği inancının oluşacağını belirtmektedir. Mevdudi'ye göre bir tek hücreli organizmada bile bulunan en basit hayat formu, öylesine karmaşık ve inceliklerle doludur ki, onu bir tesadüf eseri olarak değerlendirmek, evrimcilerin düşündüklerinden çok daha gayriilmî bir fikir olurdu. Mevdudi'ye göre ilk tohumun doğrudan yaratılış eseri olarak meydana geldiğini kabul etmek, canlılar ailesine ait ilk üyenin Allah tarafından yaratıldığını ve soyun çeşitli üreme yöntemleriyle başladığını kabul etmek anlamına gelir. Ona göre bu kabul Darwinizm yanlıları tarafından geliştirilen tüm bilimsel görüşlere rağmen, evrim teorisindeki çözülememiş problemleri ve karmaşıklıkları dahi çözebilecektir (Mevdudi, 1995ç, s. 356-357).

4.4.16. Dillerin ve Seslerin Farklı Olması

Mevdudi, Kur’an’da ifade edildiği üzere dillerin ve seslerin farklı olması durumunu olağanüstü bir hal olarak dile getirmekte ve bunlardan yola çıkarak Yüce Allah’ı ve mucizelerini inkâr eden iki farklı gruba cevap vermektedir. Bu gruplardan biri kainatın bir tesadüf eseri olarak oluştuğunu ve kurulan bir saat gibi işlediğini savunanlardır. Mevdudi'ye göre bir taraftan ilk enerjinin madde şeklini alması, ardından maddenin çeşitli elementlere dönüşmesi ve bu elementlerin sonrasında müthiş bir düzeyde birleşip muazzam bir kainat düzenini meydana getirmesi, bu düzenin milyonlarca yıl aynı düzen ve disiplin içinde işlemeye devam etmesi üzerinde düşünmek ve tefekkür etmek gerekmektedir. Ona göre böyle bir tefekküre sahip olan ön yargısız her birey, bütün bu şeylerin her şeyi bilen hikmet sahibi bir yaratıcının iradesi olmaksızın sadece tesadüf eseri olarak oluşamayacağı sonucuna varacaktır (Mevdudi, 1995ç, s. 294-295).

Diğer grup ise kainatın birden fazla ilah tarafından yaratılıp idare edildiğini savunanlardır. Mevdudi bunların düşüncelerine karşı kainatın tek bir ilah tarafından yaratıldığını kanıtlama yoluna gitmiştir. Ona göre bir kişi yeryüzünden evrenin derinliklerindeki yıldızlara kadar tüm varlık aleminin aynı elementlerden yapıldığını ve kâinatın her yerinde aynı tabiat kanunlarının geçerli olduğunu fark ediyorsa ve bu kişi inatçı değilse, bu düzenin birçok ilahın eseri olmadığını, aksine tüm evrenin yaratıcısı ve idarecisi olan tek bir Allah'ın varlığını kabul edecektir (Mevdudi, 1995ç, s. 294-295).

Kainatın idaresinin de tek bir ilah tarafından sağlandığını vurgulayan Mevdudi'ye göre bir ağaç dalının yaprakları bile birbiriyle aynı değilken; bu durum, dünyanın otomatik makinelerinin aynı tipte ürünler ürettiği ve her birine kendi markasını bastığı bir fabrikadan müteşekkil olmadığını göstermektedir. Ona göre bu fabrikada sadece usta bir sanatçı değil, aynı zamanda her detaya ayrı bir dikkatle yaklaşan bir yaratıcı da bulunmaktadır. Mevdudi'ye göre O yaratıcı, her şeyi yeni oranlar, nitelikler ve özelliklerle üreterek her birini eşsiz bir yaratılışa sahip kılarak sürekli olarak yeni modeller icat etmekte ve O'nun yaratıcı gücü, aynı şeyi ikinci kez yaratmanın estetik açıdan eksik olduğunu göstermektedir. Mevdudi'ye göre bu tezahürleri açıkça gören herkes, kâinatı yaratanın yaratma eyleminden sonra bir kenara çekilip dinlenmediğini, tam aksine yaratıcı gücünün her an faal olduğunu ve her bir yaratılmışı özgün nitelikler ve vasıflar takdir ettiğini anlayacaktır (Mevdudi, 1995ç, s. 294-295).

4.4.17. Yeryüzünün Konuşması

Zilzal sûresinde geçen ve yeryüzünün konuşmasını bildiren ifadelerle ilgili farklı görüşler vardır. Alimlerin çoğunluğunun katıldığı görüşe göre Yüce Allah'ın yeryüzünü konuşan ve akledebilen bir varlık haline getireceğidir. Bu görüşe göre kıyamet günü yeryüzü, itaatte bulunanların lehine, asi olanların ise aleyhine şahitlik edecektir. Mutezile'ye göre Yüce Allah'ın cansız varlıklarda konuşma kabiliyetini yaratması mümkündür. Onlara göre Yüce Allah, cansız olan yeryüzünde belirli ve özel sesler yaratabilir (Razi, 2002j, s. 336).

Esed, arzun konuşmasını “hesap günü yeryüzünün insan tarafından yapılmış bulunan her şeye tanıklık edeceği.” şeklinde değerlendirmektedir (Esed, 1988, s. 1466).

Mevdudi, yeryüzünün konuşma yeteneğine sahip olabileceği fikrinin eski insanlar için şaşırtıcı bir kavram olabileceğini vurgular. Ancak, tabiat biliminin büyük ilerlemeler kaydettiği, radyo, sinema, televizyon, hoparlör ve teknolojik cihaz alanlarında çeşitli icatların yapıldığı bu çağda, bu fikrin günümüz insanı için anlaşılması zor bir şey olmadığını belirtir. Mevdudi, insanın söylediklerinin radyo dalgaları aracılığıyla evdeki duvarlarda, tavanda, meydanda, yolda veya tarlada hava üzerinde nakşoldüğünü, her kelimenin her zerresinin korunduğunu ifade etmektedir. Mevdudi’ye göre Yüce Allah dilerse bu sesleri istediği zaman, insanın ağzından ilk çıktığı şekliyle aynen tekrarlayabilir. İnsan, bu sesleri kulaklarıyla duyacak ve tanıdık bir şekilde anlayacaktır. Onu tanıyanlar, bu sesi duyduklarında o şahsın özgün ses ve lehçesini tanıyacaklardır (Mevdudi, 1995f, s. 200-201).

Ayrıca Mevdudi’ye göre insanın yeryüzünde nerede, ne zaman ve nasıl hareket ettiği kaydedilmiştir ve her hareketinin yansması çevresindeki nesnelere üzerinde tıpkı bir fotoğraf gibi korunmaktadır. Burada Mevdudi, insanların dünyada bulunan cisimlerle etkileşimine değinmektedir. Ona göre bir insan herhangi bir cismin yanından geçtiğinde o cisim üzerinde bir iz bırakmaktadır. Onun bu yorumuna göre yeryüzünde mevcut bazı dalgalar aracılığıyla karanlıkta bile yapılan bir hareket, aydınlıkta olduğu gibi bir görüntünün aksini oluşturacaktır. Kıyamet günü, tüm bu görüntüler insanın önünden geçecek ve dünya hayatında yaptığı işlerin neler olduğu ve nerede gerçekleştiği gösterilecektir (Mevdudi, 1995f, s. 200-201).

4.4.18. Su ve Moleküllerinin Yapısı

“Denizler tutuşturulduğu zaman...(Tekvir, 81/6).”

Tekvir sûresindeki bu ayette kullanılan “تسجير” kelimesi, Arapça’da tandır içindeki ateşi tutuşturmak, körüklemek anlamına gelir. Böylece ayet “Denizler tutuşturulduğu-kaynatıldığı zaman...(Tekvir, 81/6).” anlamlarına gelmektedir. Mevdudi, denizlerin tutuşturulup kaynatılmasının ilk bakışta tuhaf gelebileceğini fakat suyun gerçek yapısı dikkate alındığında bu tuhaflığın ortadan kalkacağını vurgulamaktadır. Mevdudi, suyun oksijen ve hidrojen gazlarından oluşmasını bir mucize olarak

değerlendirmektedir. Birinci molekül olan oksijen, ateşin yanması için gereklidir; diğer yandan, ikinci molekül olan hidrojen, kendi kendine tutuşarak alev alır. Bu iki gaz bir araya geldiğinde, suyu oluşturarak ateşi söndürücü bir özellik kazanmış olurlar. Mevdudi'ye göre Yüce Allah bu hususa dikkat çekmektedir. Yani bu iki gaz ayrıldığında, hidrojen kendi kendine yanmaya başlar ve oksijen bu yanmayı hızlandırır. Bu gazların temel özellikleri de zaten bu şekildedir (Mevdudi, 1995f, s. 49).

Mevdudi, İnfitar sûresindeki “Denizler kaynayıp fişkırtıldığı zaman...” ayetini de yukarıdaki düşünce çerçevesinde yorumlamakta ve şunları söylemektedir: Tekvir sûresinde “denizler ateşle tutuşturulduğu zaman” ifadesi kullanılırken, burada ise “denizler ayrıldığı zaman...” ifadesi kullanılmaktadır. Mevdudi'ye göre bu iki ayet düşünüldüğünde, Kıyamet gününde büyük bir zelzele dünyayı kaplayacaktır. Bu zelzelenin neticesi olarak arzın çatlaması ve altındaki sıcak lavların suya ulaşması durumunda, suyu oluşturan oksijen ve hidrojen gazları ayrılacaktır. Mevdudi'ye göre oksijen ateşi körükleyicidir. Hidrojenin patlayıcı bir özellik taşımasından dolayı bu gazlar, ateş haline dönüşerek dünyadaki tüm denizleri zincirleme şekilde tutuşturabilecektir (Mevdudi, 1995f, s. 59).

4.4.19. Fil Olayı

Fil sûresi 570 yılında Ebrehe'nin kabeye karşı başlattığı seferi konu edinmektedir. Bu sûrede Yüce Allah'ın, Fil sahiplerinin tuzaklarını boşa çıkardığı, onların üzerine taşlaşmış çamur atan kuş zümreleri gönderip onları, rüzgarın savurduğu yenilmiş ekin yaprağı gibi yere serdiği buyurulmaktadır (Fil, 105/1-5).

Ebabil, çoğunluğun görüşüne göre tekili olmayan bir çoğul isimdir. Birbiri ardınca gelen topluluklar veya kalabalık topluluk anlamlarına gelmektedir. “طيرا ابابيل” ise birbiri ardınca gelen küme küme kuşlar demektir (Ateş, 1988d, s. 95).

Fil hadisesinin gerçekleşme şekliyle ilgili farklı görüşler vardır. Muhammed Abduh, fil sahiplerine taş atan kuşların, mikrop taşıyan sinek veya sivrisinek türünden şeyler olduklarını iddia etmektedir. Onların attıkları taşların da rüzgarın savurmasıyla bu hayvanların ayaklarına bulaşan mikroplu kuru çamur olduğunu, bu sineklerin bulaştırdığı mikroplarla askerlerin çiçek veya veba hastalığına yakalandığını söylemektedir. Abduh'a göre sûrenin tefsirinde güvenilebilecek yorum budur. Ona

göre bu yorumun dışındaki hikayeler rivayetçe doğru da olsa kabul edilemez. Abduh'a göre burada olayda yer alan ilginç bir husus da dört ayaklı en büyük hayvan olan fillere güvenen zorba Ebrehe'nin, kaderin gönderdiği, gözle görülemeyecek ölçüde küçük bir hayvan ile öldürülmesidir (Ateş, 1988d, s. 99). Abduh'un bu görüşlerinden anlaşılan şu ki o, bu olayın Yüce Allah tarafından gösterilen apaçık bir mucize olduğunu kabul etmemektedir.

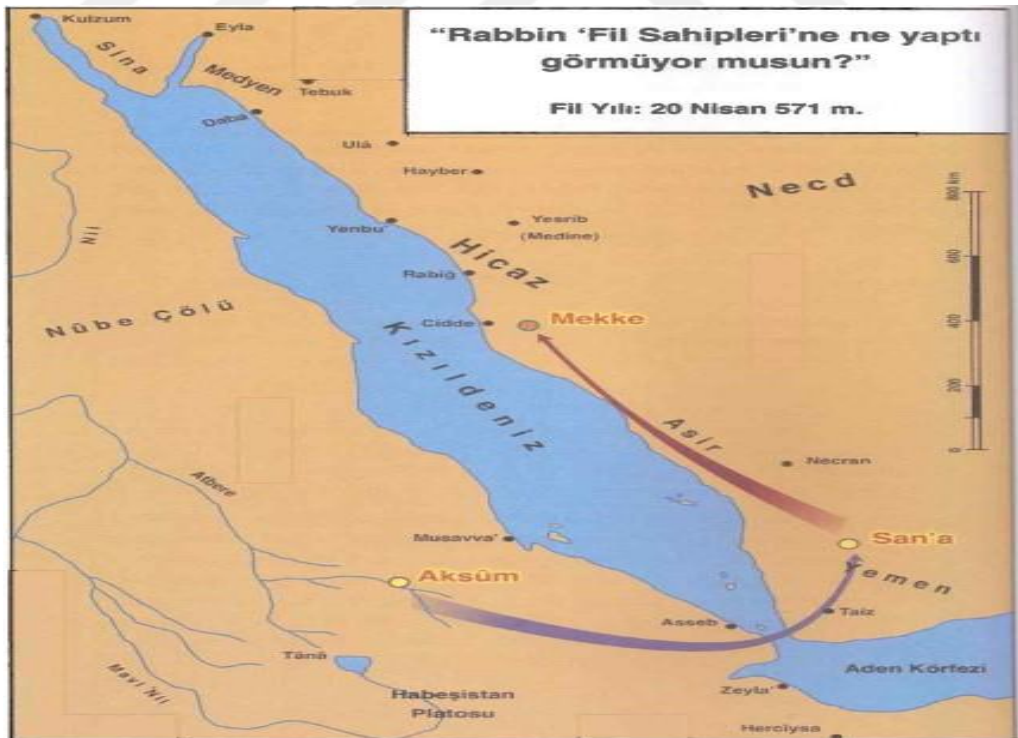
Yazır ise Abduh'un bu te'viline karşı çıkmaktadır. O, Abduh'un, derin ilmine rağmen burada rivayetleri saptırdığını, ayetleri de anlamları dışına çıkardığını söylemektedir. Yazır'ın bu itirazında haklı olduğunu vurgulayan Ateş de bu olayı mucize eseri meydana gelen bir olay olduğunu söyleyerek, Yazır'ın Abduh'a olan bu itirazları dolayısıyla onu haklı bulmaktadır. Ateş'e göre Kur'an dahi bu olayı bir mucize olarak aktarmaktadır. Ona göre eğer Kabe'ye saldırmak için gelen ordunun bir hastalık neticesinde yere serilmesi de bir mucizedir. Fakat insanlar hastalıkların çıkmasına alıştıkları için bu durumu olağan bir hadise olarak kabul edecektir (Ateş, 1998a, s. 99).

Muhammed Esed, gerçekleşen olayın mucizevî olduğunu kabul etse de olayın gerçekleşme şeklini farklı yorumlamaktadır. O, bu olayın tehlikeli çiçek veya tifüs salgını şeklinde gerçekleştiğini iddia etmektedir. Arap topraklarında ilk defa o tarihlerde lekeli humma (hasbe) ve çiçek hastalığı (cuderi) görüldüğünü vurgulayan Esed, "*tayr*" kelimesini farklı bir şekilde yorumlamaktadır. Abduh'a göre ayette bahsedilen uçan varlıkların mahiyeti hakkında ne Kur'an ne de sahih hadisler herhangi bir bilgi sunmadığı ve yorumcuların geliştirdiği tasvirlerin de tamamen hayali olduğu için üzerinde ciddi bir şekilde durmak gerekmez. Ona göre eğer salgın bir hastalık varsayımı doğruysa, "uçan varlıklar" -sinek veya böcek olabilir- bu mikrobun taşıyıcıları olabilir. Abduh'a göre bu ayetle ilgili açık ve kesin olan bir şey vardır o da işgalcileri teslim alan belanın mahiyeti ne olursa olsun bu olayı kelimenin gerçek anlamıyla tam bir mucize idi çünkü baskı altındaki Mekke halkına hiç beklenmeyen bir kurtuluş imkanı sunmuştu (Esed, 2015, s. 1474-1475).

Mevlana Hamîdüddin Ferahî'nin kuşlar hakkında belirttiği yorum, aslında onların taş atmadıkları, aksine Ashab-ı Fil'in cesetlerini yemek için geldikleri yönündedir. Ona göre Ebrehe'nin askerlerini taşlama işini Araplar yapmıştır. Yüce Allah da tufan göndererek taş yağdırmış ve Ebrehe'nin askerlerini helak etmiştir. Daha

sonra onların cesetlerini yemek için kuşlar gönderilmiştir. (Mevdudi, 1995f, s. 245-246).

Mevdudi bu son görüşe kesinlikle katılmamaktadır. Ona göre 60.000 kişiden oluşan Ebrehe'nin ordusu, Arap kabilelerinin güçlerinin çok üzerinde bir kuvvet demektir. Onların Ahzap savaşı sırasında bile bütün müşrik Arapları ve Yahudi kabilelerini birleştirdikleri halde, ancak 12.000 kişilik bir ordu toplayabildiklerini söylemektedir. Mevdudi'ye göre o durumda bile söz konusu güce ulaşmaları mümkün değilken, Araplar, Ebrehe'nin bu güçlü ordusunun karşısına çıkmaya nasıl cesaret edebilirlerdi. Dolayısıyla ona göre bütün bu tarihi verileri bir kenara bırakıp Fil sûresinin sadece sözdizimi üzerinden yorum yapmak isabetli bir yol değildir (Mevdudi, 1995f, s. 245-246). Kaldı ki söz dizimi itibarıyla da apaçık anlatılan mucizevî hadiseyi te'vil etmeyi gerektiren hiçbir sebep bulunmamaktadır. “Rabbinin fil ashabına ne yaptığını görmedin mi?” ifadesinde bile onların helâkinin bölük bölük gönderilen kuşlar tarafından icra edildiği anlaşılmaktadır. Aksi halde Kureyşîlerin attığı taşlarla dağılan bir ordu için Yüce Allah'ın böyle bir ifade kullanmasına lüzum yoktur.

Şekil 155. Fil Olayının Gerçekleştiği Yer

(Halil, 2007, s. 156).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Kelâmî bir terim olması hasebiyle mucize, bir kişinin peygamberlik iddiasında bulunduğu durumda, elinde tabiat kanunlarına aykırı bir olayın gerçekleşmesi ve bu olayın başkalarını benzerini gerçekleştirmekte aciz bırakacak derecede etkileyici olmasıdır. Mucizenin belirgin özellikleri; ilâhî bir eylem olarak ortaya çıkması, ilgili iddiaya uygun bir şekilde gerçekleşmesi, nübüvvet iddiasından sonra meydana gelmesi, olağanüstü nitelikte olması, meydan okuma niteliği taşıması ve peygamberliği doğrulamasıdır. Bir de daha geniş anlamda kullanılan “*mucize*” kavramı vardır ki bu peygamberlerin elinde tecelli eden olağanüstü olayların dışında, akılları hayrette bırakacak şekilde Allah’ın varlığını ve birliğini gösteren her türlü unsura da teşmil edilerek kullanılmaktadır.

Son zamanlarda akli her şeyin hakimi kılma yaklaşımından dolayı mucizelere olan inançta zafiyet meydana geldiği ve bu zafiyetin temelini de özellikle Batı menşeli bilimsel çalışmaların teşkil ettiği görülmektedir. Haddizatında pek çok bilim adamı bilimle dinin ortak bir alanda buluşmasının mümkün olmadığını iddia etmiş, kimileri ise dini kendisine düşman addetmiştir. Bu minvalde din ile bilim iki ayrı dünya sayılmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısının bir neticesi olarak mucizeleri inkâr edenler veya mucizelerin aslını tahrif edecek şekilde te’vil edenler bunu yaparken bilimi kendilerine delil ve referans kılma gayreti içine girmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da bazı tefsirlerde dönemin gelişmelerine uygun yorumlanan mucize ayetleri, modern döneme yaklaştıkça yeni gelişmeler ışığında farklı bir yorumla te’vil edilebilmiştir.

Batı dünyasının maddî ve tabiî ilimlerde terakki ettiği modern dönemin en önemli özelliklerinden biri Kur’an’da anlatılan olağanüstü olayların aklileştirilmeye çalışılmasıdır. Bu çerçevede bir bilimsellik anlayışı gelişerek aşkın olan Allah’ın fiilleri maddî mikyaslarla ölçülmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. İslâm dünyası ise Sanayi Devrimi ile başlayan bu gelişim dalgasını ve modernliği tam takip edememiş ve bu anlamda bir geri kalma söz konusu olmuştur. Dolayısıyla sanki bilimde

ilerlemek, mucizeleri akılla izah etmeyi gerektiriyormuş gibi bir vehim baş göstermiştir. Bunun yanı sıra Müslümanların mucizeleri aklen açıklama yoluna gitmemeleri, onların maddi terakkide geri kalmış olmalarına bağlanmıştır. Bu da mucize ile ilgili ayetlerin yorumuna bambaşka bir boyut daha kazandırmıştır.

Mevdudi'nin tefsir metodunda dikkatleri çeken hususlardan biri, tefsirini kelime kelime değil kendisinin okuyup anladığı açıklama notlarıyla yapmış olmasıdır. O, açıklama notları ile ilgili olarak, bu notları iki sebepten yerleştirdiğini söylemektedir: Bunlardan birincisi, okuyucunun açıklamaya ihtiyaç duyduğu ve zihnine soruların doğabileceği noktalarıdır. Diğeri ise okuyucunun dikkatini çekmeden geçebileceği ve bu sayede Kur'an'ın gerçek anlamının ondan uzak kalabileceğini düşündüğü bölümlerdir.

Mevdudi, eserinde yer yer çağdaşı olduğu bazı akımlara da değinmektedir. Bu akımları özellikle mucizeyi inkâr etmeleri sebebiyle analiz etmektedir. O, genel itibariyle Kur'an'daki mucize anlatımlarını yorumlarken ilgili ayetlerin hangi akımlar veya şahıslar tarafından inkâr edildiğini belirtmektedir. Söz konusu ayeti yorumlarken, bazen *“ehli kitap / akılcılar / materyalistler / imansız kimseler vb. şöyle demektedir.”* sözleriyle başlayarak çeşitli grup ve zümreleri eleştirmekte bazen de *“bazı kimseler / bazıları şöyle demektedir.”* diyerek muhtemelen bazı bireyleri kastetmektedir. Bununla birlikte o, hiçbir zaman açıkça herhangi bir şahsı hedef almamaktadır.

Mevdudi'nin mucizeler hakkındaki görüşlerine geçmeden önce bu eserin orijinal dili olan Urduçadan İngilizceye oradan da Türkçeye çeviri olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bu eserin ikinci bir dilden çeviri olması hasebiyle mütercimlerin bazı bölümleri kendi anladıkları şekilde tercüme etmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Bir dilden diğerine çeviri yaparken de bazı dillerin kendi karakteristik özelliklerinden dolayı bazı kelimeler doğrudan doğruya tercüme edilememektedir.

Mevdudi, mucizeleri olağanüstü olaylar olarak değerlendirmektedir. Buna bağlı olarak da bazı Müslüman entelektüellerin bu mucizeleri normal tabiat olayları olarak görmelerinden rahatsızlık duymaktadır. Mevdudi, böyle bir tutum sergileyenlerin Kur'an'a karşı şüpheli bir tavır sergilediklerini vurgulamaktadır. Kur'an'ın bu olayları olağanüstü bir şekilde gerçekleşen olaylar olarak aktardığını belirten Mevdudi, hala mucizelerin normal bir şekilde ortaya çıktığını iddia edenlerin genel anlamda kitaba inançsızlık içerisinde olduklarını ifade etmektedir.

Örnek olarak Hz. İbrahim'in ateşe atılması ve onun ateşten kurtulması mucizesine inanmayanlara değinen Mevdudi, bu olayın Kur'an'da açıkça yer alan mucizelerden biri olduğunu belirtmektedir. O, bunun yanında böyle bir mucizenin meydana gelmediğini kanıtlamaya çalışanların da var olduğunu söylemektedir. Ona göre Hz. İbrahim, diri bir şekilde ateşe atılmakla tehlide maruz kalmış ardından alevlere atılmıştır. Ancak Yüce Allah, ateşin Hz. İbrahim'e selametli olmasını emretmiştir. Kur'an'daki bu apaçık ifadelerle rağmen bazı kimseler yine de böyle bir mucizeyi reddetmektedir, çünkü onlara göre -hâşa-Yüce Allah dahi koymuş olduğu fizik kanunlarını ihlal edememektedir. Oysaki söz konusu kimseler bu mucizelerin, çağdaş rasyonalistlere çekici gelmeyeceğini ve bu nedenle fizik kurallarına uygun bir şekilde tefsir edilmesi gerektiğini söylemektedir. Dolayısıyla bunlar, Kur'an'a göre Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve O'nun bilim ile açıklanmayan olağanüstü şeyler yapabileceğini unutmaktadır.

Aynı şekilde Hz. Salih'in kayadan deve çıkarma mucizesine değinen Mevdudi, bu devenin mucize oluşuna ve öldürülmesi sonucu insanların helak oluşuna inanmayan bazı kimselerin de var olduğunu aktarmaktadır. Onlara göre Hz. Salih'in devesinin öldürülmesiyle Semûd kavminin yerle bir olduğu deprem arasında hiçbir bağlantı bulunmamaktadır. Bu gibi kimselere göre meydana gelen büyük afetlerin yaşanması veya yaşanmaması, o yerde oturan insanların dindar veya günahkâr olmalarıyla ilgili bir durum değildir. Oysa ayetlerde açıkça onların helâki deveyi katletmelerine bağlanmıştır. Mevdudi, bu gibi kimselerin maddî ve tabîî sebepleri ileri sürmek suretiyle mucizeleri inkâr ettiklerini deprem vs. gibi doğal afetleri kendilerine göre yoruma tabi tutup bu mucizeleri hakikatinden saptırdıklarını söylemektedir. Bu arada belirtmek gerekir ki Mevdudi de bazı kavimlerin helakinde tabîî felaketlerin rol oynadığı kanaatindedir; ancak bununla beraber o felaketin o mekanda, o zamanda ve o boyutta meydana gelmesi Yüce Allah'ın doğrudan müdahalesiyledir ve mucizedir.

Mevdudi, gerek tüm peygamberlere verilen mucizeleri gerekse Hz. Muhammed'e verilen Kur'an, İsrâ ve sonrasında Mi'râc ve Şakk-ı Kamer gibi mucizelerin aklen ve mantıken ispat edilebileceklerini savunmuş ve eserlerinde bu mucizeleri aklî ve naklî delillerle ispatlamaya çalışmıştır.

Örneğin, Ay'ın yarılması mucizesi ile ilgili olarak, öncelikle bu mucizenin gerçekleştiğini kabul etmektedir. Bu mesele ile ilgili gelen rivayetler bir yana

doğrudan doğruya Kur'an'ın ifadesinde de bu olayın gerçekleştiğini görmenin mümkün olduğu kanaatindedir. Bu mesele ile ilgili Mevdudi'nin karşı olduğu tek şey, bu mucizenin inkârcıların isteği doğrultusunda olduğu görüşüdür. O, İslâm ulemasının kayda değer bir bölümünün, bu hadiseyi, inkârcıların istemesi üzerine Hz. Muhammed'in gösterdiği bir mucize olarak kabul ettiklerini aktarmaktadır. Kendisi ise bu olayın kafirlerin isteği üzerine gerçekleştiğine dair rivayetin Enes (r.a) dışında hiçbir sahabînin aktarmadığını, Enes'in (r.a) ise bu olayın çağdaşı olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla Mevdudi, ayın yarılmaya benzeri mucizeleri kabul etmekle birlikte, bu tür mucizelerin inkârcıların isteği üzerine gerçekleştiğine dair haberlere karşı çıkmaktadır. Ayrıca bu tür mucizelerin önemini, Kur'an'da yer alma sebebini ve günümüze bakan yönlerini de ele alıp önemli tespitlerde bulunmaktadır. Buradan anlaşıldığına göre Mevdudi, önceki peygamberler elinde görülen mucizelere önem verdiği gibi Hz. Peygamber'in eliyle tezahür eden mucizelere de son derece önem vermiştir. Onun bu tasdik ve teyidi, aslında bir bütün olarak nübüvvet müessesine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Mevdudi eserinin farklı yerlerinde, Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi olan Kur'an'ın ne tür bir mucize olduğu üzerinde de önemle durmaktadır.

Mevdudi, Yüce Allah'ın ikramıyla bazı peygamberlerin olağanüstü güçlerle donatıldıklarını kabul etmektedir. Bu görüşünü Hz. Yusuf'un gömleğinin kokusu meselesinde belirten Mevdudi, bu olayın peygamberlere verilen olağanüstü hallerden biri olduğunu belirtmektedir. Bu kadar uzak mesafeden kokunun alınmasını mucizevî bir durum olarak gören Mevdudi, peygamberlerin olağanüstü durumlarının doğuştan gelmediğini, aksine Allah'ın muradı neticesinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Ona göre Hz. Yakub'un, Mısır'da bulunduğu zaman zarfında Hz. Yusuf'un elbiselerinin kokusunu almayı, Allah'ın dilemesi ile kokuyu almasının nedeni mucizelerin Allah'ın muradı ve isteği neticesinde gerçekleşmesidir.

Genel anlamda ise Mevdudi'nin tefsirinde mucize kavramı daha geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Çalışmamızın son kısmında ele alındığı gibi akılları hayrete sevk eden, Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini teyit ve ispat eden pek çok unsur da yine ona göre mucize kapsamındadır. Ashâb-ı Kehf'in yaşadığı olağanüstü durumdan evrenin genişlemesine; suyun yapısındaki oksijen ve hidrojen moleküllerinden tatlı ve tuzlu suların birbirine karışmamasına; kainattaki nizam ve

intizamdan insanın anne rahminde yaratılmasına kadar pek çok unsuru mucize kavramı kapsamında mütalaa etmiştir.

Çalışmamız sonucunda Mevdudi'nin yaşadığı döneme ilişkin sorunlara çözüm bulmak için büyük çaba harcadığı görülmüştür. O, bu maksatla, kendi yaşadığı dönemde İslâm'ı yeniden canlandırma niyet ve gayreti ile Kur'an'da geçen mucize anlatılarını ve mucizevî olayları çağın ilmî gelişmeleri ışığında açıklamaya çalışmıştır. Mevdudi'nin bu mucizeleri değerlendirirken sadece nakle bağlı kalmadığını, naklin yanında aklî ve mantikî ölçüler çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir. Yani o, ilim ve teknolojinin ortaya koyduğu ürün ve neticeleri de mucizeleri kavrama ve kavratma açısından etkili birer vasıta olarak kullanmıştır. Fakat bütün bunların ötesinde onda görülen en büyük özellik sapasağlam iman ve teslimiyetidir.

5.2. Öneriler

Günümüzün en büyük problemlerinden biri de bir şahsı veya bir fikri ön yargılarla eleştiriye tabi tutmaktır. Bu gibi eleştiriler bizlere herhangi bir fayda sağlamadığı gibi bazı kimseleri toplum nezdinde hedef tahtasına oturtmaktadır. Tefsirinin mucize ile ilgili bölümlerini incelediğimiz Mevdudi de bu tür haksız eleştirilere maruz kalmış birçok kişiden biridir. Mevdudi'nin yaşam hikayesi ve ele almış olduğu eserler incelendiğinde kendisinin muttaki ve İslâm dairesinde bir hayat yaşamaya çalışan biri olduğu ortaya çıkacaktır. Kendisinin haksız bir şekilde eleştiriye tabi tutulduğu meselelerden bazıları bu çalışmamızda yer almaktadır.

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle insanlar, daha seküler bir hayat tarzına yaklaşarak dinden uzaklaşma eğilimine girmiştir. Bunun en büyük erkenlerinden biri de türlü akımlara mensup bazılarının zayıf bilgiye sahip kimselerin aklını karıştırarak onların dinden soğumalarını ve nihayetinde inançsız bir toplum inşa etmek istemeleridir. Bu inkârcı şahıslar Kur'an'da yer alan bazı mucizeleri de günümüz teknolojik imkanlarla kıyaslamaktadır. Otomatik kapının açılıp kapanması, telefonla çok uzaktaki biriyle iletişim sağlanması ve radyo dalgalarının sesleri taşıması gibi durumlar bu kimseler tarafından mucizelerle eş değer tutulmaktadır. Onların bu düşüncelerinin altında yatan amaç ise Kur'an'da yer alan ve Yüce Allah'ın varlığını ispat eden bazı mucizeleri itibarsızlaştırmaya çalışmaktır. Bu gibi kimseler akıllarından uydurdukları teoriler ile inkârlarına sebep aramakta bu teorileri de

Özellikle gençler arasında yaymaya alışmaktadış. Bu kimselerin řk teorilerine karşı yapılması gereken, bazı mucizelerin modern zamana hitap eden yönlerinin açığa çıkarılmasıdır. Buna rnek olarak Kur'an'da yer alan bazı mucizeler ile günümüz teknolojisinin getirdiği olanakların karşılaştırılması ve ikisinin de aslında farklı durumlar olduklarının deliller ile açıklanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Abduh, M. ve Rıza, M. R. (2011a). *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakîm Tefsîru'l-Menar*. (1. Baskı) (Çev: N. Bolelli, M. Erdoğan, İ. Tüfekçi, N. Beki A.R. Temel, H. Ünal). (11. Cilt) İstanbul: İstanbul Matbaacılık.
- Abduh, M. ve Rıza, M. R. (2011b). *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakîm Tefsîru'l-Menar*. (1. Baskı) (Çev: N. Bolelli, M. Erdoğan, İ. Tüfekçi, N. Beki A.R. Temel, H. Ünal). (13. Cilt) İstanbul: İstanbul Matbaacılık.
- Ahmad, A. (2004). Mevduđi. Tefsir. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 29, s. 432). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ahzan, M.M. (1993). *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 7, s. 291-293). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ateş, S. (1988a). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. (c. 1). İstanbul: Yeni Ufuk Yayınları.
- Ateş, S. (1988b). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. (c. 2). İstanbul: Yeni Ufuk Yayınları.
- Ateş, S. (1988c). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. (c. 5). İstanbul: Yeni Ufuk Yayınları.
- Ateş, S. (1988ç). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. (c. 6). İstanbul: Yeni Ufuk Yayınları.
- Ateş, S. (1988d). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*. (c. 11). İstanbul: Yeni Ufuk Yayınları.
- Bağdâdı. (2002). *Usûlü'd-Dîn*. (Thk: A. Şemseddin). Beyrut: Daru'l-Kutubü'l-İlmiyye.
- Bâkılânî. (1947). *Temhîdü'l-Evâ'il ve Telhîsü'd-delâ'il*. Kahire: Müessesetü'l-Kutup el-Sekâfiyye.
- Beydavi, M. (2011a). *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. (c. 1) (Çev: Abdulvehhab Öztürk). İstanbul: Kahraman Yayıncılık.
- Beydavi, M. (2011b). *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*. (c. 4) (Çev: Abdulvehhab Öztürk). İstanbul: Kahraman Yayıncılık.
- Bilmen, Ö.N. (1985). *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi Ve Tefsiri*. (c. 2). İstanbul: Nesa Yayınevi.

- Birişik, A. (2011a). Ebu'l-Âlâ Mevdudi'nin Kur'an Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 20 (20), 1-20.
- Birişik, A. (2011b). Tefsir. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 40, s. 281). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Birişik, A., Özel M., Hatiboğlu İ., Yaşaroğlu, K., Ahmed, E., Kayani, M.H., Bulgur, D., Karadaş, Cağfer. (2007). Doğumunun 100. yılı anısına, Mevdudi, Hayatı, Görüşleri ve Eserleri Sempozyumu, Bursa.
- Bulut, İ. H. (2002). *Kur'an Işığında Mucize ve Peygamber*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Câhız. (1979). *Hüceci'n-Nübüvve*. (3. Cilt) (Thk: A. M. Harun) Kahire: Mektebetü'l-Hancı.
- Demirci, M. (2017a). *Kur'an Tefsirinde Farklı Yorumlar*. (1.Baskı). (1.Cilt). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirci, M. (2017b). *Kur'an Tefsirinde Farklı Yorumlar*. (1.Baskı). (2.Cilt). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Dindi, K. (2020). Tarih Felsefesi Bağlamında Hz. Musâ'nın Asâsı-Mucize mi, Yoksa Hâkimiyet Sembolü mü?. *Siyer Araştırmalar Dergisi*. 9, 106-129.
- Ebu Halil, Ş. (2007). *Kur'an Atlası*. (1. Baskı). (Çev: Enver Arpa). Ankara: Kalkan Yayıncılık.
- Emiroğlu, H.T. (1984). *Esbâb-ı Nüzûl*. (? Baskı). (7. Cilt). Konya: Kuzucular Ofset.
- Esed, M. (1980). *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*. (9. Baskı) (Çev: C. Koytak, A. Ertürk). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Görgün, H. (2010). Şa'râvî. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 38, s. 350-351). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hatîb A. (1974). *El-İ'câz Fi Dirâsâti's-Sâbikîn*. Kahire: Darü'l-Fikr.
- İbn Acîbe. (2016a). *el-Baħru'l-Medîd fî Tefsîri'l-Ķur'âni'l-Mecîd*. (6. Cilt). (Çev: D. Selvi). İstanbul: Semerkand Yayınları.
- İbn Acîbe. (2016b). *el-Baħru'l-Medîd fî Tefsîri'l-Ķur'âni'l-Mecîd*. (11. Cilt). (Çev: D. Selvi). İstanbul: Semerkand Yayınları.

- İbn Kemal. (1898). *Er-Risale Fi Hakikati'l-Mu'cize*. (1. Cilt) (Thk: A. Cevdet). İstanbul.
- İbn Manzûr. (h.1414). *Lisânü'l-Arab*. (5. Cilt). Beyrut: Darü'l-Sadr.
- İsfahânî, R. (2010). *Müfredât (Kur'an Kavramları Sözlüğü)* (? Baskı) (Çev: A.Güneş, M. Yolcu). İstanbul: Çıra Yayınları.
- Karadâvî, Y. (2015). *Kur'an'ı Anlamada Yöntem*. (3. Baskı). (Çev: M. N. Aktaş). İstanbul: Nida Yayıncılık.
- Karadavi, Y. (2017). *Bir Düşünür Olarak Mevdudi*. (? Baskı) (Çev: M. E. Çavuş). İstanbul: Ekin Yayınları.
- Kahraman, K. (2020). Muhammed Esed. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 30, 523-524.). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kastallânî, E.A. (h. 1322). *Mevahîbu'l-Ledunniyye*. (1. Cilt) (Çev: B. Mahmut Abdulbaki). Beyrut: Dersaâdet.
- Kışlakçı, T. (2010). *Çağa İz Bırakan Müslüman Önderler Mevdudî*. (? Baskı). İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2005), *Te'vilâtu Ehli's-Sunne*. (?Baskı). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Mâturîdî, M. (2015a). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 1). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015b). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 2). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015c). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 5). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015ç). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 6). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015d). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 7). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015e). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 8). Ankara: Ensar Yayıncılık.

- Mâturîdî, M. (2015f). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 9). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015g). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 10). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015ğ). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 14). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Mâturîdî, M. (2015h). *Te'vilatu'l Kur'an*, (1. Baskı) (Çev: B. Topaloğlu). (c. 17). Ankara: Ensar Yayıncılık.
- Merâği, A.M. (1990a). *Tefsirü'l-Merâği*. (1. Baskı) (Çev: A.F. Yavuz, A. Aydın, V. Yavuz, M. Yalar, M. Selim). İstanbul: Aydınlar Yayınevi.
- Merâği, A.M. (1990b). *Tefsirü'l-Merâği*. (1. Baskı) (Çev: A.F. Yavuz, A. Aydın, V. Yavuz, M. Yalar, M. Selim). İstanbul: Aydınlar Yayınevi.
- Mertoğlu, M.S. (2010). Muhammed Hüseyin Tabâtabâî. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 39, s. 306-308). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Mevdudi, E (1995a). *Tefhimü'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 1). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mevdudi, E (1995b). *Tefhimu'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 2). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mevdudi, E (1995c). *Tefhimu'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 3). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mevdudi, E (1995ç). *Tefhimu'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 4). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mevdudi, E (1995d). *Tefhimu'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 5). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mevdudi, E (1995e). *Tefhimu'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 6). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Mevdudi, E (1995f). *Tefhimu'l-Kur'an*. (Çev: Komisyon). (c. 7). İstanbul: İnsan Yayınları.

- Mevdudi, E. (2014). *Gelin Müslüman Olalım*. (Çev: S. Durmuşoğlu) İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Mustafa İ. ve Zeyyat A. H. (1989). *Mu'cemu'l-Vasit*. (2. Cilt). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn. (1993). *Tebşiratü'l-Edille Fi'l-Kelâm*. (1. Cilt) (Thk: Claude Salame). Dimaşk.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn. (2019a). *Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. (c. 1) (Çev: H. Ünal). İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn. (2019b). *Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. (c. 2) (Çev: H. Ünal). İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn. (2019c). *Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. (c. 6) (Çev: H. Ünal). İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn. (2019ç). *Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. (c. 7) (Çev: H. Ünal). İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn. (2019d). *Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. (c. 10) (Çev: H. Ünal). İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Özel, M. (2002). Tefsirde Oryantalizm Eleştirisi: Mevdudi Örneği. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Oryantalizm Özel Sayısı, 229-236.
- Özerverarlı, M.S. (2010). Reşîd Rızâ. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 38, s. 350-351). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztürk, M. (2009). Sultan. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 37, s. 495-496). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztürk, M. (2014). *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. (2. Baskı). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Pezdevi, M. (1980) *Ehli Sünnet Akaidi*. (1.Baskı). (Çev. Ş. Gölcük). İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Razi, F. (2002a). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 3). Ankara: Akçağ Yayıncılık.

- Razi, F. (2002b). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 5).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002c). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 8).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002ç). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 9).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002d). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 10).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002e). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 11).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002f). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 12).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002g). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 13).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002ğ). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 14).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002h). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 16).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002ı). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 17).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002i). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 20).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Razi, F. (2002j). *Mefatihü'l Gayb*. (Çev: Lüftullah Cebeci, C.Sadık Doğru). (c. 23).
Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Sâbûnî, N. (2003a). *Safvetü't Tefâsîr*, (?Baskı). (Çev: S. Gümüş, N. Yılmaz). (c.4)
İstanbul: İz Yayınları.
- Sâbûnî, N. (2003b). *Safvetü't Tefâsîr*, (?Baskı). (Çev: S. Gümüş, N. Yılmaz). (c.7)
İstanbul: İz Yayınları.

- Sâbûnî, N. (1978). *Mâtürîyye Akaidi*, (?Baskı). (Çev: B. Topaloğlu). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Salmazzem, M. (2015). *Modern Dönem Tefsirlerde Kur'an İ'câzı (Menâr Örneği)*. Doktora Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şa'ravi, M.M. (1997). *Mucizetü'l-Kur'an*. (4. Cilt). Kahire: Ahbarû'l-Yevm.
- Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin (1993). *El-Mizan Fî Tefsir-il Kur'an*. (c. 1) (Çev: V. İnce). İstanbul: Kevser Yayınları.
- Taberi, C.M. (1996a). *Taberi Tefsiri*. (Çev: K. Aytekin, H. Karakaya). (c. 1) İstanbul: Hisar Yayıncılık.
- Taberi, C.M. (1996b). *Taberi Tefsiri*. (Çev: K. Aytekin, H. Karakaya). (c. 2) İstanbul: Hisar Yayıncılık.
- Taberi, C.M. (1996c). *Taberi Tefsiri*. (Çev: K. Aytekin, H. Karakaya). (c. 5) İstanbul: Hisar Yayıncılık.
- Taberi, C.M. (1996ç). *Taberi Tefsiri*. (Çev: K. Aytekin, H. Karakaya). (c. 6) İstanbul: Hisar Yayıncılık.
- Taberi, C.M. (1996d). *Taberi Tefsiri*. (Çev: K. Aytekin, H. Karakaya). (c. 8) İstanbul: Hisar Yayıncılık.
- Teftâzânî. (1989). *Şerhu'l-Mekâsîd*. (Thk: A. Umeyra) (5. Cilt). Beyrut: Âlimu'l-Kutup.
- Topaloğlu, B. (1992). Beyyine. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 6, s. 96). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, Y.Ş. (1992). Burhan. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 6, s. 429). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, Y.Ş. (1995). Elmalılı Muhammed Hamdi. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 11, s. 57-62). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yaşaroğlu, M.K. (2004). Ahmed Mustafa Meraği. *Türkiye diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi*. (c. 29, s. 163-164). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yazır, E.M.H. (1992a). *Hak Dini Kur'an Dili*. (Sadeleştirenler: İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli, A. Yücel). (c.1) İstanbul: Zehraveyn Yayınları.

Yazır, E.M.H. (1992b). *Hak Dini Kur'an Dili*. (Sadeleştirenler: İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli, A. Yücel). (c.4) İstanbul: Zehraveyn Yayınları.

Yazır, E.M.H. (1992c). *Hak Dini Kur'an Dili*. (Sadeleştirenler: İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli, A. Yücel). (c.6) İstanbul: Zehraveyn Yayınları.

Zemahşeri. (2016a). *El-Keşşaf An Haka'iki Ğavamidi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil Fi Vücuhi't-Te'vil*. (1.Baskı). (Çev: M. Coşkun, Ö. Çelik, N. Çağıl, Adil Bebek). (c. 1). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Zemahşeri. (2016b). *El-Keşşaf An Haka'iki Ğavamidi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil Fi Vücuhi't-Te'vil*. (1.Baskı). (Çev: M. Coşkun, Ö. Çelik, N. Çağıl, Adil Bebek). (c. 2). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Zemahşeri. (2016c). *El-Keşşaf An Haka'iki Ğavamidi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil Fi Vücuhi't-Te'vil*. (1.Baskı). (Çev: M. Coşkun, Ö. Çelik, N. Çağıl, Adil Bebek). (c. 8). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

http-1:

<http://youtu.be/2EEhJeYbtaY>

(Erişim Tarihi: 23.01.2023).

http-2:

<http://youtube.com/shorts/YKc2twBCOHk?si=9ouwv22V0I2ykZl4>

(Erişim Tarihi: 03.08.2023).

http-3:

http://youtu.be/6_tldQLPxHw?si=t4H_GrjuZJTC1Ymd

(Erişim Tarihi: 02.04.2019).

